

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ivdx Magistratevs Senator

Zype, Franciscus van der

Antverpiæ, 1633

Liber Tertivs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14280

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

De Legislatiua.

Principio officij sui olim Prætores edictum ^{1.}
 proponebant, ex quo ius dicturi erant. quo ^{Satius legi-}
 exemplo non incongruum nobis visum fuit, ^{bus, quam}
 si hunc librum, qui de administratione politi- ^{regum ar-}
 ca iudicis est acturus, auspicaremur à legibus. ^{bitrio regi.}
 Enimuerò jure certo, quàm manu regiâ ad-
 ministrari Remp. satius esse iam docuit pri-
 dem experientia. & gentium eò quasi vnanimem consensum
 traxit, arg. l. 2. in prin. D. de orig. Jur. quia reges, vt sint boni, &
 qui non litigantium, sed æquitatis solo affectu ducantur, ta-
 men rectiùs se habent, si architectos imitentur, qui lineâ vtun-
 tur, & libellâ, boni quamuis & periti. nam, vt Cic. ait l. 9. epist.
 fam. ad Port. omnia sunt incerta, quando à Iure discessum est. Caligula
 iactauerat se effecturum ne I. C^u. quid respondere possent,
 præter eum, id est, non nisi eo vt oraculo consulto, eius rescri-
 pto impetrato: incommodum secutum refert Tac. lib. 11. ann.
 in princ. Cuncta, inquit, legum & magistratuum munia in se trahens
 Princeps, materiam patefecerat prædandi. Hæc est apud bonos et-
 iam illa indecisa æquitas, si eius ab imagine à quouis obiecta
 lex vinci possit. quam deprecati sunt Allobroges à Francif. I.
 vt ne permitteretur Senatui extra ius certum atque præscri-
 ptum ad boni atque æqui bullas transilire. vt Coraf. ad l. beni-
 gnus. D. de leg. nec summis tribunalibus permittit ius ex æqui-
 tate vel interpretari, quod alij concedunt, Auth. hodie C. de Iud.
 & Doctores passim.

Legibus Romanis nihil non decisum est, quod ad Remp. ^{2.}
 tuendam pertineat. sed quamuis ius finitum esse debere non ^{S. d. pauc.}
 malè monet l. 2. D. de Jur. & fact. ignor. illæ mole ruunt suâ, & ^{ce sint.}
 facit Rom. legum numerus, vt pauciores sciantur, & mutata
 Rerum-publ regnorumque forma, vt quæ diuersis officiis sunt
 adscripta, nisi eorum curam lucrum comitetur, pauci ad se
 pertinere existiment. vt ferè id passim videamus leges multas
 facili consilio & salubres valuis Ecclesiarum & postibus Præ-

teriorum affigi, paucas executioni committi. Frustrà præscribit ægrotis pharmaca Medicus, si ea non fumant, si pharmacopæorum officinas schedis impleant, in stomachum ægrum nihil immittant.

3.
Executioni
manden-
tur.

Itaque in omni Repub. constituenda cùm primis curandum est, vt leges & magistratuum edicta executionem inueniant, subditi vt sint factores verbi, & non auditores tantùm. *quia si quis auditor est verbi & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultu natiuitatis suæ in speculo; considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit: qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.* Ita Iacobus c. 1. sanctè de lege sancta. Sed & suo modo idem in lege & rebus profanis obtinet, si in speculo tantùm leges idoneas consideramus, neglectâ curâ praxeos, atque executionis, Platonicas & Vtopicas leges, bellè expendimus, dandas illis orbibus, quos adhuc quærit Alexander. manum operi admouere, manum mittere ad aratrum oportet, non philosophari tantùm. Præcepta omnia & leges elanguide sunt, si non accedat cura obseruationis, si fine suo destituantur,

Si non conceditur vti.

Rectè igitur D. Ambrosius de 24. mans. *Lex Dei exactissimâ quâque censurâ examinanda, & omni quâ potest maiori sedulitate seruanda. & prudentissimè Iustin. in Auth. de prouinc. Præsid. Non tantùm, inquit, decenter leges ferre summo bono est, sed etiam sancita accuratè custodiri & ad effectum deducere, transgressoresq; competentibus pœnis subiicere.* Bene Tertul. *Quale est vt præcepta constituat non executurus? vt dilecta prohibeat, non vindicaturus? permissum tacitè quod sine vltione prohibetur. & iterum, Frustrà instituisset, si obseruari noluisset: & frustrà obseruari voluisset, si vindicari noluisset.*

4.
Paucas
legum qui-
bus, cur,
cura fue-
rit.

Corruptissimâ Repub. plurimæ leges, vt ait Tacitus: & Strabo lib. 4. Zaleuchum Thuriis paucas olim & simplices leges dedisse, sed alios secutos, qui alias per subtilitatem & superuacaneam curam adderent: ex quo factum sit, vt celebres magis quàm boni euaderent. Romuli, regumque Romanorum paucas leges fuisse verisimile est. Libellus XII. Tabularum exiguus fuit, quem pueri in scholis ediscebant, vt necessarium carmen. sed, vt inquit Seneca, epist. 45. *non opus adhuc erat remediis diligentibus, nondum in tantum nequitia surrexerat, nec tantè se sparserat; poterant vitiis simplicibus obstare remedia simplicia;*
nunc

nunc necesse est tanto operosiora esse munimenta quanto valentiora sunt quibus petimur. Medicina quondam paucarum fuit scientia herbarum, quibus sifteretur fluens sanguis, vulnera coirent paulatim; deinde in hanc peruenit tam multiplicem varietatem.

Primùm Iulius Cæsar, deinde Adrianus destinarunt multitudinem legum ad optima quæque & necessaria resecare; sed iniquitate temporū distracti fuerunt. Adrianus tantum Saluij I. C. laborem probauit, qui edictum perpetuum composuit, ex eoque Prætores ius dicere voluit. Theodosius propius tentauit; Iustinianus immensa volumina, quæ in librorum duomillia, versusum autem tricies centena extendebantur, Pandectas contraxit, & Codicem edidit; vetans ne impofterum ea commentariis onerarentur; Paratitlis tantum permissis. *Proæmium & confirmatio digestorum & ad Tribonianum, & ad magnum senatum.* Carol. Mag. & Alphonfus Hisp. Rex, eadem in re laborauit. Sed & ipse Iust. quidem Nouellis verbosis magnitudinem Codicum auxit, deinde barbararum omnium gentium colluies imperium distraxit, & leges illas silentio inuoluit; alij alias ediderunt, donec leges Romanæ rursus ante aliquot sæcula ex vndis illis caput extulerunt, & in scholis apparuerunt, atque in regnis iis, quæ Romanum imperium excusserant, pro sua æquitate admiffæ sunt, in supplementum vernaculi cuiusque iuris; quasi precario. eaque talionis ratione, quæ apud Romanos constitutum fuerat, vt qui sub eo imperio degerent, Romana iura, quin & officiorum nomina susciperent. *Auth. De Armenicis, & vt ipsi per omnia Romanas sequantur leges. & Auth. de descript. quatuor præsid. Armen.* adeò vt hodie in ipso Latio, in ipsa Roma posteræ Imperatorum constitutiones energiam suam non agnoscant, & in ipsa Germania splendidum magis nomen, & decus gerant, quàm virtutem sentiant.

Hinc nata tam innumera non regnorum tantum, & provinciarum, sed singulorum districtuum, territoriorum, ciuitatum, oppidorum, pagorum, villarum statuta, quibus discendis nulla iam sufficit ætas, nec ad doctrinam pertinent, nisi in suo quæque climate. & sæpè peruerso hodie iuris omnis & rationis modo. nam quod domi suæ natum esset, quod diuturni mores consensu vrentium comprobassent, cuiusque ciuitatis ius dicebatur: hodie iis qui ditionum aut urbium statuta conferibunt, non sufficiunt vsu receptæ consuetudines, vt eæ in scriptum redigantur, sed officio suo non bene sibi functi videntur, nisi magnam partem Pandectarum, & Codicis in li-

6.

Vnde tam
multa sta-
tura?

libellos suos contraxerint, sed & quarumcumque externarum gentium scita, vsus, & abusus in suam œconomiam traduxerint, etiam ea quæ patriis nominibus explicare non possunt. Quo morbo Belgæ etiam nostri laborant, faciles exterrorum morum, idiomatum & vestium admiratores & receptores, adeò vt & omnem morem suum nonnihil inolitum priuilegij nomine vestiant, quæ si quis attigerit, sacèr mox & intestabilis censetur. erat optandum, vt quæ vera priuilegia non forent, in vnâ consonantiam componerentur. & fuisse creditur aliquibus Principibus id propositum, sed ne quem motum cièrent distractis.

7. *Recognoscenda illa, & probanda aut reicienda.* Quod fieri commodè potuit, fecit Albertus Pius, qui an. 1611. controuersa quædam Iuris Romani decidit, quosdam ex moribus belgicis meliùs disposuit; & omnes non emologatos hæctenus à Curia, scriptos ad eam transmitti voluit, examinandos; & porrò vt singuli qui de rebus & fundis statuunt suis territoriis concluderentur, & suas in iis vires dumtaxat exercerent. vtinam Deus vitam ei longiorem dedisset! vt cætera ex Iure hodie & moribus hîc controuersa maturâ deliberatione composuisset.

Vtinâ sic vbiq; res eo reduceretur, ne leges retia litigantiũ, & thesauri contentionum, lucra patrociantiũ audirent; & superfluis refecatis liquida claritate iustitię breui constitutionũ epitome consultum esset. vt nec opus foret tanto pragmaticorũ exercitu, qui vt singuli viuant, ne singulos litigantes depascantur, qui si omnes toto Christiano orbe in militiam armatam numerarentur, inundationi Turcorum opponi possent. Pauca, clara, & decisæ leges & sciri faciliùs & obseruari possent, si modò & illud caueretur, ne tam superstitiosę litium negotiorumque essent actiones. qua de re alibi diximus. neque absolum est ei fini iudicium Besoldi optantis erigi Collegium quod de Iure responderet, quoties partes in factò conueniunt. vt in Saxonia esse ait, & in Turcia quod Testam vocant.

8. *Breues Leges.* Paucitatem legum ex vicino imitatur Breuitas. *Legem breuem esse oportet quo faciliùs ab imperitis teneatur, veluti emissa diuinitus vox iubeat, nõ disputet.* Sen. ep. 94. quare & addit; *nihil mihi videtur frigidius, nihil ineptius quàm lex cum prologo.* & Plato censuit, l. 4. de leg. Procemium legis naturâ nullum esse, nec XII. Tab. habuerunt. tametsi in iure nostro secus multas leges cum causa impulsua & finali explicata, aliisq; rationibus additis latas videamus,

deamus, maximè Iustinianæas, & præsertim Nouellas; mori hi credi possunt vt faciliùs legem persuadeant, non imperent tantùm, vt non voluntatis esse solum, vt quidam volunt, sed & rationis videatur. Azor. *Inst. mor. p. 1. l. 5. c. 2.*

Huc & pertinet, clarè sint leges, non ambiguæ, simplices, eodè modo edicta clara esse & perspicua oportet atque manifesta, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineant, *c. erit autem lex. dist. 4. unde Deut. c. 27. & scribes super lapides omnia verba legis. huius planè & lucidè. Lex enim non debet ambages continere, sed veteres abrumpere. l. fin. C. de interd. & relegat. Adeoque ne vel in syllabis hæsitetur, non sensu tantùm legis, scribi eam oportet extensè sine notis seu breuiaturis, l. 1. C. de vetere Iur. enucl. Qui scribunt leges captiosas, vtuntur statera dolosa, cuius abominatio apud Deû, Prou. c. 2. quibus comminatur Isaias c. 10. *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? sed & leges eo sermone latæ quo populus vitur, vt intelligantur (quamuis Romani è maiestate esse putarint latino ferri, eumque omnes scire) eo publicentur, vt ligent, non eloquentes, sed præceptiuæ.**

Iuris iter longum, iustitiæque breue est.

Vitium legis, inquit Quintil. l. 2. c. 4. aut in verbis, aut in rebus est. In verbis queritur, an satis significant, an sit in his aliquid ambiguum. In rebus; an lex sibi ipsa consentiat, an in populum ferri debeat, an in singulos homines: maximè verò cõmune est querere, an sit honesta, an utilis; nec ignoro plures fieri à plerisque partes, sed nos iustum, pium, religiosum, ceteraque his similia honesto complectimur; iusti tamen species non simpliciter excuti solet; aut enim de re ipsa queritur, vt digna ne pœna vel premio sit: aut de modo præmij pœnæ uè, quia tam maior quam minor culpâri potest; utilitas interim naturâ discernitur, interim tempore.

Saluti publicæ, quæ priuatam continet, inuentæ sunt leges. *Cicero lib. 2. de leg. Constat profectò ad salutem ciuium ciuitatumque incolumitatem, vitamque omnium quietam & beatam, conditas esse leges, eosque qui primum eiusmodi scita sanxerunt, populis ostendisse ea se scripturos atque laturos, quibus illi adscriptis, susceptisque, honestè beateque uerent, queque ita composita sanctaque, essent eas leges videlicet nominarunt.*

Et Plutarchus; *In ciuitate quedam ad honestatem, quedam ad necessitatem pertinere; honestorum summum & primum esse*

την ἐπινοίαν, necessariorum τὴν ὑποτίαν affluentiam. & Diodor. Siculus lib. 1. histor. Optimæ leges censendæ sunt, quæ non opibus maximè homines cumulent, sed quæ morum humanitate, rerum ciuiliū prudentiam, quàm instructissimos efficiant; quæ ita publicam tranquillitatem conseruent, ut priuatim ciues omnes virtutis semitam sectentur. quæ priuatim ad vitia ducunt, occasiones, & causæ rescindendæ sunt. qui priuatim est bonus, publicè bonum fore credendum est: qui malus priuatim, publicè bonus non erit. Vnde Arist. 3. polit. c. 6. dicit finem ciuitatis esse, bene viuere; neque enim esse potest bonus ciuis, qui omnino non sit bonus homo. & c. ult. polit. vult tam Principem quàm ciues habere virtutem, sed in ea Principem excellere. Impiè ergo ait Marchiauelus aliquid religioni posse detrahi, ut pax & prosperitas conseruetur. sed nec ille, nec eius doctrina ad eum pertinet, qui testamento suo pacem nobis consignauit, *Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis.* mundana pax illa est. & mundus eum non cognouit. & cùm finietur mundus, non ille eum cognoscet, aut confitebitur coram Patre suo.

12.
Ad bene viuendum
ducentes.

13.
Pro genio
gentis.

Genium porrò cuiusque gentis legislator considerabit, & qua ad virtutes inclinabit, iuuabit: qua ad vitia, obstabit; & tantū seueritatis legibus addet, quantū vitia creuerunt. fiunt enim leges, ut earū metu humana coerceatur audacia, tutaq; sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur nocendi facultas. c. 1. dist. 4. & maximè Ecclesiastici legislatores peccata corripere, & peccantes corrigere debent c. nouit. x. de Iud. Debent enim leges accomodari ad Remp. non Respub. ad leges vnde exactis Romæ Regibus exactæ leges regis l. 2. §. 3. de orig. Iur. Cognoscenda gentis natura legislatori, ut medico morbus egri; inde lex illa Mosaica ad geniū Iudææ gentis lata, & proinde illa optima à prudentissimo legislatore, non tamen optima simpliciter, & quoad omnes gentes, quæ adeoque nec moribus eam retinuerunt, aut receperunt, quamquam & in ea sint quamplurima moribus contrariis meliora.

14.
Iustæ,
æquales.

Leges iustas & æquales esse oportet, & propter commune bonum impositas. Ouid. 3. Fast.

— Data leges, ne fortior omnia posset.

& Sen. ep. 60. legē vocat armatam virtutem. vnde rectè Plutarchus, lib. de doct. princ. stoic. Herm. de leg. tot tantisque muneribus, & bonis, quæ dilargiuntur non licet frui, nec vti rectè, si desit lex, Iustitia, & Princeps; itaque iustitia legis est finis, lex autem Principis opus.

Iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur. l. Iura D. de leg. est enim lex commune præceptum ad communem

nem

nem vtilitatem statutu. l. 1. D. de leg. Leges, inquit Cicero, l. 2. de off. inuentæ sunt quæ cum omnibus semper vnâ atque eadem voce loquerentur. quamuis enim de priuato ferantur, etiam publicam tamen vtilitatē respiciunt. Arist. l. 3. Ethic. c. 6. Plutarch. problem. 40. hinc Cicero lib. 1. de Inuent. Eâ virtute, & sapientiâ maiores nostri fuerunt, vt in legibus scribendis, nihil sibi nisi salutē ac vtilitatē Reip. proponerent. Ordinatio nostra, inquit Cassiodor. variar. lib. 11. c. 9. vtilitatem publicam dumtaxat respiciat. Laudat inde Athenienses Æschines Orat. in Timar. nempe quia leges à vobis sanciantur habitæ ratione æquitatis, non iniusti lucri, neque odij priuatorum, sed ipsius iustitiæ, publicæq; vtilitatis dumtaxat, & quia ingenij dexteritate alios omnes populos antecellitis, non mirum est vos ferre pulcherrimas leges.

Quâ ratione etiam priuilegia nisi publicam vtilitatē contineant, iniusta sunt. non tantum, quia à lege exorbitant, sed quia publicam vtilitatem, & quietem offendunt, ac seminaria sunt discordiarum; tum ex aliorum inuidia, tum ex vtilitate priuilegiorum abusu, qui fini priuilegiorum aduersatur. & quamquam, vt ait August. serm. 247. de tempor. iudicio legum iure obtentâ dignitate deicitur qui priuilegio sibi concessio abutitur: tamen non sine populi motu auferri possunt, seditionibus materiam præbent, vim & neruos principatus incidunt, ac proinde moderatè ac vix dum bene meritis concedenda sunt, nisi fortè honoraria, quæ ad virtutem excitent, quæ nemo oderit, nisi qui & virtutem. quæ priuilegiarios dum eximent, alios non grauent. quæ politia non turbent, sed cõmuniant: quæ ita priuatis gratificentur, vt ad Reip. tamen bonum dirigantur. cuiusmodi sunt priuilegia clericalia, academica, militaria, veteranorum, nobiliū, patriciorū, primogenitorum, rusticorū, mercatorum, artificum, dotium, plurium liberorū, & sexcenta alia, quorum tamen omniū ratio publicam vtilitatē respicit. sed tantâ prudentiâ sepienda sunt, vt in nullorum iniuriam transiliant, vt clericus oret, nō de altari luxurietur: vt scholaris studeat, non diu noctuq; oberret, libris situ obfitis; miles limites defendat, hosti infidietur, non rustico, viatori, hospiti, stipendiis contentus; Nobilitas maiorū legat vestigia, nō fastu plebē irritet: Primogeniti iura protomiseos splendori Reip. & familiæ inuenta credant, nō vt reliquū sanguinē despectent, aut ostiariæ mendicitati subiiciant; Rustici colendo, serendo, metendo abundantem segetē curent, non annonam flagellent, aut in viis latrocinentur; Mercatores quod ciuitati aut prouinciæ deest, aliunde aduehi: com meatibus, & cuiusuis generis mercibus, ciuitatē, prouinciam impleant, non monopoliis lucrum suum faciant.

Arti-

15.

In publicā
vtilitatē,
non priua-
tam scri-
pta.

16.

Quæ etiam
priuilegia
vergant.

17.

Nec ea tam
facile
conceden-
da, nisi ho-
noraria, ad
publicum
bonum.

Artifices necessitati omnium subueniant: immoderatâ mercede neminem grauent: dotes mulierum lapsis mariti fortunis ex incendio debitorum ita efferantur, vt nulla, præter numeratam, creditoribus summa decedat. neque enim priuilegiis vllis vti nocentes permitti debent. *Auth. de mand. Prin. §. non permittas.* sed priuilegia omnia ita intra terminos sui finis coërceri, ne quid eôs prætergrediatur, quod publicam tranquillitatem possit offendere. Nam rectè Greg. c. 7. dist. 74. *priuilegium meretur amittere, qui permissâ sibi abutitur potestate.* Quantisper porrò nec publicam vtilitatem excedit concessio, nec imminuit vsus, retinenda omni modo sunt, quamquam concessio rarò sit facienda, rariùs tamen imminutio, vel abrogatio. periculosa enim hæc est, & tam obstinatè sæpè resistitur, vt Principes & Resp. in præcipitia, & ruinam trahat, nec vquam tam grata est concessio, quàm ingrata abdicatio.

18.

Minus abroganda.

Quamquam alioquin Principes liberalitas Diuis simillimos, & gratos maximè facit populo, tum quæ exhibetur singulis, tum maximè quæ vniuersis; illa quidem priuatos paucos deuincit, hæc autem omnes. Huius generis sunt indulta, priuilegiaque quæ collegiis, vrbibus, prouinciis, ditionibus conceduntur. & si quidem concessio fuerit gratuita omnino, tametsi beneficium Principis decet esse mansurum, existimant tamen multi, præsertim Galli, reuocari posse, quin etsi acquisitio fuerit onerosa à successore, quin & ab ipso concedente reuocari posse ex causa boni publici; dummodò tamen indemnes seruentur quibus auferuntur. Hinc in Gallia atque alibi obtinuit, vt priuilegiorum à successoribus petatur confirmatio, quod ipse Tiberius primus Romæ in vsum inuexit, decreuitq; vt indulta à Principibus defunctis beneficia non aliter rata haberentur, quàm si ipse firmasset, cum antè Principis beneficium nisi ad tempus datum esset, perpetuum haberetur. Suetonius in *Tito.* quem addit superiorum Principum beneficia vno confirmasse edicto, nec à se peti passum esse. Aurel. Victor in *Domitiano,* cum donata, inquit, concessæ à prioribus Principibus firmare insequentes solerent, simul imperium cæpit talia possidentibus sponte cauit. refertur illud *lib. 10. epist. Plinij.* refert & Bartolus in *constitutione, Ad reprimendam, in verb. reges. n. 21.* se deputatum à ciuitate Perusiana ad Carolum IV. Imperat.

20.

Quomodo?

non aliter obtinuisse priuilegiorum illius vrbis confirmationem, quàm ad reuocationem vsque successorum. odiosa priuilegia, & iuri contraria. sub hac ratione Hospital. Cancellarius Galliarum

Galliæ noluit figillum appendere diplomati regio, quo perpetua immunitas dabatur. Improbauit id Bodinus, quasi illud verbum *perpetuum* interpretationem reciperet à re subiecta, scilicet in priuilegijs vsque ad reuocationem: probarunt alij, quod religiosum magis esset non dari iis verbis priuilegium, cui si postmodum derogaretur, fides regia imminuta videretur. iuuari enim, non decipi beneficio nos oportet. Ego quidem non dubito beneficium personale personam sequi, & cum ea extingui, sed & *decere etiam beneficium à Principe concessum esse mansurum c. 16. ibid.* Romani iuris id fuisse vsque ad Tiberium, Titum ab ea æquitate recedere noluisse, aliosque bonos Principes Tiberio dissimiles; nec tamen etiam dubito quin Princeps, si boni publici necessitas exegerit, derogare possit priuilegijs gratuitò concessis. vt tradi solet *in d. c. 16.* sed tamen non leuiter consideratum bonum publicum velim, qualiter aliqui Galli vniformitatem aliquam constitutionis regiæ alicuius existimant etiam alioqui sufficere ad derogationem priuilegij onerosi, quod est tollere omne priuilegium, quippe semper ab vniformitate iuris abit. Rectius alij id admittunt, cum incipit priuilegiũ esse damnosum priuatim nimis, vel publicè. iuxta *c. suggestum. x. de decimis.* mitigandũ, minuendũ, tollendũ, prout damni nõ iniuriã dandicautio exigit.

Denique existimo etiam priuilegium grandibus meritis in Principem aut Remp. aut etiam numerofo ære obtentum, cum grandis est Reip. necessitas, reuocari in vnam præsertim vicem, vel suspendi posse: sed nolim imaginariam admitti necessitatẽ, aut compositã ratiocinatione productam magis quàm ineuitabili quodammodo fato; non secus quàm priuatos fundos, excitandis fortè arcibus pro necessaria Reip. defensione, auferre priuatis licitum est; priuata enim publico cedunt, vt membra corpori. sic tamen vt ex publico pretiũ repêdatur. Extra hunc casum quo priuatis res suas inuitis auferre liceat, onerosa priuilegia abrogare neq; fas esse puto, neq; securum. concitatur populus non secus, quàm raptis læna catulis, si, quod carissimũ habet, ei excutiatur, in ijs præsertim ditionibus, vbi & priuilegia multa sunt, & sanguine multo olim empta, adulterina consilia quæ in neglectum ducant. Experti id sæpius multi, præsertim Duces, militiã quã politiã meliores, qui de illa statuere, in hac aliena cõsilia sequi didicerant eorũ, apud quos non satis estimatũ illud Taciti, *Morũ, inquit, animorum, prouincia nisi sint gnari, qui de ea consultant, perdunt se & Remp.*

21.

Non infr-
manda nisi
summa
causa.

P

Vix

Vix aliquid in moribus Belgarum est, quod non suis priuilegiis nitatur. non alia natio est, quæ tantis animis ea promeruerit, tantis defendat. Albertus sanè tam piissimus, quàm prudentissimus Princeps noster, nullis vnquam consiliis induci potuit, vt iota vnum ex priuilegiis nostris expungeret. si quid per subreptiones in contrarium obtentum erat, monitus statim rescidit, indignatus iis, qui transuersim obrepserant, aut consiliis abduxerant.

22. *Iusta leges.* Iustas porrò leges esse oportet aut non leges. quia *lex est recta ratio imperandi, atque prohibendi; quam qui ignorat, is est iniustus, siue est illa scripta vspiam, siue nusquam.* Cic. lib. 1. de legib. non enim Ius ex iniuria facere lex potest, nec bonum ex malo; nos enim, inquit ibidem, *legem bonam à mala nullà alià nisi naturali normâ diuidere possumus.* & August. lib. 19. de ciuit. Dei c. 21. ostendit geri sine iustitia non posse Rempubl. vbi ergo iustitia vera non est, nec ius potest esse. quod enim iure fit, profectò iustè fit. quod autem fit iniustè, nec jure fieri potest; non enim iura dicenda sunt vel putanda, iniqua hominum constituta, cum illud etiam ipsi ius esse dicant, quod de Iustitiæ fonte emanauerit, falsumque esse quod à quibusdam non rectè sentientibus dici solet, id esse jus, quod ei qui plus potest, vtile est. Audiatur Marchiauellus doctrinã Augustini, & sequatur; si ciuitatem & Remp. suam dirigat ad Ciuitatem Dei, quò August. si ad ciuitatem Belial, videant quò ducantur, qui doctrinam sequuntur, de cuius promptuario impia doctrina desumitur. Aliter æterna illa sapientia: *Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Iustius Cic. lib. 2. de leg. eos qui perniciosi, & iniusta populis iussa descripserint, quiduis potius tulisse quàm leges. vt perspicuum esse possit in ipso nomine legis interpretando inesse vim & sententiam iusti, & juris colendi. quòd si, inquit Cic. lib. 1. de leg. populorum iustis, si Principum decretis, si sententiis Iudicum iura constituerentur, jus esset latrocinari, ius adulterari, jus testamenta falsa supponere, si hæc suffragiis aut scitis multitudinis probarentur.

23. *Honestia.* Denique sicut inter Iuris præcepta primum refertur honestè viuere; ita leges quæ vitam civilem formant, honestatem continere, eoque ducere debent; ideoque & legislatores non præterire eas leges conuenit, quæ ad disciplinam pertinent, & ad mores. quibus & censoria diligentia præficienda est; quam in vsum magis reuocari expediret. legendique censes quàm optimi, qui parati sunt in alium dicere, & careant omni vitio.

Vt

Vt lex porrò non destituatur iis quas diximus conditionibus, maturè ea rogari, examinari, iuberi debet, vt Romæ post trinundinum demum suasa, dissuasa, disputata, demum sub libero populo iuebatur, sub Principibus diu examinata adhibitis in consilium præclarissimis viris. Augustus) Xiphil. in Aug) multas leges condebat non suo consilio, sed eas ad populum ferebat, atque omnibus iis qui possent emendandi faciebat potestatem. sic Lamprid. in Alex. *Negocia*, inquit, & causas prius à scriuorū principibus & doctissimis iuris peritis & sibi fidelibus, quorum primus tunc Vlpianus fuit, tractari ordinarique, atque ita ad se referri iussit. quod maximè in legibus obtinebat, vt per I. C^{tos}. antè concipi solerent *Auth. de mand. Princip. §. 1. & l. 8. C. de legib.*

24.

Maturè ser-
uenc.

Quia leges senescunt atque nascuntur, Gell 20. c. 1. mutari eas posse, nihil est dubitandum. non quia, vt docet August *confess. l. 7. c. 3.* iustitia mutabilis sit, sed quia tempora atque homines, & loca mutantur: nec valent homines sensu causas contexere sæculorum priorum, aliarumque gentium, quas experti non sunt; in vno autem corpore, vel die, vel domo facillè possunt videre, quid cui membro, quibus momentis, quibus partibus, personisque congruat, ideoque in illis offenduntur, in illis feruiunt.

25.

Mutande
non facillè.

Sed quia legum mutatio multa secum vehit incommoda, rectè Mecænas ad August. *Leges firmiter retine, nec quicquam in his muta.* & apud Medos *Daniel. 6.* edicta regum immutabilia fuerunt. & Philosophus, *lib. 2. polit. c. 6.* non facillè vult legem mutari, sed vel errata potiùs legislatorū, legum dissimulari. rationem ex graui incommodo addit; *non enim tantum proderit qui corrigere perget, quantum nocebit assuefactio superioribus non parendi.* Adeoque *l. 2. D. de constit. in rebus nouis constituendis* euidentis esse *utilitas debet, vt recedatur ab eo iure quod diu æquum visum est.* Euidens, inquit, utilitas, non quæ causis problematicis, in vtramque partem disputationem suppeditet; nam veterum legum damna apparent, nouarū latent. nouitas omnis suspicionem, querelas, commotionem populi producit; facillè creduntur, qui veteres abrogant, nouas rogant, sibi rogare, non publice saluti. vt non immeritò apud Locrenses, qui legem nouam suadere voluerunt, nec potuerunt persuadere, fuerint puniti: sed crudeliter, quod laqueo. frequenti mutatione etiam optima quæque concutiuntur, & rectissimè constituta inuadit nouandi cupido.

*Cunctarum est nouitas gratissima rerum.
Vilia sunt nobis quaecumque prioribus annis
Vidimus, & sordet quidquid spectauimus olim.*

Prudenter Cleon. censuit meliorem esse statum Reip. quæ de-
terioribus legibus utitur, sed firmis; eâ, quæ frequenter eas
commutat. nam, vt August. epist. 118. ad Ianuar. ipsa mutatio con-
suetudinis (& legis consultæ) etiam quæ adiuuat utilitatem, nouitate
perturbat. quapropter quæ utilis non est, perturbatione in-
fructuosa consequenter noxia est.

26. *Neque con-
suetudine.* Quæ consideratio efficit, vt legislatori summa ratio con-
suetudinis sit habenda. Consuetudo eorum quibuscum versamur,
si non sit peruersa, obseruanda est. *c. omnia 16. q. 3. c. omnes
dist. 1. cap. mala dist. 8.* inuiolabilis est consuetudo, quæ nec hu-
manis legibus, nec sacris Canonibus obuiare monstratur. *c.
Ecclesiast. dist. 11.* in his rebus de quibus nihil certi statuit diuina
Scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorû pro lege tenen-
da sunt. *tot. dist. 12.* Sed sicut immemorales consuetudines
vellere non oportet, ita nec nouas admittere, quæ sanctos Ca-
nones, aut iustas leges, & nouitate suâ Remp. turbent. San-
ctum simul ac prudens monitum est Nicolai Papæ ad Hinc-
marum Remensem Archiepiscopum: *Mala consuetudo, quæ non
minus quam perniciosa corruptela vitanda est, nisi citius radicitus euel-
latur, in priuilegiorum ius ab improbis assumitur, & incipiunt præuari-
cationes celerrimè non compressæ pro legibus venerari, & priuilegiorum
more perpetuò celebrari.*

CAPVT II.

De variis hominum generibus.

VT legum ferendarum, ita regiminis prima est ratio,
nosse genium, naturam, condicionemque suæ gentis,
nosse vultû pecoris sui. ea de re hîc instituendus sermo.

1. *Varia ho-
minum ge-
nera.* Natura homines liberos omnes creauit, & statu pares. mo-
res gentium seruos dederunt, & dominos. veteres illos quidem
rigido iure habitos, cum vitæ & necis potestate. posteriores
moderatori, qui deinde sæculis in ascriptitios & id
genus alios, denique in homines proprios degenerarunt, &
pro locorum varietate, tum serui, tum domini in varios gra-
dus ordinemque defluerunt. Quacumque quis in Republica
versetur, non sine periculo ordines turbauerit, nec sine
periculo

periculo inuidis terminis nimium distinxerit, vt vetitis Romæ inter patricios plebeiosque matrimoniis, aliisque pluribus de causis ab vnis in aliorum inuidiam conceptis sepius accidit politici magistratus ingenium tum in ea maximè clarescere possit, si corpus publicum publica concordia compaginaret, vt à vertice ad calcem vsque singula suis officiis membra fungantur, quemadmodum corporis physici partes altere alterarum ope indigent, & coniurant amicè.

Qua in re primas obtinet Censoria auctoritas, quæ illi quod naturaliter inter se distant, constantque, officio suo vlli nusquam desint, sed à natura pacta conuenta diligenter obseruent. Quos inter primi sunt parentes filiique, mariti atque uxores. illis leges scripsit natiuitas, hisce à Deo & primo homine primo marito in prima mundi creatione sunt expressæ, *Genes. c. 2. & 3.*

Primum parentum officium est filios alere, bonis moribus & bonis artibus instruere, virtutibus imbuere, pietate in Deum, probitate ad salutem suam, publicamque educare, atque educere. debitum filiorum in reddendis vicibus consistit, vt parentes honorent, non reuerentiâ tantum exhibita, sed etiam egestate subleuata. ob quâ olim & liberos vendere licuit.

Imperium paternum à naturâ quidem est, sed illud apud Romanos insigniter augebat patria in suos potestas, cuius vitæ ac necis inerat, sed amplitudo ob abusus restricta, remanente vetitio in filia adultera. *l. 20. cum seq. D. ad Iul. de adult.* Inde vetita sine patris consensu filiorum matri iure ciuili. quo & quidam ea irrita esse voluerunt. & Ecce quidem ea detestata est semper, vera tamen & rata esse ceniuit, nec soluere ea parètes posse. *Trid. sess. 24. c. 1. de mat. c. aliter. c. nostrates 30. q. 5. c. non omnis 32. q. 3.* Vnde etiam euenit, vt vota impuberum à parentibus irritentur, & puberibus nec temerè præterito patre nec rogato monasterium ingredi liceat. Petrus Erod. *tract. sing. de iur. patrio.* quamuis nimis ille acerbè inuehatur in religiosum aliter ingressum: quem lex Deo nobis s. hoc etiam. *C. de Episcop.* ob id vetat abstrahi, vel exheredari, vt ingratum; non concedit tamen ea lex, vt patrem contemnere possit, per eumque calcatum incedere, vt nec potest lex, nisi cum ille spiritui ad salutem vocanti resistit. quod non facit, qui ignorat, qui experiri vult, num vocatio à Deo sit, an animi nouitatem appetentis, aut humeris imparia leuiter considerantis vitium potius, quàm virtus. cui rei noscendæ Ecclesia

annum nouitiatus si præscriptit, quis credat reiecisse iudicium patris, filij salutem amantis, genium, naturam, vitia, vires, constantiam, mutabilitatemve pridem noscentis. Aliter sentit Chryl. hom. 84. in Ioan. Sicut, inquit, cum spiritualia impediunt parentes, nec cognoscendi quidem sunt; ita cum nihil impediunt, merito omnia illis tribuenda, & omnibus anteponeudi.

8. Ex patria potestate & olim obtinuit vt filij nihil proprium haberent. quod tamen posteriores leges mitigarunt, tot. tit. C. de bonis quæ liberis tot. tit. C. de bon. mat. sed & necessarios habebant heredes suos liberos. vt tamē antiquitus immorigerorum foret abdicatio. sed eâ sublatâ, & ingratorum exhæredatio admissa est. l. abdicatio, C. de pat. pot. restricta tamen deinde ad certas causas, Nou. 115. c. 3.

Ex ea potestas in bona, fuitas, emancipatio.

Emancipatio & olim & hodie frequentatur, rariùs hodie adoptio, matrimonio passim, & cum parentes familiam separatam filiis permittunt, emancipatio inducta censetur, & soluta potestas.

9. Vitæ conseruationem defensionemq; inuicem parentes liberiq; debent. nullum maius impietatis signum, quam fœderis huius neglectus. Vnde & successionem leges priuant, vt indignum filium patris necem non vindicantē. horrenda supplicia patricidis proposita, & à quibusdam legislatoribus ommissa, quod non crederent aliquo nature abortu tanta monstrificatura.

Defensio & conseruatio mutua.

10. Coniugio à natura æqualis inest amor, & qui superet paternum. Genes. c. 2. à culpa primæ vxoris originem habet mariti in vxorem potestas. Genes. c. 3. quæ tamen rebus humanis deprauatis retinenda est. Litteræ sacræ vxorem sub potestate mariti constituunt, & adiiciunt dominatum. apud plerasque gentes olim & ad vitæ necisq; ius porrectum, cuius reliquæ in adultera in flagitio deprehensa, occidi per leges permiffa. sed veteres mores rigidi ab hodiernis magis temperati, coniugiumq; ad veriores vitæ societatem, & bonorum communionem redactum. quamuis vxor teneatur mariti socij dignitatem comiter colere quod libertatem non aufert. l. 7. D. de capt. Quò referendum matronæ ad sponsam monitū: Sint oculi tui suspensi in maritum, vt oculi ancillæ in manum suæ heræ, & tunc honorata eris in oculis eius. quòd si fueris ei ancilla, erit ipse tibi seruus, & honorabit te vt dominam: sed si extuleris te contra eum, erit tibi dominus, &c. Sic Liuia Augustum, Dion. lib. 58. Monica morosum maritum vicit, August. 9. Conf. c. 9.

Coniugum societas & mariti potestas.

Modica

Modica tamen correctio marito etiamnum permiffa est. Moscovitæ viciniquæ ad verbera extendunt; Belgæ non ferunt. intra verba ergo hîc illa consistit. & quoniam maritus instar regis familiam gubernare debet, imprudenter fecerit, si coram liberis & familia vxorem coërcuerit, penes quos non est illius minuenda auctoritas. quia suo modo & illos regere debet, liberos præsertim iuniores, seruitia intra domesticos parietes, atque in rebus œconomicis.

Dominorum & seruorum inuicem respectus, longiùs recedit à naturali hominum sine. ex bellis enim natæ sunt seruitutes, contra ingenitam omnibus libertatem. vetustiori iure in seruos erat ius vitæ & necis; vsus omnis, & abusus: posteriores leges vetuerunt nimium scire, prostituere, aut ad turpitudinem vendere. ex potestate dominica nascitur, vt seruus ita domini iussum sequi debeat, vt etsi deliquerit ob eum excusetur, eiq; ignoscatur, ad ea, quæ non habent atrocitatem facinoris, vel sceleris. *ad ea, D. de reg. Jur.* serui dominum obseruare atque defendere teneantur; adeo vt si domi sit occisus, omnes qui intra domum fuerint fontes infontesque ad mortem rapiantur. Iura seruitutis bello inter vtriusque Christianos ardente cessant hodie: lytro capti redimuntur. in iis, qui in bello quod cum hoste infideli est, capiuntur, iura seruorum etiamnum obtinent. nisi quod aliquæ regiones, vt Brabantia nostra, tam puro aëre sint, vt si quis aliunde seruus aduenerit, statim ibi in libertatem proclamare possit, & ab ipso aëre manu-missus censeatur.

In hodiernis seruis conditio admodum est mitigata; homines proprii, de *main morte*, adscriptitij, aliisque nominibus, aliis atque aliis in locis vocantur simulachra potius seruorum, quam serui: deuictis gentibus agros colere olim iussi, ne infructuosi victoribus essent, *Paschier 4. Rech. 5.* & quia, qui Europã vicerunt, pulsus Romanis Germani fuerunt, latiori voce seruitus ea ad morem Germanorum inducta, quem Tacitus illis ascribit: *non seruis ut apud Romanos, per familiam descriptis ministerijs cõsi sunt, suam sed quisque sedem, suos penates habent, frumenti modum, aut pecudis aut vestis domino iniungente.* Vel, quod magis placet *Besoldo*, hodierna seruitus accepto ferenda est adscriptitiis, dedititiisque Romanis. vt apud *Vopiscum* *Probus* Imperator ad senatum scribit, *subactum esse omnem, quæ tenditur datò, Germaniam, omnes iam barbaros Romanis arare, Romanis serere.* si non priora hæc illorum posteriorum armis, & legibus cessere, vt agricolæ,

11.

Dominorum
& seruorum
respectus.

12.

Quis homo
dicitur?

cenfiti, glebæ afferipti, emphiteutæ, atque ob rem magis ferui fint, quàm ex persona nummos aut fpecies foluere obligati, & apud fuos à publicis officiis multis in locis non alieni. Qua in re, id quod conuentum, aut pridem obferuatum, excedi non debet. *l. 1. C. in quib. cauf. l. 3. §. 1. C. de agric. & cenfitis. & opere quidem indefinite determinari, & ad certum numerum redigi poffunt. arg. l. fe libertus. 30. de oper. lib. l. 22. §. 1. d. reg. iur.*

13.

*Inter ciues
uarij ordi-
nes. iura-
mentū om-
nes princi-
pi præftāt.*

Inter Ciues etiam varij funt ordines, quos Bodinus *de rep. lib. 1. c. 6.* effe ait liberos homines, fummx alterius poteltati obligatos, ex qua fcilicet nascitur hominum feu homagium, iuramentumve fidelitatis, voce barbarâ, re antiquâ. Romani quotannis in facta Auguftorum iurarunt, etiam sub Tiberio in verba Seiani. fed apud Dionem eo mortuo fenatus decreuit in cuiusquam nomen nifi Imperatoris ne iuretur. adeoque præftatur ab omnibus fubditis. *§. vafalli noftri de pace constant. in vfb. feud. non tamen clericis. c. nimis x. de Iur. fed neque nifi à fummis Principibus exigi potelt, vt fingularis præminentix fymbolum à maieltate fluens, quæ quanti per agnofcitur, præfcribi non potelt: neque rerum caufa abfolutum exigi, cum fola bona fubditum non faciant extra eorum caufam: quæ completitur iuramentum quod vafallus feudi domino præftat. c. 1. qualiter iurare debeat vafallus domino fidelit. lib. 2. feudor. quale iuramentū longè differt ab eo, quod quiuis fubditus præftare tenetur, quâ fubditus & ciuis, & quod fi alicui infra fumum Principem præftatur, femper ius fuperioris habet exceptum, c. venientes x. de Iure iur.*

Inter Ciues, vt dicere cœpimus, varij funt ordines, variæ diuifiones. pleni alij funt, nō pleni alij, & femi ferui, capaces omnium iurium, & magiftratuū quidâ actiue & paffiue, quidâ non funt, quidâ inter viles, quidam inter medios, quidam nobiles, patricij, imperantes alij, alij fubditi, quidâ municipes, & coloni tantum: quofdam origo, quofdâ adlectio, ciues facit, quidâ honoris tantum gratiâ inter ciues verfantur, incolæ, peregrini, aduenæ, qui cautè obferuandi, præfertim mercatores; mendici tamen vagi & maximè validi eliminandi, & fecerendi à natis intra territorium debilibus, miferabilibusque perfonis. & procul omnino pellendi ij, qui fe Ægyptios venditant. de quorum origine optimè *Pafquier lib. 4. de Recherches c. 17.* & alij: cum propter grauem populo mendicitatem, & furta, tum propter impias fuperftitiones, & dæmoniaca auguria, quibus populum dementant.

Inter

Inter ciues denique quidam eminentioris sunt conditionis, atque in primis officij ratione quidam profunt, & præfunt; quidam subfunt: humana societas regitur eâ inæqualitate. concordia hæc discors, & discordia concors apotelesma publicum pulchrè sustinet; tum Ecclesiastici, tum seculares alij alijs præstant, alij imperant, alij parent. bene cum iis rebus publicis agitur, vbi is est omnium ordinum mutuus amor, & nexus; vt & inferiores promptè obediant, & superiores sine austeritate imperent, nec cum arrogantia inferiores despiciant, gnari sine inferioribus corruere superiores, sine superioribus non dirigi inferiores, sed Andabatharum in pugnam & perpetuum chaos circum-volui.

Nobilitatis etiam ratione quidam in Rep. eminent à plebe secreti, & inter se etiam gradibus distantes. quos conuellere non liceat sine titubatione machinæ politicæ. Nobilitas apud omnes gentes (Turcis, vt quidam volunt, exceptis) in pretio fuit, & obseruata. Romulus initio duos ciuium ordines instituit, senatores & ex his patricios, qui patres senatores cire possent, & plebeios. His agros colere, pecora alere, opificia exercere: illis sacra curare, magistratus gerere, Remp. secum administrare, res vrbanas obire iussit; sed patriciorum fastu & plebis contemptu seditionem mouente, res admodum & sæpius mutatae sunt; mansit tamen nobilitas iis, qui orti erant ex illis; qui antiquo genere claruerant. quibus accesserunt qui Magistratum curulem gesserant; inter quos necdum erant equites, sed is ordo ex plebe sumptus ad munus iudicandi, sedes in ordinibus theatrorum seorsim accepit, solo censu lectus.

Apud Hebræos & Græcos stirps atque progenies nobilitatem conferebat: apud Germanos nobiles olim fuerunt, quicumque seruitutē non seruierant: apud Hispanos quicumque ex Gothis; apud Gallos, quicumque ex Francis; apud alios quicumque ex gentibus olim victricibus descenderunt, & apud quos in eius rei signum gentiles homines dicuntur, ita vt communi earum nationum consensu nobiles origo faciat. Omnes, inquit Cicero *pro Sextio*, *boni semper nobilitati fauemus, & quia virle est Reip. nobiles esse homines, dignos maioribus suis: & quia valere debet apud nos clarorum hominum bene de Rep. meritorum memoria. quæ est illa estimatio, quæ in mortuis etiam durat, orta ex virtute, neque cum ea confundenda, sed distinctio agnoscenda virtutem inter & virtutis insignia. cui*

non

14.

Semper atque apud omnes obseruata nobilitas.

15.

Nominatum generis.

non satis dant loci, qui in sola virtute Nobilitatem constituunt.

16. *Nobilitas descendit, non ascendit, aut transuersim porrigitur.* Cæterùm Nobilitas generis in omnes posteros descendit, non ascendit, neque abit in adoptatos, non in transuersos consanguineos, non ex materno tantùm genere, non ex damnato coitu natos, nisi Principis rescripto iuuentur, aut moribus regionum. vt extra Germaniam nonnullibi ex soluto nobili, & soluta nati pro nobilibus habentur. quibus etiam ius Romanum fauet, *l. 3. §. spurios. D. de decur.*

17. *Virtus ad nobilitatē politicam inducendā publica auctoritate & codicillis eger.* Enim verò quamuis basis Nobilitatis sit virtus, & fortia facta: publicā tamen opus est auctoritate, quā stabiliatur: adeoque codicillis Principalibus, quando hoc federit maiestati. *l. 3. C. de senator. lib. 12. l. 3. §. viros. C. vbi senatores.* quamuis nunquam eiusmodi codicilli ex gratia potius procedant, quàm meritis; tamen non licet de iudicio Principali disceptare, *l. 3. C. de Crim. sacril. sic honoretur, quem Rex voluerit honorare. Esther c. 9.* eo tamen casu aliquibus videbitur eiusmodi Nobilitatem non porrigi extra concedentis territorium, præsertim si qui non supremi Principes (quibus id *d. l. 3. verbis nostræ federit maiestati. C. de senator. l. 12.* referuare videtur) codicillos eiusmodi concefferunt. maximè si de aliquorum præiudicio agatur. vt de immunitate à collectis vt & Imperatoris beneficium extra limites Romano-Germanici Imperij non extendatur: quamuis intra illud omnino prodesse debeat, etiam in Electorum ditionibus, aliisque quæ à iurisdictione Camerae sint exemptæ; dummodò non omnibus Imperij luminibus obstruxerint, omnemque respectum maiestatis pridem excluderint.

18. *Ex professo & expressè eam largientibus.* Ex professo autem huiusmodi codicilli condecorare Nobilitate aliquem debent; non nobilem tantùm appellare aliud agentes, quamuis non leuem probationem eiusmodi codicilli quasi pridem obtentæ Nobilitatis faciant.

19. *Nisi officii concessis annexa sit.* Tacitè tamen & quali per consequentiam nobilitasse censetur Imperator, si quem de nobili feudo inuestiat, equestri dignitate donet, ad latus, ad consiliū, ad comitatū suū admittat, palatinis officiis adhibeat. *lib. 1. C. de domest. l. vn. C. de pr. ap. labor. l. nemo. C. de dign. lib. 12. vt & eorum filios priuilegiis & immunitatibus gaudere summis præiudiciis firmatum referat Papon. Arrest. l. 5. t. 4. Arrest. 4.* quibus se Iurisconsulti annumerant; quamuis non eque medicinæ professores; quibus immunitates tantùm aliquas concedunt, non viduas eorum aut liberos honorant.

Mili-

Militia etiam armata præsertim cum aliquo imperio per
 plures annos obita, nobilitat, vt nomen militis in feudis pro
 nobili vsurpatur. quod nobilium proprium sit pro patria mi-
 litare, *rot. tit. de vasall. milit. & ante pauca sæcula, vt soli nobiles*
 feuda possidebant, ita soli militabant defendendæ ditioni,
 quam maiores olim deuicerant. non admissis olim victis ne
 patriæ libertatis reminiscerentur, & arma tractantes illius
 recuperandæ desiderium sollicitaret ad res nouandas. Sanè apud
 Romanos, milites supra vulgum fuisse constat. *Auth. vt nullus*
mutuans agricolæ. in verb. milites autem altiori nitentes fastigio. &
scituris militibus qui præsentì legi non esse obediendum existimant, quod
cingulo denudati inter priuatos habebuntur.

Diuturna etiam possessio & præscriptio pro tacita conces-
 sione valet. donat, alienat, qui patitur vsu capi. vt & iuxta nu-
 perum Alberti Pij edictum maiorum possessio turbanda non
 fit in iis, qui non nuper nobiliter se gerunt. falsi tamen tene-
 tur plebeius nobilitatis insignia & priuilegia vsurpans. *Arg. l.*
eos. §. qui se pro milite. D. de fals.

Diuitiæ multis in locis nobilem faciunt vbi sufficit, quem
 succo suo viuere posse, nec vilibus opificiis, aliisve indignis
 modis victum quærere. & fauet Bald. *in c. super de test. Alb. in l.*
Imp. in princ. D. de decur. præsertim si opes sint antiquæ. Decian.
resp. 66. n. 40. vol 3. & maximè feudum antiquum sapere Nobi-
 litatem idem Bald. tradit *in proæm. feudo. præsertim si dominica*
 aliqua iura, subfeuda, canones, similiæve insignia adiuncta ha-
 bet. feudum tamen recens emptum, quamuis nobile plebe-
 ium non nobilitat, nisi, vt alicubi, consuetudo id habeat. res
 enim hominibus accedunt, non contrà: & Nobilitas nõ nasci-
 tur in ictu oculi, *l. stemmata, & ibi gl. D. de grad. quin & Albertus*
 nuper statuit feuda maiora nobiles titulos amittere, si in ma-
 num ignobilem venerint.

Porrò Nobilitas quæ per rescriptum datur, vt à multis coër-
 cetur intra territorium concedentis, vt neque hac in ditione
 pronunciatus nobilis vbiq; talis habendus sit; ita & à Papa
 data ad patrimonium D. Petri restringitur, & à Principibus
 sæcularibus concessa à Clero in sacris non vsque quaque reci-
 pitur, V.g. in collegiis quæ Canonicos requirunt à quatuor
 auis & proauis nobiles, non facillè admiserint humilibus pa-
 rentibus natos, codicillis quamuis Principalibus decoratos,
 & haberi iussos ac si tot auos nobiles longo ordine recense-
 rent, sed codicillorum vires remittunt ad hastiludia & officia
 secu-

20.

Militia
armata,
quando
nobilitat.

21.

Possessio &
præscri-
ptio.

22.

Diuitiæ &
feuda?

23.

Codicillis
nobilitatus
an vbiq;
& quoad
omnes sit
nobilitas?

secularia. An autem præbendæ Cathedrales Belgicæ nuper nobilibus affecte codicillares admittant, vt pluries vsus habuit, nolim modò disquirere.

24. Verum enimverò & inter Nobiles sui sunt gradus; apud paucas gentes in vno omnes consistunt vt non nullibi quidam ita stultescant, vt se tam nobiles iactent ac regem suum. alij simpliciter nobiles, alij domi dumtaxat nobiles, & patricij, alij minorum, alij maiorum gentium sunt. Equites alij, Barones, Comites, Vice-comites, Duces, Marchiones, Principes, & si qua alia sunt feudorum nomina, quorum gradus, graduumque insignia, armaque diligenter discriminanda singulis competunt. de quibus Ioan. Holland. *dissert. de nobil. post med.*

25. Et discrimina. si qua alia sunt feudorum nomina, quorum gradus, graduumque insignia, armaque diligenter discriminanda singulis competunt. de quibus Ioan. Holland. *dissert. de nobil. post med.*

26. Inter gradu pares vetustatis & patriæ claritudo auget Nobilitatem. qui ab officiis nobilitantur, officiorum gradum retinent, in eoque temporis prærogatiuam. Sed quid de filiis ante codicillos & officia adeptis natis? natura fauet, & l. 5. D. de *senator.* vt paternos honores filiis non inuideamus, & naturâ primos infra eos non locemus, quos ratio genituræ ad reuerentiam priorum vocat; & sacre littere: *Esto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ.* quare si quid spinosum in l. 11. C. de dignit. ita accipiendum est, ne naturam pungat, ne cruentet.

27. Quid porrò inter eos statuendum, qui arte, alij Marte Nobilitatem adepti sunt? conueniens est, vt in artibus militaribus nobiles milites, in litterarijs nobiles litterati, in communibus milites primas teneant. nisi officij splendor prærogatiuam concedat. Indignatus tamen refertur Lotharius, cum in concilium adhibuisset mercuriales, simul & martiales, illiusque sub finem vt in duas classes decederent iussisset, consiliarium quemdam legum doctorem nuper à se militari baltheo donatum titubasse, dubium cui ordini se adiungeret; ac tandem ad nobiles deflexisse: Lothariumque iniquam ei electionem improbrasse, quòd vnâ horâ mille equites creare posset, mille annis non vnum doctorem formare. & sanè Innocent. III. in c. de *multa x. de dig.* cum ratio postulat aliquem pluribus beneficiis honorari, litteratas personas comparat non quibusuis gregarijs nobilibus, sed sublimibus.

28. Concessa porrò Nobilibus priuilegia enixè eis sunt seruanda, ne quo modo offendantur, nequid turbent. in salutationibus, ambulationibus, sessionibus primas teneant, in testimonijs ferendis eorum fides magis spectetur, promissiones (non testi-

testimonia) sub fide Nobilium factæ , iuramenti fidem habeant, in causis crimininalibus per procuratorem agere, & respondere possint , domi examinari, iuratoriâ cautione dimitti, non in carcerem trahi, nec vñquam ob debitum ciuile. iniuriæ eis illatæ grauius puniantur: ampliora eis alimenta constituantur: à collectis eximantur, nec bonorum quidem causa, nisi recens emptorum grauentur, nec tutelis ignobilium, nisi fortè cognatorum: pœnis corporalibus, nisi enormitas criminis exegerit, aut læta maiestas sit, non afficiantur, non ignominiosis suppliciis, suspendiis, virgis, flagellis, fustibus, tormentis, palinodiis subiiciantur.

Caueant tamen ipsi Nobiles vt virtutibus se dignis, & quas
Ioan. Hollanderus *Dissert. de Nobilit.* commendat latè, infistant. ne à maioribus degenerent, ne in crimen se dedant, ne turpibus ministeriis, quibus ipsa merces est auctoramentum quasi seruitutis, ne vilibus artibus, monetariis, argentariis, nummulariis, tabernariis, & exilibus mercimoniis se immisceant. nam famosis mercatoribus, & qui non tenuiter negotiantur, alibi dixi non officere mercaturam, præsertim si mores gentis id ferant.

Quemadmodum nullibi Nobilitati nocet agros colere. &
olim quidem præcipua Nobilitas rus habitabat, & vrbānam infra se despiciebat.

Cùm verò *Fortuna non mutet genus*, neque paupertas, neque Religionis ingressus, sacer ordo, litterarij honoris gradus, non temporis cursus nisi immemorialis eam periment, nec Procuratorum, Notariorumve officium, præsertim à Principibus eorumve curiis supremis concessum, & apud eas exercitum. quâ in re tamen locis & moribus gentium aliquid est dandum. nam qui apud infimos & infra pedaneos Iudices, cum magna vitæ turpitudine vt rabulæ, harpyæque forenses illud exercent; procul dubio, ad eorum ferè conditionem degenerant, qui olim apud veteres Notarij & serui publici erant, de quibus accipiendæ leges hac in re aliud innuente.

Porrò iis qui ex antiquo genere nati sunt, non ita obstant
intermediæ patrum sordes; si nihil ipsi commiserè indignum, quin ipsi patri rursū præluere, & auorū splendorem repetere possint. tamē cedunt iis, quorū patres nullâ maculâ se asperserunt. sed & hos ipsos si à maioribus acceperunt nobilitatem,

29.

Nobiles
virtute
polleant,
crimine
careant.

30.

Agriculturā
exerce-
re possunt.

31.

Paupertas,
sacerdotiū,
Religio, li-
terarius
gradus pa-
trocinium
non nocent
nobilitati,
an officium
Notariorū
& Procuro-
ratorum?

32.

Nec genere
nobilibus
interme-
diæ paren-
tum viles
mercaturā
eam ra.

Q

eam recuperare, si se fordibus abstinerint, iudicatum à senatu Sabaudia refert Anton. Fab. in Cod. suo l. 9. tit. 28. definit. 1.

33.
De Collegiis artificum.

Verumenimverò ciues ortu & professione viliores, intra vrbes præsertim artificiis, opificiis plerique sunt addicti, quæ vt probè magis exercentur, atque ignara plebs minùs eorum operis, rebùve per emptionem communicatis decipiatur, in collegia redigi solent; quæ statutis professioni suæ idoneis infidas operas coërceant, improbas merces deiiciant. quâ procul dubio ratione è Republica est eiusmodi collegia haberi. sic Numa Romæ omnis generis opificum, quin & mercatorum collegia instituit; & secutis temporibus promota sunt. l. vn. de priuil. corporat. & titulis aliquot sequent. C. l. 11. alioquin paucis admodum in causis huiusmodi corpora sunt concessa. l. 1. D. quod cuius. vniuers.

34.
De eorum statutis.

Possunt ergo qui ius collegij habent in iis statuere, quæ arti suæ exercendæ idonea sunt, eamque in rem iurisdictione & castigatione modicâ vti in contumaces, dum ne aliquid ex publica lege corrumpant, l. fin. C. de Iurisdic. l. fin. D. de colleg. vt si quid statuunt de monopolis, quæ damnat lex vn. C. de monopol. de immoderatis comestationibus, multæ in eas exigendis, epulis aduenticiis, inopibus etsi peritis in collegium non recipiendis, de opere alteri commisso ab altero non implendo, si decreta euulgent quæ non à maiori parte præsentium ordinata sunt, qui omnes vocari debent si extra professionem suam quidpiam ordinent, aut in alios qui de collegio non sint.

G A P V T I I I.

De institutione iuuentutis.

1.
Institutio infantie in omnem ætatem prodest aut obest.

Post gentis condicionem, naturamque cõgnitam adhibenda ars est, eaque principio ætatis. quare qui salutem Reip. curandâ habent, non minimû illius fundamentû esse credant institutionem iuuentutis, virtutes aut vitia; quibus tenera ætas affueuerit, simul adolefcunt, & in omnem deinceps ætatem adhærent. seruat odorẽ testa quo recens est imbuta. si affueuerint pueri iurgiis, litibus, pugnis, neque ars naturam emendare studuerit, cum prouectiores erunt, iisdem vitiis Remp. turbatû ibunt, materiam mutabunt, ingeniû non mutabunt, paruis assuetum, magnis inferent: & qui de crepundiis olim decertarunt, summam Reip. arrodent, affligent, atterent: & feræ

seræ tunc erunt monitiones, cum ætas nõ amplius flexilis erit, & qui non est emendatus surculus, arbor corrigi non poterit, nisi per excisionem. Bona itaque iuuentutis educatio atque institutio, ad Reip salutem, mala ad euerfionem quàm maximè spectat. Aristoteles, *lib. 5. Polit. c. 9.*

Ad hanc rem scitè Liuius *l. 7. Parua sunt hæc, sed parua ista non contemnendo maiores nostri maximã hanc Rem fecerunt.* atq; ita qui Reip. præsumunt in primis cõmendatam habere debent institutio-
 nẽ iuuentutis; etiam infantiũ, quorũ etsi cura ante omnes tan-
 gat parentes, tamen cum illi desunt officio, Resp. est parens, &
 qui hanc curã illorũ vice supplere debeat. sed & maximè suc-
 cedit in hoc officium, cum illi iam sint adultiores; quibus iam
 scholæ aperiendæ sunt. Et quoniam ad exemplum magiltri
 formantur plerumque discipuli, deligendi sunt in primis pro-
 bi & docti, qui iuuentuti præficiantur. vt sanè Perse olim iu-
 uentuti Principes propoluere, Xenophon *lib. 1 Phæd.* docto-
 res legis à Moysè, Aãrone, Iosophat, constituti sunt.

Præfecturam scholarũ Carolus Magnus sacerdotali ordini
 attribuit. Ludouic. Pius, & Lothar. gymnasiolorum magiste-
 riũ Episcopis. Choppin. *monast. l. 1. tit. 2. n. 8.* Eadem Eugenius
 statuit, in Synodo *c. de quibusdam 37. dist.* vt censores essent morũ
 iuuentutis, & magistrorum. eosque constituerent quorum in-
 culpata esset vita, mores iustæ reprehensionis non obnoxij, &
 peritiæ minimè vulgaris. *Fons enim, vt rectè Plutarchus, & ra-
 dix virtutis est, institutio proba. ut quæ agricolæ stirpibus pedamenta
 apponunt; sic probi magistri accuratis præceptis, admonitionibusq; ado-
 lescentes suffulciunt, vt mores recti inde germinent.* Quod quantã
 diligentiam elaborandum sit, probat Trid. *ses. 23. c. 18.* & accu-
 ratè scripsit Dauid Lindanus affinis meus *libello de Instit. homi-
 nis.* sed & iussit Carolus IV. in *Bulla aurea tit. 26.* inter cætera
 quibus imperium regi ac sustineri putauit, vt illustrium Prin-
 cipum filij ab anno saltem septimo exteris etiam linguis eru-
 diantur. & in Rep. Romana multis priuilegiis insigniores viri
 ad docendũ prouocati sunt. Theod. sanè & Valent. *C. de prof.*
lib. 12. eos qui ad viginti annos sedulo docendi labore perue-
 nissent, comitiuã honorarunt, immunitate etiã inuitabantur,
*l. nec intra cum seq. C. de profes. salaria opima ex publico percipie-
 bant, l. 2. l. magist. 7. C. eod. l. 4. in fine de decretis ab ordine faciend.*
 Grammatici, Rhetorès, Philosophi, Medici, & numero quidẽ
 competentis *l. si duas 6. §. 1. & seq. D. de excusa. tutor. d. l. 1.* Centena
 sextertia Vespasianus constituit, vt in eo Tranquil. quã summã

2.

Adeoq; &
 ad curam
 Magistrat-
 us perti-
 net

3.

Eligendi
 apti præce-
 ptiores.

4.

Ea cura
 iam olim
 Ecclesiasti-
 cis com-
 missa.

5.

Honoribus
 & lautis
 stipendiis
 præcepto-
 res inui-
 tandi.

aiunt conficere bis mille quingentos aureos nostros. & tanto fauore studia promouebantur, vt quod eorum professoribus erogari mandabatur, ad nullū exemplum trahi posset, neque vllis aliis honorarium ex publico constitui. *l. vnic. C. de præb. salar. & si decernebatur, decretum tanquam ambitiosum aut in gratiam alicuius factum rescindebatur, l. 4. de dec. ab ord. fac.* aut irritum fiebat. Legum verò professores alibi quàm Romæ in Capitolio, & Constantinopoli, & Beryti docere non poterant, *in præm. digestorū. §. hæc autem tua. l. vnic. C. de stud. lib. urb. Rom.* hodie sanè viliter nimis professores habentur, ob exilia quæ à Rep. præstantur stipendia. *Dat. census honores.*

6. Alia per lucem quoad studia curanda. Quamobrem ante sæculum alterum penes solos monachos litteræ delituerant, ventumque erat ad extremam barbariem, donec liberalitate quorundam Principum cœperunt litteræ reuiuiscere, & successit *Societas Iesu*, quæ tum ad pietatē, tum ad eruditionem apertis iuuentuti scholis egregiè duxit. quod institutum latiùs euoluit *Consen. polit. lib. 4. c. 6. 8. 10. sed & eod. lib. rectè docet magno delectu ad artium liberalium, & Scientiarum studia admittendos esse discipulos c. 7. c. 11. Professores scientiarum in honore habendos c. 9. Professoribus & studiosis priuilegia danda, & qualia, c. 14. quæ data sunt à Pontificibus & Principibus c. 15. qualia Rebuf. 180. collegit quæ d. c. 15. per epitomen referuntur. Academies & Gymnasia publica instituenda c. 13. gradus & honores legitimè conferendos eruditis, eosque magnificiendos, c. 16. litterarum studium non obesse politicæ prudentiæ, siue togatæ, siue militari, c. 12. Grammaticam c. 8. Poësim c. 19. Eloquentiam solutæ orationis discendâ: Philosophiam Reip. vtilem c. 23. studium Logicæ, Physicæ, Metaphysicæ, Matheseos, c. 24. Medicinæ, c. 25. promouendum. sed priora quidem omnia tamquam introductiones ad altiores scientias diriguntur. ad Remp. verò capesendam Iuris prudentia lapis est angularis. ea docet iudicia, vrbium, prouinciarumque regimina, subsidiis aliarum scientiarum iuuatur valdè, & ornatur; & eloquentiæ quidem non parum, sed maximè historiarum cognitione. in quibus discitur, & cernitur prudentia; ex moralium dogmatum inquisitione, Christianis ac sacris, Prou. & Salomon. & Ecclesiastici, Psalmographi, aliisque libris, sed & gentiliū philosophorum, quorum doctrinam tamquam ab iniquis possessoribus vendicamus, & inius nostrum redigimus *c. dominus declarauit. 1. q. 1.**

Hisce omnibus disciplinis academix aperiendæ sunt; quibus

bus numquam orbis caruit, vt Lipsius in *Lou. c. 6. l. vn. C. de stud. lib. Urb. Rom. l. 11. Confen. d. l. 4. c. 13.* quæque semper magnatibus inter primas curas fuerunt. atque adeò earum confirmatio ad iura maiestatis relata, & quatenus ad spiritualia spectant, Papæ reseruata. Et insignis consideratio est de rebus & personis academiam constituentibus, dignitate Rectoris, & Cancellarij, Collegiis, facultatibus, Professoribus, de honoribus scholasticis, eorum antiquitate, potestate, gradibus (qui tamē non dissolutâ facilitate tribuendi, non nisi ritè emeritis: ne cruda adhuc studia in forum propellant, ne audaciâ pro sapientia vtantur, ne initiatos se credant, cùm tantùm in vestibulo sapientiæ hæserunt, & vilescat honos sic vulgatus) de studiosis qua tales sunt, eorumq; priuilegiis, de iurisd. acad. emica, tribus ludicibus studiosorum, an academicus criminalem habeat, an territorio inhærentem, ad quem ab eo prouocetur. quæ omnia non nemo tractat.

Academiarum ratio etiam exemplo Lacedæmoniorum commendatur; qui inuentum extra sinum maternum, extra domum paternam instrui volebant. excitant alieni vultus sui aliorumque notionē, domestica quibus semper assueuerint iuuenes, veterum fouent; quare & studiosos etate nonnihil maturiori peregrinari consultum est. *In terram alienigenarum gentium pertransiet. Eccles. c. 9. domi nascuntur Hectores, foris fiunt Vlysses. vt illius est commendatio, qui mores hominum multorum vidit & vrbes.* Peregrinatio tamen finem eum habeat, vt mores hominum videantur, non tantùm vrbes, castella, sepulcra, amphiteatra, templa, palatia, columnę, statuę, ruinę; sed & vt dignoscantur genij, & leges populorum, vt ea notitia in Reip. utilitatem deinde conuertatur. Lipsij epistola ad Phlip-pum Lanoyum. ideoque potius ad eos populos diuertant iuuenes, qui cultioribus sunt moribus, à quibus aliquid disci possit, quod in rem nostram vertatur. quā tamen cautione peregrinandum & quo fructu pleniùs apud eos requirendum est qui eam rem ex professo tradunt. Perpetua esse peregrinatio non debet, vt nec studia: sed suo tempore circumscripta, vt Heluidij Prisci apud Tacit. 4. *Hist. ingenium illustre altioribus studiis iuuenis admodum dedit, non, vt plerique, vt nomine magnifico segne ortiū velaret, sed quo firmior aduersus fortuita Remp. capefferet. nam sæpè quemadmodum omnium rerum, sic literarum quoque intemperie laboramus. non vitæ sed scholæ discimus.* Sen. ep. 107. inde sequitur turpis affectatio literarum, doctrinæque ostentatio.

8:
Peregrinatio.

CAPVT IV.

De Castitate.

1. **V**T Iuuentus bene adolescat in ætatem Reip. vtilem, inter summa præcepta referenda est obseruantia castitatis: Sacræ siquidem & prophanæ historiæ omnium sæculorum & gentium plene sunt funestis cædibus, excidiis urbium, vastationibus prouinciarum à libidine inuectis. Hispaniam solam testari lubet, vbi vir nobilis ignominiam filie à rege illatam vindicare volens, Saracenos inuitauit, qui victimas violatæ pudicitie vltra septies centena Christianorum millia immolarunt. totamque ditionem ad montes vsque Pyrenæos occuparunt, & tot sæculis infederunt, vt vix patrum nostrorum memoriâ reliquie sunt eiecte.

Vix Remp. inuenies imperio deiectam, in qua non prius bonos mores libido prostrauerit.

*Aspice latè basam totam
Florentes quondam luxus quas verterit vrbes.*

2. Itaque pudicitiam magnæ curæ in Republ. esse conuenit, & maximè vt iuuentus ab iis omnibus remoueatur, quæ corrumpere animum possint. nam, vt inquit Cicero l. 4. Tusculan. qui se precipitauit, sustinere se cum velit non potest. qui semel pudorem profigauit, difficilè se aut numquam ad probitatem reuocat. violentum hoc malum est, vix arbitrio libertatem relinquit: intellectum porrò adeò obtenebrat, vt vix potestatem iudicandi reliquam faciat. Vnde rectè Claudianus:

Sed quia cæcus inest vitii amor, omne futurum

Despicitur, suadentque breuem presentia fructum,

Et ruit in vetitum damni securâ libido.

Libido, inquit Augustin. luxuria ita totum corpus interius & exterius sibi vendicat, & totum commouet hominem affectu animi & appetitu carnis coniuncto, vt sequatur voluptas omnibus corporis voluptatibus maior, ad eius tamen peruenitur extremum, vt pænè omnis acies, & vigilia cogitationis omnis obstruatur.

Ex aduerso Minerua pudica fingitur, & Musæ virginis. comitatur non modò, sed conseruat sapientiam castitas, abstinèatur ab iis omnibus, quæ mouere in malum possint, absint cuiuscumq; generis irritamenta malorum, amoueatur ignis à stipulis, alioquin denunciatur certissimum incendium. remoto satellitio mitius sæuit malum. sine Cerere, & Baccho friget Venus.

1.
Mala à li-
bidine.

2.
Iuuentus
remouenda
à corrupte-
lis.

Venus. vnde rectè apud Plutarchum, in *Abbacon*. Quo pacto, inquit Geladus, *Spartæ* existit adulter, in qua diuitiæ, deliciae & corporis adscititius cultus probro habentur; contra verecundia, modestia, atque obediens magistratibus debita observatio decori, laudibus dantur?

Igitur spectacula quæ bonis ac pudicis moribus obsunt omnino ex *Repub.* tollantur, eaque retineantur dumtaxat, quæ ad virtutem excitant. Nihil est, inquit Seneca, tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desiderere: comedie tragædiæque ita representant scelera, ut doceant.

Sanctè Constantinus cruenta spectacula & gladiatores prohibuit. *l. cruenta C. de gladiat. l. 11.* Arcadius & Honorius Maximæ ludos antè prohibitos restituerunt, *l. clementiæ de Maiuma l. 11.* ita tamen, inquit, ut seruetur honestas, verecundia castis moribus perseveret. non ergo amatoriam cantentur, & turpia, aut obsceni motus corporum choreis & saltationibus efferantur. *c. 19. dist. 34.* turpiloquium & libidinosi gestus, illecebræ sunt voluptatum, & pronubi iacula cordi infigunt, numquam non cruenta, quæ penetralibus numquam extraxeris, vol si extraxeris, non antequam è cuspide venenum biberint.

Proinde histriones, præsertim exteri, & ex corruptis regnis aduenç cantissimè coercendi sunt.

Nil factum dictum, visulse ea timina tangat, intra que puer est, id est, puræ animæ, noxiæ & plus quam Regio veneno inficiantur. plus quam enim Basilisci visus spectacula intoxicant, & quamuis

Seguis irritant animos dimissa per aures, Quam que sunt oculis subiecta fidelibus, Irritant tamen, nec idè negligendum aconitum, quia aliud venenum reperitur eo subtilius. Vtrûmque enim præsentem mortem per aurium oculorumque fenestras inducit. quid interest spiculo tactus an hastâ moriaris, si moriaris tamen? Igitur magistratus ea omnia spectacula, atque ludos prohibeat, quibus puræ animæ infici possunt. Sanctissimè Principes nostri vetuerunt comedias, tragædiasque vllas exhiberi, vel mutas etiam repræsentationes aut cantilenas sine præuia censorum visitatione & admissione: qui non tantum in verba, sed & modos & gestus inquirant.

Et ne faciliores in admittendo sint Iudices, nihil pro spectaculorum licentia ab histrionibus accipere decet, nec turpi colludio querere pretia aliorum, *l. quicquid. C. publico lertitæ lib. 12.* nec si ipsi ludos ament, duos aureos excedere in eorum

expensis. l. finali C. Theod. de expens. ludor.

3. Enimuero quia chorearum spectaculorumque olim magna fuit impuritas, Clero sane illorum aspectu fuit interdictum, *Maxime clerus ab his abstineat.* c. 19. distin. 54. & lectione, c. 2. distin. 37. c. 3. distin. 35. quia in uno se ore cum Iouis laudibus Christi laudes non capiunt. & Hieronymus, c. 4. distinc. 35. Ecclesie Principes, inquit, qui deliciis affluunt, & inter epulas atque lasciuas pudicitiam seruare se credunt; propheticus sermo describit, quod eiiciendi sunt de spatiosis domibus, lautisq; conuiujs, & multo labore epulis conquestis, & eiiciendi propter malas cogitationes, & opera sua.

6. Ceterum vt declamationes aliquę Scholasticę exercitationes admittendę sunt, ita & comędię latinę & pudicę scriptę, & quę verecundę agantur a studiosa iuuentute. His enim actionibus formantur ad publicas functiones in futurum; sine illis causarum patroni, Oratores, Concionatores, Magistratus perfecti non existunt. *Latine comędię probantur.*

7. Quin etiam collegia quędam per has hęresen & belli turbas intermorta Principes nostri resurgere permiserunt, eā inter ceteras lege, nequid repręsentent nisi ritę approbatum, atque aliquis e clero atque senatu curam habeat, inspiciatq; nequid agitetur, quo religio, mores, Resp. damnũ capiat. quę sane cautione adhibitā liberalia hęc exercitia succisuis horis permiffa, & honestę auditores recreare, & a potibus & tabernis auocare possunt. *Nec reijciuntur vernacula, pudica, cauta.*

8. Ceterum obseruari conuenit, ne dum vernaculo sermone comędię recitantur, argumentum ex litteris sacris sumatur. alioquin enim facilis lapsus est in irreuerentiam diuinę Scripturę, illiusve abusum, aliaque incommoda: ob quę Concilium Trid. lectionem Bibliorum vernaculorum passim vetuit. & iam pridem Innocentius III. Gallicam sacrorum librorum translationem non permittendam passim laicis & fęminis statuerat; Azor. mor. lib. 8. c. 26. n. 4. & Alexander IV. disquisitionem fidei publicę vel priuatim laicę personę interdixit. c. 2. §. 1. de hęret. in 6. *Et circa argumenta sacra.*

9. Generatim porrō obseruandum permiffis comędijs, vt ea argumenta iis verbis tractentur, quibus in odia vitiorum, virtutumque amorem auditores trahantur, nec gestus, nec incessus oculos vel aures incestent, non blandę proposita vitia illuciant, sed horridę tractata deterreant, aut amantium affectus ne bono quidem fine repręsententur, nisi obiter, & in transfusu, ne si hęreat in amoribus animus, inficiatur vitio, antequam,

quam catastrophē exaudiat. dicere, audire, facere breui distant intervallo. lepores, & sales sint honesti, joci liberales, nō maleuoli, non turpes. mulier ne scenam ingrediatur, absit à theatro, quantū fieri potest, schema muliebre, nihil sit inuerecundum, nihil indecorum, & argumenta & stylus honestus sit, politus, eruditus, liberalis indolis index: omnis actio comiter grauis, & quæ in omni persona ciuiles mores doceat: ne cui contingat, vt quàm minimè tunc homo sit, quàm cū inter homines fuerit; omnia tendant in ædificationem, nihil in destructionem.

Per legem Iuliam *de adult. & stup.* fatis pœnarum cœrcendis libidinibus positū fuit, vt nec actus, nec conatus, non sollicitatio, non interpellatio etiā sine effectu sceleris, non comitis abductio, & corruptio, nec quidquā impudicitie gratiā factum extra pœnam fuerit, quo matrona, aut virgo tentaretur. quin imò leges infames adulteros, in turpitudine domi deprehensos occidere permiserunt, *l. marito D. de adult.* quod & Iustin. auxit, permittens ei occidere illum, quem suspectum habet, si ter testato ipsi denuntiauerit, ne cum vxore versaretur, & is repertus esset spreuisse denuntiationes in loco ad suspicionem huius turpitudinis apto. sin autem maritus alio in loco, in quo huiusmodi suspicio minimè esse possit, cum vxore versantē illū reperit, debet custodire, vel tradere eum Iudici. secundum constitutionē *Nov. vt liceat matri & auia* 117. *Auth. si quis C. de adul.*

Castimonie legum veterum defuit punitio simplicis fornicationis; quam tamen Ecclesia numquam neglexit. vt dixi *in* *Iur. Pontif. nou. anal. de cohabit. cler. & Extrauag. Constit. 91. Leonis,* vt concubinam habere non liceat. manum admonere cœperat. sed Nerones, Heliogabali, Caij, Maxentij, Messallinæ, & similia generis humani monstra, vi & exemplo Remp. totam in luxū & libidinē traxerunt, & vitiis leges oppresserunt. nec diu Romani foris strenui manserunt, dum domi malè viuitur: honores, & quæcumque virtutibus ambiri solent turpitudini tribuuntur; & similitudine vitiorum Principalium obtinentur.

Igitur Princeps, Magistratus, & quicumq; Remp. curant, si eam saluā velint, legibus luxuriæ comprimendæ scriptis vim, vitamque suam restituant, seruentque, reos castigent, reatuū instrumenta, & irritamenta, lenones, lenas, lupas procul abigant. & quidem si fieri potest ex totis ciuitatibus exterminent vnā cum meretricibus, venundatis vt faciant malum. vt obtineatur quod Deuteron. c. 21. dicit Dominus, *Non erit meretrix de filiabus*

10.

Pœna in
adulteros
rectè late.

11.

In fornicat
rios.

12.

Eliminan
da lena,
meretrici
ces.

filiabus Israël, neque scortator. & quidem D. Ludouicum regem Gallię edicto expulisse meretrices scriptores asserunt.

13. *Sicem coërcenda intra aliquas angustias.* Cæterum si is sit gentis genius, aut clima, vt sine periculo adulteriorum, stuprorum, præposterarum libidinum inhiberi meretricij coitus non possint: *si non huius aut illius hominis est periculum, sed populorum strages iacent; detrahendum est aliquid seueritati, vt maioribus malis sanandis charitas syncera subueniat. c. 25. distinct. 50.* in morem probi medici, qui omittit leuiorem morbum, si ex illius cura motis humoribus maior morbus timeatur. malè affectis corporibus fistulas potiùs tolerare, quàm paralytim pati conuenit. Ideoque perditum hoc genus hominum si profligari non potest, coërceri tamen ita, & recludi in angustias aliquas, & sentinam ciuitatis oportet, vbi corruptis iam dumtaxat seruiat hominibus; non corrumpendis. atque ita receptum est, vt à consortio, & vicinia honestarum familiarum expellatur. quod in regno Neapolitano Rogerius rex decreuit *Const. incip. Quæ passim, ibi, inter boni testimonij fœminas eis habitationem vetamus.* quam olim Matthæus de Afflict. & hodie Borel. *de mag. edictis l. 3.* ritè obseruatam tradidère. quod & Senatus Antuërpientis pluries ordinauit. eo etiam addito, vt si quos lenocinium & meretricium exercere in vicinia honesta contingeret, quia contra desperatam eam fœcem palam testari meticulosus aliquando graue videtur, testimonio aliquot vicinorum, quorum nomina non publicarentur, sine strepitu, aut figura iudicij ædilitio quodam & censorio iure statim in destinatam istis hominibus ciuitatis insulam relegarentur. vetitis etiam dominis (quod contra manifestos vsurarios *c. 1. de vsur. in 6.* iubet) ne qui turpiter viuentibus domos vllas eloquent, additâ pœnâ, si quis secus faxit. Prudenter profectò. si & ostracismus erga probos quamuis, sed suspectos apud Græcos laudari meruit. *Meretricem,* inquit Cicero, *l. 2. de fin. in matronarum cœtum inducere perinde est, ac si quis voluptatem in virtutum concilium conducatur.* Affricat earum consuetudo aliquid de suo morbo; anhelitus & corpora inficiunt & animos non vehementior pestis vllius contagio.

Quare rectè iterum Neapoli constitutum refert Borellus, ne meretrices vehi possint carrucis, non chirothecis manum induere, & apud Iudicem meretriculum turpitudinem suam profiteri, & in matricula describi debeant. quòd si Iudæorum more panno aliquo fuluo aut flauo caput obligari, vel vt apud nos peste tacti virgulam feralem quoties prodeunt gestare iube-

iuberentur, fortè huiusmodi probrum aliquas retardaret in præcipitio stantes, aut lapsas etiam reuocaret. In id saltem incumbendum, vt infamiâ habitationis ab honestis secernantur, noscanturque, ne incautos corrumpant, & non nisi sponte se præcipitantibus obsequantur.

Quare non admittenda est controuersia, num meretrix marito nupta in reliquarum chaos reiicienda sit? quia cum Vlp in l. 46. D. de verb. signif. matrem familias, inquit, accipere debemus eam quæ non inhonestè viuit; matrem enim familias à cæteris foeminis, mores discernunt atque separant: proinde nihil intererit nupta sit an vidua, ingenua an libertina. nam neque nuptiæ neque natales faciunt matrem familias, sed boni mores. consonat lex 41. D. de rit. nupt. ex quibus conficitur nuptias turpitudinem non excusare, sed augere. & quamquam non absorbeatur turpitudò, quæ postea intermissa est. l. 43. D. de rit. nupt. tamè meretrix, quæ meretricium quæstum, postquam in mariti manum venit, intermisit, pœnâ turpiter viuentibus scriptâ vt non teneatur ratio euincit, esto famæ maculam non eluerit.

Seruandæ castitati non parum contulerint Magistratus, si matrimonii inprimis fauerint. & Romani quidem multis priuilegiis eos donauerunt, qui proli gignendæ incumbere priuatis, publicisque à muneribus excusabantur, quibus iustitiam, pluriùmue liberorum obuenerat. Inter candidatos etiam numerus filiorum præualebat. Germanicus apud Tacitum l. 1. ad inuidiam insidiatorum, Numerate, inquit, sex liberos. & Drusus, cum vxor ei geminos peperisset, nullis ante se Romanis Principibus tale aliquid contigisse in senatu gloriatus est. nec priuilegia nubentium sacris litteris data ignorantur, fœcunditas & sterilitas agnoscuntur pro pœna aut beneficio Dei; qui sterilem facit matrem filiorum latantem. Nuper Rex Hispaniæ insignia priuilegia attribuit in matrimonium se dantibus, cum per bella quæ per Europam gerantur, nauigationes, ac colonias Indicas viduari Hispaniarum incolis, vrbes ciuibus, rura agricolis animaduertisset. quibus nec malè olim cœlibatui pœnæ præscriptæ fuerunt. quæ in gratiam quidem virginittatis, & continentis vitæ abrogatæ sunt; vt Euangelico consilio obsecundaretur. cæterum uis, qui contempto matrimonio, quod sacramentum magnum dixit D. Paulus, vagis libidinibus diffluunt, aut focariis cœcubinibus polluantur, nec ratio fauet, nec legales pœnæ remitti deberent, vt Resp. legitimis ciuibus suffulta, domi fortis, & foris non ignobilis habeatur, præsertim si ad

ciui-

14.

Maximè
puniendæ
coniugata,
nisi sint
emendata.

15.

Castitatē
promouet
fauor ma-
trimoniis
factus.

ciuitates, & prouincias deferri cœptas, vel alias amplificandas, multi prudentissimè peregrinos etiam non admiserint tantùm, sed & variis priuilegiis allexerint, iure ciuitatis donarint, seu aliter coluerint. quâ ratione non parum Roma profecit. vt Oratio Claudij *apud Tacit. lib. 11.* luculenter proponit. & hodie ratio Religionis multas vrbes & prouincias impleuit, vt Delus olim ob templum creuit, vndique ad affirmationem Maiestatis concurrentibus hominibus. *Iust. l. 24.* Sed & illud ad fauorem matrimonij pertinet, vt vxores honore maritorum splendescant, & nobilitentur, forum & domicilium fortiantur. *Mulieres, inquit l. mul. C. de Incol. honore maritorum erigimus, & genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus.*

CAPVT V.

De Reformatione.

1. *Vterque Magistratus strenuè officio suo incumbat.* **N**ihil tam felix, vt non aliquando à primæuo instituto nonnihil deflectat. itaque si quando benè instituti cessitauerint, reuocandi sunt in viam. In eam rem magistratum in Rep. duplex ratio. Ecclesiasticus est, & Ciuilis. vtriusque diuersa functio: sed & in quibusdam tamen communis. ad illum sacrorum cura, ad hunc ciuilis administratio pertinet; ad vtrumque in suo ministerio ea decernere, & pridem decreta exequi, quæ à maioribus ad Ecclesiam & Remp. bene constituendam, bene regendam ordinata sunt. Ecclesiasticus quidem subditos ad pietatem, religionem & supernam beatitudinem dirigit: Ciuilis ad publicam tranquillitatem, virtutemque moralem. ille docendo, hortando, æterna præmia atque pœnas proponendo: hic imperio magis, quàm admonitione vtitur. pœnis hic ciuilibus, infamiâ, exilio, morte: ille internis plerumque, excommunicatione, aliisque censuris: quamuis & aliis nonnumquam, citra corporis & membri mutilationem, sed & moderatè admodum. grauis enim aliarum pœnarum inflictio ad opera gladij materialis refertur. vnde *Greg. lib. 2. epist. 52. refertur d. 45. c. 1. quid autè de Episcopis, qui verberibus timeri volunt, Canones dicant: bene fraternitas vestra nouit. Pastores enim facti sumus, non percussores. & egregius prædicator dicit: Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. noua verò atque inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem.* Ad hos pertinent, qui sine graui scelere & certo periculo fu-

gæ clericos, & maximè in dignitate cõstitutos in carceres con-
iiciunt, quorum temeritati sacri Canones excommunicatio-
nem infligunt. sæpè non satis à Prælatiis expensì, *c. si clericos. de
sent. excom. in 6.* non enim pro lubitu nobiliora præsertim Eccle-
siæ suæ membra vrere, secare possunt. sed post adhibitam de-
mum omnem aliam medicinam, & valetudinem desperatam.

In Synodo III. Romana decretū, ne Reges rebus sacris se im-
miscerent. *c. bene dist. 96.* In Chalcedonenli Imp. Marcianus, *Ad Rebus sacris
confirmandam fidem, inquit, non ostendendam potentiam ad exemplum ne secula-
res se im-
miscerant.* *Christianissimi Principis Constantini interesse volumus. & c. 5.* negat
se de rebus diuinis iudicare. Constantin. Magnus appellatio-
nem Donatistarum ad Melchiadem reiecit. Valentinianus
respondit *non licere sibi negotiis se Ecclesiasticis immiscere; ipsi vbi lu-
bitum sit conueniant.*

Vtramque potestatem dispescuit Gelasius, Anastasio scri-
bens; *Duo sunt, Imperator. Auguste, quibus principaliter hic mundus
regitur; Auctoritas sacra Pontificū, & Regalis potestas. in quibus tanto
gratius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum
in diuino sunt reddituri examine rationem. & Felix Papa dist. 10. c. 3.
& iterum Anastasius vbi supra profequitur.*

Non exigua sanè curâ iis, qui clero præsumt, allaborandum
est, vt pro dignitate diuinæ Maiestatis sacrificium à Christo in-
stitutum ritè peragatur, vt meritis & virtutibus sacerdotes
sint digni, vt cum reuerentia & tremore sacrificent. si vel spe-
ctantes angeli contremiscunt. integer vitæ scelerisque purus
fit sacerdos, cuius manibus immaculatus agnus tractatur:
innocens os, atque lingua, quæ illius sanguine rubescit: casta
mens atque præcordia, quæ illius hospitio nobilitantur. Sacri
Canones sacerdoti vxoris vsum vetant, quanto magis scorti?
bigamum repellunt, quanto magis fornicarium, concubina-
rium, adulterum? quin nec speciem mali, vel suspicionem ad
sacra admittunt. vetant cohabitationem clerici, & mulieris,
colloquia suspecta, aut quodcumque aliud, quod populum
offendere possit, *dist. 81. c. 26. 27. Conc. Lateran. sub Leone X.
c. 1. Trid. ses. 25. c. 4.*

Porro inferiorum culpæ ad nullos magis referendæ sunt, quàm desi-
des, negligentesque rectores, qui multam sæpè nutriunt pestilentiam, dum
austriorem dissimulant adhibere medicinam. *c. inferiorum. dist. 86.*

Ad eorum igitur sollicitudinē, quàm maximè pertinet vt in-
uigilent in vitam, mores, reformationē sacerdotū, aliorumque
ministeriorum immaculati sacrificij; in nitorem, ornatum, deco-
rem

rem domus Domini, omniumq; ad sacrificium purissimū necessariorū. de quibus pulchrè Conc. IV. Mediolan. S. Caroli.

7. *Officia Ecclesiastica ritè peragantur.* Sed & laudum diuinarum psalmorumque vsus, psallendique officiū clericis iam olim mandatū constanter retinendum est, & sanctè colendum. ad modū Moylis & Marię *Exod. 15.* & monitū Pauli *ad Colossens. 3.* sicut & Plinius testatur *lib. 10. epist. 97.* nihil in primis olim Christianis delicti repertum esse, nisi quod ante lucanos cætus concelebrent, & Christo laudes canant. & Damasus constituit, vt psalmi diu noctuq; canerentur per omnes Ecclesias, idque præcepit Episcopis, presbyteris, & monasterijs.

8. *Ab Ordinatis.* Cū verò periti, imperitiq; simul concinerent, sæpè absonæ voces deuotionē turbabant, religioniq; officiebant. in Conc. *sub Martino Papa* statutū fuit, ne cui liceret in pulpito psallere, qui ab Episcopo nō esset ordinatus lector. Greg. verò psalmos & lectiones præter Euangelicā per subdiaconos, vel si necessitas exigeret, per minores ordines cantandos censuit: Diaconos autem & superiores prædicationis officio & eleemosynarum studio vacare iussit. *c. 2. & 3. dist. 92.* Vnde fortè natū est, vt Canonici Ecclesiarū collegatarum, ac præsertim Cathedraliū, vbi inferioris gradus alij sunt ministri, cantandi onus in hosce reclinauerint. Trid. tamen vt per se psallant iterū iussit, *ses. 24. c. 12. §. omnes.* quod tamen scrupulū meritò non iniicit iis, quorum in Ecclesia functio forsan aliò eos auocat aut impedit totis officiis psallendis insistere. iuxta *d. c. 2. & 3. dist. 92.*

9. *Sine musica lasciuia.* Instrumenta musica, aliaq; cantui primitiua Ecclesiæ non adhibebantur, tum quia polluta erant lasciuis & idololatriæ officiis, tum ne in cryptis proderent latitantes Christianos. ac ferò musica in Ecclesia recepta est. alioquin vsus eorū piè adhibitus, dummodò lasciuū nihil aut impurū misceatur, Trid. *ses. 22. decreto de obseruando in Miss.* instituto congruit: monente ipso Psalmistā frequenter, psallere cytharis, cymbalis bene sonantibus, in chordis, & organo, & psalterio decachordo.

Præclara sunt S. Caroli monita de cantu Ecclesiastico proposita *Concil. Mediol. V.* nec minus sancta Conc. *Bas. s. 21.* quæ si ministri Ecclesiæ eo studio, quo conuenit, obseruent, immunes erunt à minis Aggei *c. 1.* vbi omnium malorum sequelam sacerdotum neglectui assignat. quam ob causam dicit Dominus exercituum; *quia domus mea diserta est, & vos festinatis vnusquisq; in domum suam: propter hoc super vos prohibiti sunt celi ne darent rorem, &c.*

10. Horarum etiam canonicarum vsus in Ecclesia antiquus est. patet,

patet ex Tertulliano *contra psychicos* c. 10. Cypr. *l. de Orat. Dom.* Hieron. *epist. ad Demet. & Letam.* Anastasio *de virgin.* vt non sit Damasi, Hieronymi, Ambrosij inuentio. quamuis ij ordinatiùs dispositi fuerint. Horis dicendis obligantur beneficiarij, qui fructus olim in eam rem relictos percipiunt, religiosi professi, pro suo quilibet instituto, & clerici maioribus initiati. *c. presbyt. c. dolentes. de celebrat. Miss. c. si quis presbyter dist. 92.* & quò minùs negligentur Horarum officia, solent distributiones, debentq; singulis assignari. *Basilienf. ses. 21. Trid. ses. 21. c. 3. ses. 22. c. 3.*

Iudicia etiã inter suos vel notionis suæ causas Ecclesia exercet. *Paul. 1. Corint. 6. Alexander Pelag. Conc. Agatenf. c. 14. 15. 16. 17. etc. 11. q. 1. c. 2. c. 5. ibidè. Trid. s. 13. c. 1. pluribus Consen. polit. lib. 6. c. 8. & 9.*

In Ecclesia superiores in sui suorum reformationem gnauiter incumbere oportet reuocando omnes ad institutum D. Pauli *1. Timot. c. 3. 2. Timot. c. 2. Ad Titum 1.*

Primum igitur quod requirit Paulus in Episcopo, atque ad proportionẽ gradus inferioris ordinis clerico, est, vt sit irreprehensibilis, vitæ actionumq; innocentia purus.

2. Sobrius. vnde *1. Cor. 5. si quis nominatus frater fuerit fornicator, aut auarus, aut ebriosus, cum eiusmodi nec cibum sumere.* & *Canon. Apostolorũ 42. & 43. Episcopus vel presbyter vel diaconus alea vel ebrietati seruiens, vel cesset, vel damnetur, seu deponatur. hypodiaconus, aut psalter, aut lector familia faciens aut cesset, aut cõmunionem punietur: similiter & laici.* & *Conc. Agath. c. 4. Ante omnia à clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Itaque eum quem ebrium fuisse constiterit, vt ordo patitur, aut triginta dierum spatio à cõmunionem statuimus submouendũ, aut corporali subdendum supplicio.*

3. Prudentem exigit. quod non solùm litterarum peritiã, verùm etiam secularium negotiorum dispositione intelligendum latè docet Gratian. *dist. 36. 37. 38. 39.*

4. Ornatum: quod moribus, vitã, vestibus, internã, externaq; decentiã, multis iterum Gratian. *dist. 40. 41. sine affectatione, vt genus illud monachorum inculcat Hieron. ad Eustachium: Apud hos, inquit, affectata sunt omnia, laxa manica, caligæ follicantes, vestis crassior, crebra suspiria, visitatio virginum, detractio clericorum.*

5. Hospitalem: qui exemplo ostendat, quod populo prædicat, vt numerum eorum fugiat, quibus in Iudicio dicetur: *Hospes eram, & non suscepistis me.* quod iterum prosequitur Gratian. *dist. 42. c. offerebat. 32. q. 7. c. quoniam 16. q. 1. maximè Prælatũ: c. vo-*

- lulus. dist. 89. c. quia 12. q. 1. Vnde Greg. in hospitalē Archidiaconū in Episcopum electū repulit. c. Archid. dist. 85 & Carolus Rex Swæonum domum eius incendi iussit, qui ter hospitium negasset. Ioan. Mag. lib. 4. c. 2. barbara pœna in barbarū morem.*
18. *6. Pudicum: vt moribus & verbis pudorem exhibeat.*
 Pudici.
19. *7. Doctorem: vt potēs sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. nam latratu canū, & baculo pastorum lupi sunt arcendi. vtrumque Gratian. dist. 43. latiūs exequitur.*
 Doctores.
20. *8. Non vinolentum: non multo vino deditum, vinoque contumelias iungentem: de altari viuentem, non luxuriantem; temperanter & piē conuiuantem. iterum Gratian. dist. 44.*
 Non vino-
 lenti.
21. *9. Non percussorē: sed in mansuetudine & patientia arguentē, obsecrantē, increpantē. rursus Grat. dist. 45. c. non liceat. dist. 86.*
 Nō percuf-
 fores.
22. *10. Modestum: cui contentio odiumque displiceat. qui velit fratri ignoscere septuagesies septies, qui infirmantibus misericordiā condescendat. c. Ver. c. discedite. dist. 45.*
 Modesti.
23. *11. Non litigiosum: qui vel adulationibus animos magnatum sibi conciliet, vel detractionibus fratres infamet, vel discordiam seminet. Gratian. latē dist. 46. & dist. 90.*
 Non liti-
 giosi.
24. *12. Non cupidum: non turpilucrum. cupido facilē à iustitia abducit, & in negotiis circumuenit proximum. Gratian. dist. 47. & x. ne cler. vel monachi secularibus se negotiis immisceant.*
 Non cupidi.
25. *13. Suae domui bene praepositum; vt neque res suas prodigat, nec malis artibus augeat, domesticos in officio disciplinaque contineat, subditosque in omni castitate. qui enim domui suae praesse nescit, quomodo Ecclesiae Dei diligentiam habebit?*
 Domui suae
 bene prae-
 positi.
26. *14. Non neophytum: ne in superbiā elatus in iudiciū incidat diaboli. qui heri erat in theatro, hodie nō sedeat in Ecclesia: qui vesperi erat in Circo, manē nō ministret altari: qui dudū fuerat fautor histrionū, hodie non sit consecrator virginum. Gratian. dist. 48.*
 Non neo-
 phyti.
27. *15. Qui & testimonium habeat ab iis quae foris sunt: vt Christi bonus odor sit.*
 Boni testi-
 monij.
28. *16. Non bilinguem. Os bilingue Deus detestatur. Prou. 8. Susurro & bilinguis maledictus, multos enim turbauit pacē habentes. Ecclesiast. 28.*
 Non bilin-
 gues.
29. *17. Habentem mysterium fidei in conscientia pura: adeoque probatum, & sine crimine repertum. c. infamis 15. q. 15. c. nulli 3. q. 4. c. omnes 5. q. 1. c. presbyt. 2. q. 2.*
 Habentes
 mysterium
 fidei.
30. *18. Dei dispensatorem: de quo Conc. Antioch. 12. q. 1. c. 23.*
 Dei dispen-
 satores.
31. *19. Non superbum: ne se extollat aduersus Scripturas, & Ecclesiasticos Canones, & noua intróducat praecepta. c. hac autem. dist. 30. ne cum austeritate imperet c. licet. dist. 45.*
 Nō superbi.

20. *Non iracundum*: adeoque omni sensu & iudicio mobilem. 32.
c. ira 11. q. 3. c. *velut*, 5. q. 1. & 5. q. 2. *Non iracundi.*
21. *Benignum erga bonos*: non delinquentes. *c. sed illuc. c. licet* 33.
 4. & 6. c. *syncera* distinct. 45. *Benigni.*
22. *Iustum*: non vitâ tantum, sed & iudicio. *Iustus Dominus*, & 34.
iustitiam dilexit. *Iusti.*
23. *Sanctum*: vitæ simul & Sacramenti sanctitate. *c. dom. 1. q.* 35.
morum nobilitate, & fidei puritate. c. nos qui c. non est c. multi, *Sancti.*
c. ante. distinct. 40.
24. *Continentem*; Gratian. late *dist. 31. 32. 33. 34.* Trid. *sess. 24.* 36.
c. 14. *Cōtinentes.*
25. *Amplectentem eum*, qui secundum doctrinam est, *fidelem sermonem.* 37.
Fidelis Sermonis.
26. *Bonum Christi militem*: militia sanè spirituali, ut se suosque 38.
 aduersus diaboli infestas insidias cautè tueatur, non ut aduer- *Boni Christi*
 sus pyratas excubet, diu noctuque arma corporalia tractet. *sti milites.*
c. reprehensibile 23. q. 8. sed eam curâ Magistris militum & Prin-
 cipibus relinquat. *c. ut pridem c. simpliciter, ibid.*
27. *Solicite* curet se ipsum probabilem exhibere Deo. nam cum ho- 39.
 noris augmento cura quoque sollicitudinis debet accrescere. *Solliciti co-*
c. rationis. dist. 100. *ram Deo.*
28. *Operarium inconfusibilem*: quem non vincat inanis pudor, 40.
 non erubescat Euangelium, Iudæis quidem scandalum, gen- *Operarij*
 tibus autem stultitiam. *Loquebar de testimoniis tuis in conspectu* *inconfusi-*
Regum, & non confundebar. Psal. 118. *biles.*
- Sanè reformatio Cleri ad hanc normam Apostolicam serio 41.
 est vrgenda, & ad veteres Canones. nulla gratior nouitas, quâ *Promptissi-*
 quæ vetustam habet auctoritatem. Nulla reformatio porro *ma refor-*
 faciliior, quàm ex delectu eorum, qui clero adseribuntur: si eo *matio ex*
 rum vitæ, & mores ad Apostolica præscripta exigatur. & maxi- *cleri dele-*
 me in summo sacerdotio, atque Episcopatu; vnde fuit in reli- *ctu.*
 quos viuendi norma. quare Episcopum indigne ordinatum, *inconfu-*
 & ordinantem Zozymus Papa deponit. *c. qui, dist. 59* alios ordi- *bilis.*
 nantes indignos ordinandi potestate priuat Conc. Carthag. *inconfu-*
 IV. *c. ex penitentibus dist. 50.* Quæ in delectu Episcopi, Prepositi, *bilis.*
 parochi, clerici exigantur passim; & à Concil. Trid. nos in *inconfu-*
Pontif. non. analysi tit. de Ordinand. contraximus Quarum re- *bilis.*
 rum examen vt sanctum, ita & accuratum S. Carol. in *inconfu-*
Mediol. V. proposuit. *bilis.*
- Secundum reformationis subsidium est frequens Visitatio. 42.
 annuam exigunt antiqui Canones. *10. q. 1. c. 10.* per ipsos Epi- *Frequentè*
 scopos, si valent: sin minus, per substitutos, pietate, & pru- *Prælatorum*
 dentia *visitatione.*

dentia probabiles, c. 11. *ibid.* q. 2. c. 28. Trid. *sess.* 24. c. 3. *ses.* 14. c. 2. nec quicquam magis infregit Ecclesiæ mores, quàm visitationis omisso, & ab ea exemptio, &c. adeoque Trid. illam reducit sub cautione Apostolicæ delegationis hac salua, *ses.* 7. c. 8.

43. *Cuius quis scopus?* *ses.* 14. c. 9. Visitationū porrò scopū exactè commonstrat Trid. *ses.* 24. c. 3. & Decret. x. de cens. & procurat. caus. 10. q. 1. c. 4. Conc. Mediolan. IV. sub. S. Carolo.

44. *Et visitantis officium?* Sed & visitantem nihil remorari debet, quin actutum quæ emendatione indigent corrigantur. & clericorum quidem vitia seueriùs, quàm laicorum punienda sunt, quia positi sunt in signum, & peccatum eorum grauiorem ideo pœnam meretur. c. qualis 8. q. 1. c. nolo 12. q. 1. c. præcipuè. 11. q. 3. c. Paul. 2. q. 7. & dist. 93. c. qui bona. 17. q. 1. c. quero 6. q. 1. c. nemo. dist. 83.

45. *Clericorum excessus (supra quam laicorum) corrigere.* Adeoque & multa, quæ in laicis delicta non sunt, in clericis tamen vel illicita sunt, vel etiam puniuntur. vt in casibus, c. obseruand. 15. q. 2. c. si quis propter 1. q. 2. c. nulli 3. q. 1. c. si quis. x. de vita & honest. cler. c. nulli. 43. dist. c. non liceat & seq. dist. 44. c. sacerdot. dist. 37. c. eccles. dist. 35. c. cler. dist. 81. c. episcop. dist. 35. c. diacon. 12. q. 2. c. si quis 11. q. 1. c. cler. dist. 64. c. negociatorem. dist. 88. c. 1. 2. x. de cler. venatore.

Sanè minores excessus in clerico nō sunt omittendi, quamuis in laicis negligenterentur. qui eam perfectionem non profitentur, quam promiserunt ij, qui in sortē Domini adlecti sunt. non est sanitas, sed languor, vbi mali mores non corriguntur. c. non putes 23. q. 5. non corrigere malos, fouere est, & occidere c. si quis Diacon. dist. 50.

46. *Frequentes Synodi maximè ad reformationem faciunt.* Alterum reformationis subsidium consistit in Synodis diocesanis, prouincialibus, nationalibus, œcumenicis, quarum veteres Canones, & Trid. nuper summam voluerunt esse rationem. vbi in commune consulitur de via, modo & ratione, quæ clerus suo instituto, populus sinceræ pietati, & fidei; ecclesia suo nitore, & dignitati restituatur. nihil ad eò potens, quam communis consultatio de Rep. capeffenda. & Prælati dum communia dcereta exequuntur, securiùs ipsi regunt, & faciliorem obedientiam inueniunt: si singularia sua feruidè promouent, philautiæ vitium facillè incurrunt, faciliùs multo illo arguuntur, difficiliùs paretur, & dum singuli pugnant, vniversi vincuntur, præualentque impetu, quæ non sunt damnata communiter. & vt naturâ causæ afflictæ compatimur, fit vt patronos inueniat priuatim eos, qui eam in cœtu rogati damnaissent. Vnde et si Canones Ecclesiarum Cathedralium Capitulis

tulis decisivum suffragium non concedant; vocari tamen ea iubent, eorumque nuntios ad tractatum & deliberationem admitti, maximè super illis quæ ipsa capitula contingere dignoscuntur. *c. ult. x. de his quæ fiunt à Prælat.*

Ad reformationem itidem morum conventus Capitulum celebrantur, & maximè quæ vocant Capitula disciplinæ, tum apud sæculares, tum apud regulares, in quibus de disciplina retinenda, restaurandaque agatur. & si quid contra eam commissum est, dignâ correctione vindicetur. De iis egregiè Conc. Colonienf. an. 1548. c. 12. Medialonenf. II. decret. 13. Colonienf. iterum 1549. c. 20. Moguntin. an. 1549. Mediolan. III.

Sed & maximè Capitulum Cathedralium rationem ad reformationem pertinere constat, atque Episcopos eorum consilio uti debere, in negociis suæ diocesis, religionis, atque morum. *tot. tit. x. de his quæ fiunt à Prælat. vbi c. 4. insigne monitum Alexandri III. dignum eo Pontifice. Novit tuæ discretionis prudentia, qualiter tu, & fratres tui unum corpus sitis, ita quod tu caput, & illi membra esse probantur. Vnde non licet te omisis membris aliorum consilio in Ecclesia tuâ negotiis uti. cum id non sit dubium & honestati tuæ, & sanctorum patrum institutionibus contraire.*

Hodie multis in locis fructus ille, qui ex communibus deliberationibus Episcoporum cum suo senatu, ab Ecclesia speratur, multum impeditur, dum quidam Episcopi ab eiusmodi communicatione alieni sunt, & aliorum consiliis (quod quidem Alexander non vetuit) utuntur, sed suorum omissis: quod vetuit. *cum id, inquit, non sit dubium & honestati tuæ & sanctorum patrum institutionibus contraire.* Fit iterum inde, ut dum Episcopi à Capitulis abstinent, his etiâ curæ sit, ut res suas sibi habeant, fimbriasque quisque suas dilatet; mox surrepat frigidum illud verbum *Meum, ac Tuum*; quicquid est malorum secum vehens; mox non de bonis tantum, sed de authoritate, de iurisdictionibus certamina. alter caput extollit, & contemnit membra; membra vicissim intumescunt: quod capiti debetur, non deferunt, & redit Aesopi fabula. Lites inde & populi scandala, eoque graviora quod sub religionis & pietatis specie sæpè peccatur. quæ quamvis maior apud maiores fuit, apud eos tamen sua cuique stetit authoritas, maiori religione in eam rem antiqui Canones conditi, quâ hodiernæ controuersia excitentur.

Denique ad reformationem instar Synodorum pertinent capitula conventusve parochorum in singulis districtibus; cum archipresbyteris suis de disciplina & moribus dispiciendum.

47.

Capitula
morum,
quæ vocant.

48.

Prælatoyum cum
Cathedralibus deli-
beratio.

49.

Ex eius de-
fectu incō-
moda.

50.

Conventus
parochorū.

Episcoporum sanè officium ipsum nomen commendat; vt ^{54.} speculentur atque despiciant, ne quid Ecclesia capiat detri- ^{Episcopi.} menti: vt clerus, & populus in viam salutis dirigatur.

Chore-episcoporum etiam vsus antiquus fuit, in latis dio- ^{Choreepi-} cesibus, vbi ipsi Episcopi non tædio rerum spiritualium, sed ^{copi.} amplitudine locorum coacti eorum subsidio vtebantur. quo- rum adeò quod fuerit officium constat ex canone Niceno ^{54.} & deinde ^{58.} qui Episcopo Archidiaconum à dextra, Chore- Episcopum à sinistra sociat, *quia hi, inquit, sunt tamquam duæ manus, & duæ alæ quibus Episcopus volat.* vetatque ne cuiusuis gradus alterius clericorū quisquam audeat sedere supra illos.

Dignitates deinde, & officia Præpositorum, Decanorum, ^{55.} Primiceriorum, Oeconomorum, Vicariorum, aliaq; id genus ^{Dignitates.} nomina, quorū officii singuli fere tituli in decretalibus scripti sunt. & appositè statuit Conc. Colonienf. an. 1548. c. 9. Treui- renf. an. 1548. pulchrè de omnibus Colonienf. c. 3. *Interpretetur quisque vocabulum suum, & curet esse quod dicitur, secundum veterem Patrum institutionem, ac regulam, atque eo solo fecerint, vt omnium pio- rum expectationi magna ex parte respondisse videantur.* Non minima reformationis pars erit, si clerum sibi commissum diligenter curarint direxerintque, reliquūq; onus rectè executi fuerint.

Demum Parochorū delectus summum momentum ad re- ^{56.} formationem adfert; ideoque Trid. *ses.* 24. c. 18. tam diligen- ^{Parochi.} ter eorum electioni per concursum, vt optimi habeantur, stu- ^{Eorum de-} det. In quam rem sanctè Lateranenf. Conc. *ses.* 11. Trid. rursus ^{lectus.} *ses.* 25. c. 15. Mediolanenf. I. & IV. Colonienf. 1536. part. 8. Se- nense c. 11. & 12. Augustanum an. 1548. c. 8. Mediolanenf. IV. S. Caroli, cuius aurea verba huc inferre luberet, nisi pro insti- tuto longiùs excurrerent.

Porrò si tales habeantur, quales Trid. desiderat, si totis ani- mis in officium suum incumbant, vt idem Trid. locis mox ci- tatis & aliis, Concilia iam dicta, veteres nouique Canones de- siderant, Ecclesia sanè nouam breui faciem est habitura; si verbo pariter doceant, & exemplo: si se ipsos officij admo- neant, dum aliis prædicant: si vigilant super gregem suum: sunt enim inferiori quidè gradu, sed in Episcopali sollicitudine constituti. animas subditorum de manu eorū Deus requiret, si quas negligentia perdidierint, vel exemplo.

Enimuerò quo magis idonei ad parochias se offerant, la- ^{57.} borandum est Episcopis, aliisque ad quos pertinet, vt pastora- ^{Pastoratu} tus quàm optimè sint dotati, tenues augeantur. Trid. *ses.* 14. ^{dotatio.}

c. 13.

c. 13. f. 21. c. 5. f. 25. c. 12. & 13. f. 7. c. 7. c. 1. de *præb. in 6.* & diximus aliquid in *nou. Jur. Anal. de parochiis n. 10.* aliis nō curatis prouentuum gratiā nō vniantur. d. c. 13. f. 14. c. 9 & quæ cœnobiiis vniti sunt, deriuatis in illud prouentibus nō minuuntur. neq; enim Prælati per hos mensas suas, aut monasterij augere possunt. vt nuper non rectè in Capitulo Ordinis cuiusdā decretū dicitur.

58. *Nimis laborum diuisio.* Parochiæ vbi nimis sunt amplæ, vt vnus sacerdos non sufficiat, aut diuidendæ sunt, aut plures sacerdotes in partem solitudinis assumendi, vt populo quantum animarum cura exigit, satis sit cautum. *Trid. ses. 24. c. 4.*

59. *Vnitorum solutio.* Multo minimè beneficia curata in simplicia conuertantur, & olim conuersa visitentur, dotentur, atque aliàs si commodè factum non erit, quam primùm vacauerint, curam animarū recipiant, & in antiquum statū reuertantur: *Trid. ses. 25. c. 16.*

60. *Cleri ad veterem innocentiam reuocatio.* Reliqua est ad reformationē omnium aliorum beneficiariorum cura, quorum si vita atq; mores ad antiquam innocentiam reuocentur, credi non potest quantam trahet populi sequelā. Inter hos Canonici primum gradum habent dignitatis:

61. *Canonici in eo primi.* & vocabulum significat olim habuisse primum gradum vitæ, ex pietatis regula institutæ. *c. in omnibus 34. de consecrat. dist. 5.* Conc. Rauennatē. *an. 1286. Rubric. 5.* aliud eiusdē loci 1317. *Basilienf. ses. 21.* *Trid. ses. 6. c. 4. ses. 24. c. 12. 13. ses. 22. c. 4. 3. f. 23. c. 1.* Moguntinum 1549. *c. 72.* *Trid. sess. 7. c. 2. 3. 4.* & etiamnum habebunt, si quæ his locis præscribuntur, obseruent, & si alij beneficiarij suis partibus *c. his igitur. c. tales dist. 23.* nō deerunt, merito & loco subpares erunt. si in sortem Domini electi, non nisi de eius hæreditate cogitent. quorum *status perfectionem & perfectionis statum* eximiis lineis pingit *Clericus Mansfeldij.*

62. *Omnes etiā alij fors Domini.* Cleri sanè multitudinē non improbabat, quisquis officium cōsiderarit. famulatio sanè Christi specialiter adscripti sunt, in numeros relati, in sortē Domini vocati. quis indignetur Christum numerofo satellitio stipari? quis multos, quod nō omniū est, strictiorem vitæ disciplinam sponte assumere? sed neq; tot regnorum in Hispania Clerus æquat ciuitatē vnā, non itē Belgij totius, nec difformiter de aliis prouinciis. Tribus Leui, decimatertia erat, & totius populi Domini decimas capiebat. exactius Consenius *l. 6. polit. c. 44.* sed sancta est *Clem. constitutio d. c. tales, dist. 23.* *Tales ad ministeriū eligantur clerici, qui dignè possint Dominica Sacramenta tractare; melius enim est Domini sacerdoti paucos habere ministros, qui possint opus Dei dignè exercere, quàm multos inutiles, qui onus graue ordinatori adducant.*

63. *Boni potius quam multi sint.* Quare

Quare

Quare nemini citò manum imponi iubet Apost. & rectè ad 64.
 sacros ordines prohibet Trident. quempiã admitti, nisi qui ali- Ecclesiis
omnes as-
scripti.
 cui Ecclesiæ sit adscriptus, in eaq; beneficiũ possideat: quamuis
 idoneas alioquin habeat facultates. *ses. 21. c. 2.* beneficiis verò
 singulis singulos possessores dari voluit. *ses. 7. c. 4. & 5. ses. 24.
 c. 17.* summopere enim Ecclesiasticus ordo peruertitur, quan-
 do vnus plurium officia occupat clericorum.

Sanè extra controuersiam est antiquitus insolens fuisse, vt 65.
 aliquis duabus Ecclesiis adscriberetur, & Conc. Salisburgenf. Singuli ta-
mè singulis.
 sub Greg. X. pluralitatem beneficiorũ generatim interdixit.
 Innocent. III. *c. multa x. de præb. de dignitatibus*, persona-
 tibus, & curatis beneficiis, voluit vt primum amitteretur per
 adeptionẽ secundi, & secundũ per retentionẽ primi. Greg. IX.
 inhabilitatem ad superiores dignitates addidit, *c. dudum x. de
 elect.* vbi Archidiaconum plurium retentorẽ Episcopũ electũ
 non admisit. & Trid. *d. c. 7.* sufficiens habenti aliud dari non
 permisit, nisi cum dimissione primi. Canonicatus porrò plures
 incompatibiles sunt, non ob dictum *c. 4. & d. c. de multa.* vt di-
 ximus in *Iur. nou. Anal. de cler. non resid. n. 11.* sed ratione resi-
 dentia, quã Trid. exigit in illis omnibus *ses. 24. c. 12.* cum in al-
 tero tantũ loco residere quis possit. sed hoc decretũ in pagani-
 cis & minorũ oppidorũ Ecclesiis cõsuetudo nondũ passim rece-
 pit, sed more aliorũ simpliciu beneficiorũ nõ nullibi habentur.

Multitudo profectò clericorũ maior, & decenter ali posset, 66.
 si quisque pro suo statu vno beneficio contentus, vno officio Sic plures
alerentur.
 bene fungeretur: cupiditati non succumberet, cui nihil neces-
 sarium deest. *quod satis est cui contingit, nihil amplius optet.* sed nu-
 merantur tituli, vt nomina dignitatum, ab iis, qui nõ tot radiis
 splendescunt, quot documẽta recitãtur damnatæ cupiditatis.

Ad extremũ succedunt diuersorum ordinũ institutorumq; 67.
 religiosi. quorum in Ecclesia atq; Rep. ingens est utilitas, ma- Ecclesie re-
gulares
commodi.
 ximè eorum, quorum instituta ad populi instructionem diri-
 guntur; iuuentutem docendo, Catechismũ, verbum Dei præ-
 dicando. sed & eorum qui meditationi atque orationi se dede-
 runt, non est ratio contemnenda: qui non tantũ exemplo in-
 culpatæ vitæ populo profunt, sed & puris precibus Deum
 placando, eius benignitatẽ in tutelã Reip. prouocant. Israëli-
 tæ pugnabant, vincebantque, si Moyses orabat, manusque ex-
 tendebat: cedebant, si ille remittebat. *Ipsa*, inquit Iustin. *Nou.
 133.* *solitaria vita atque in ea contemplatio suapte naturã animas ad
 Deum adducit, neque iis tantũ, qui eam colunt, commodat, sed etiam
 omnibus aliis puritate suã, & apud Deum interpellatione.*

Varia

68. Variè eam illustrant. Varia sanè Monachorum instituta, vario habitu, vario pietatis cultu, mirè sanctam Ecclesiam illustrant, in vestitu deaurato circumdatam varietate. neque infimum locum obtinent virginum cœtus. S. Cyprianus *de habitu virginum*: *Iam refertus est orbis, impletus est mundus eorum, qui capere continentiam possunt, more spadonum viuentes, castrati ob regnum Dei.*

69. Summa omnium reformatio reuocatio ad primum institutum. Horum omnium summa reformatio est, reuocatio ad primæuam regularum obseruantiam. & eorum quæ de regularibus tradidit Conc. Trid. *ses. 25. S. Congregatio regularum 12. Iul. 1592. & an. 1625. & Clem. VIII. 19. Martij 1603. super recept. nouit. aliaque apud Quarant. Piascetium, &c. sed & S. Borromæum in I. & IV. Synodo Mediolanens.*

70. Omnium preces magis inuadit Remp. quam aliorum grauet mendicitas. Horum preces, religionis exercitia, labores tantum sanè Ecclesiæ & Reip. conferunt; vt nec meritò aliorum mendicitas tamquam Reip. grauis; aliorum magnæ opes, tamquam quæ ab otiosis consumantur, redargui possint. quæ vtraque aueruncatur *Consen. lib. 6. polit. c. 42. 43. 44. quin imò ibid. quàm Reip. in omnem necessitatem expediat, magnas opes penes*

71. Et opes penes aliquos esse in omnem causam interest. Ecclesiam esse demonstrat. id tantum Deo & Prælati commendandum est, vt prouideatur ne opes istæ, pauperum patrimonia, in luxum conuertantur, sed in causam à fundatoribus destinatam.

72. In regulis cauendum ne per exemptionem disciplina enervetur. In Ordinibus per exemptiones plerisque concessas labefactatus est ordo Hierarchicus, & Ecclesiæ disciplina. Trid. *ses. 24. c. 11. qua de re aliquid diximus in Iur. Pontif. nou. Anal. tit. de priuil. & quo ad seculares quidem aut regulares extra monasteriũ degentes obtineri potuit, vt derogaretur satis per Trid. d. c. 11. & ses. 6. c. 3. vt si deliquerint, ab Ordinario corrigantur; quo ad regulares verò in monasterio degentes, diuersi Pontifices & Concilia, vt diximus d. tit. de priuil. casus quosdam fecerunt, quibus exemptiones non suffragentur. & maximè Gregorius XV. sed nemo hæctenus misit securim ad radicem. Morborum periculosa curatio aliquando omittenda, leuioribus interim medicamentis, progressum mali sistendo. Interim igitur Prælati Ecclesiæ auctoritate, vbi possunt, monendo, rogando, obsecrando, vbi non aliter possunt, allaborent; vt disciplina regularis pristino vigori restituatur, & tot conuentus conceptæ à fundatoribus expectationi, & Imperato Ecclesiæ fini non desint: sed omnes in vtilitatem publicam, quæ orando, quæ prædicando, quæ aliarum regularum instituta exequendo, conspirent, & collaborent.*

Illud

Illud porrò ad fontem & scaturiginem omnis reformatio-
 nis maximè spectat, vt populi Principes tam Ecclesiastici, ^{Summa re-}
 quàm seculares, magistratus tã spirituales, quàm politici gra- ^{formatio}
 datim omnes suis quique virtute præeant. inde enim, quod de ^{exempla}
 Vespasiano Tacit. 3. *æmulandi amor validior, quàm pœna ex legi-* ^{superiorū.}
bus, ac metus. nam rectè Liuius lib. 5. *Multitudo semper fere Regenti*
est similis. vt idem Tacit. lib. 18. *principatum tangens Vitellij:*
Legati, tribuniq̃ue ex moribus Imperatorum seueritatem æmulantur,
vel tempestiuus conuiuuii gaudent. Cùm olim Consules propter
 Annibalis bellū edixissent, vt priuati ex censu ordinibusq̃ue,
 sicut antea remiges darent, cum stipendio, cibariisq̃ue, atque
 ob id magnus fremitus, atque indignatio orta esset, vt sedi-
 tioni Dux tantū deesset: Consul alter Patribus suasit, vt se-
 natores, equitesq̃ue singuli pro virili Rempublic. iuuarent,
 vt nullo antè senatus-consulto factò voluntaria collatio, &
 certamen adiuuandæ Reip. excitaret ad æmulandum animos
 omnium. In quæ tanto animo consensum, tantumq̃ue auri &
 argenti collatum fuit, narrante Liuius lib. 26. *vt nec triumviri*
accipiendo, nec scribæ referendo sufficerent. ita sine edicto, sine co-
hortatione Magistratus nec remige in supplementum, nec stipendio
Respubl. eguit.

Populi ergo reformatio, vt corpus vmbra, sequetur facilè ^{74.}
 reformationem cleri. *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus* ^{Populi re-}
tuum lucidum erit. Matth. 6. & nihilominus ad laborandū est, vt ^{formatio.}
 infantia atque iuuentus congruè instruat in disciplinis si-
 mul & pietate, necubi desint scholæ, & accurata catechisa-
 tio; maior ætas piis atque frequentibus concionibus imbua-
 tur, vt quasi sponte suâ virtutum semitam ducurrat: & si quâ
 deuiauerit, quâ monendo, quâ hortando, quâ increpando ad
 rectum iter manu ducatur: & si forsan refragetur, seueriori
 disciplinâ coërceatur.

Sed rursus facillima methodus hæc obtinendi, si ad ma-
 gistratus assumantur optimi, si honores virtutibus deferantur:
 si id agatur ne honoribus donati cespitare incipiant, sed
 in melius mutantur: saltem ne degenerent: ius dicant iustè,
 politiam administrent prudenter, Imperij, potestatisq̃ue ne-
 gotia ad criminum vindictam infractè, sine imminutione, sine
 diuersione nerui res militares ad defensionē Reipublicæ ani-
 mosè, cetera summi arbitrij negotia ita meditentur, ac dirigan-
 t circūspectè, & quadrato agmine incedentes nihil quod
 S ordines

ordines turbare possit, chaos, confusionemque in Rempubli-
cam immittere, timere debeant: firmi consistent in iusta
directione, vt polus arcticus & antarcticus: alioquin reliqua-
rum omnium stellarum ordines oportet vt confundantur.

Tum porrò si quis magistratuum extra zodiacum suum
deflexerit, præsto mox sit syndicatio; adeoque superiorum in
inferiores continua inspectio, & cura, ne, qui duces viæ dele-
cti sunt si aberrauerint; reliquos inducant in nullâ arte extri-
cabiles postmodum labyrinthos.

Itaque etiam in omni ciuili gubernatione in id incumben-
dum est, vt qui ad gubernacula admouentur, omnibus vir-
tutibus sint præditi: ab iisdemque in administratione ne quâ
desciscant Ita spondeo fieri non posse, quin & populi digna
reformatio comitetur.

C A P V T V I.

De Quiete Publica.

1.
*Qui-
es pu-
blica cu-
randa.*

Proxima reformationem consequitur quies publica,
quæ per prouincias, atque ciuitates omni modo cu-
randa est. adeoque mandatis Principum continetur,
vt curet is, qui prouinciæ præest, malis hominibus prouin-
ciam purgare. nec distinguitur vnde sint. *l. 3. de offic. Præsid.*
Quin etiam propter vtilitatem publicam, atque tranquil-
litatem tam iuris communis ratio, quàm vsus recepit; vt
vbiicumque reperiuntur criminum rei, ibi prehendi, accusa-
ri, & condemnari possint. *l. 1. C. vbi de crim. agi oportet*, quan-
quam remitti solent, postulantis Magistratibus, eò loci,
vbi delictum est commissum, vt ibi puniantur ad exemplum,
terroremque aliorum *l. solent. D. de custod. & exhib. reor. Nou. vt
nulli Iud. 1. 3. 4. §. si verò. Auth. si verò C. ad l. Iul. de Adult. sed &
qui crimini obnoxium in suo prædio detinet, si non offerat
eum, vel tradat, acriter punitur. l. 2. C. de his qui latrones. Quin
& constitutio Frederici l. 2. feud. tit. de pace tenend. & eius violat.
§. si iudex; domino castri, quò pacis violator fugerit, iubet
eum Iudici sistere, & domo suâ excludere, ac saltem bona
eius mobilia exhibere, operamque ad eum apprehendendum
dare.*

Et

Et sanè Præfectus vrbi debet dispositos milites stationarios habere, ad tuendam popularem quietem: & ad referendum quid ibi agatur, *l. 1. de offic. præfect. urb.* Erat etiam olim Romæ familia publica circa portam & muros disposita, ut inde, sicubi opus esset, deuocaretur. *l. 1. de off. præfect. vigil.* Quin & per totam noctem vigilabat, & coërrabat calceatus præfectus vigillum. *l. 3. eo. tit.* prospiciens ne tumultus nocte exorirentur, vel incendia. monebat inquilinos, ne ea per negligentiam aliquam orirentur, ut extinguendis aquam vnusquisque in cænaculo haberet. *d. l. 3. incendiarios quoque, fures, latrones, receptatores, & effractores puniebat. l. 3. §. 1. & l. ult. D. eod. & l. 1. C. eod.*

Augustus pluribus vno die ortis incendiis septem cohortes opportunis locis constituit, ut binas regiones vnaquæque cohors tueretur. à quo & Vico-magistros inuentos scribit Tranquillus in *Augusto, c. 3.* quibus etiam Præfectus vigillum imperabat. *Spatium*, inquit, *urbis in regiones vicisque diuisit*, instituitque, ut illas annui Magistratus sortitò tuerentur. Hi Magistri è plebe cuiusque viciniae electi. Hi Constantinopoli numero 70. instituti: & quini quatuordecim urbis regiones custodiebant. Sed & eadem cura prouinciarum. Tranquil. in *Tiber. c. 19. tuendæ pacis*, inquit, à *grassaturis, ac latrociniis, seditionumque licentia curam habuit, stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit.* Hec ille. Idem & Iure-conf. *l. 2. & 4. D. de seru. fug.* Græci irenarchas vocant *l. 6. D. de custod. reor.* Irenarchæ, inquit, *l. Irenarchæ C. de irenarch. l. 10. ad prouinciarum tutelam, quietis, ac pacis, per singula territoria faciunt stare concordiam.* à decurionibus iudicio Præsidum prouinciarum idonei nominabantur, curiosi etiam & stationarij vocabantur. destinati certis locis milites, qui ortos tumultus sedarent, factiosos vincirent, criminaque patrata Præsidi indicarent. *l. 1. de Off. præf. urb. & liminarchæ; quorum erat sollicitudo, ne delinquentes fugerent, l. 4. D. de seru. fugit.* denique quidquid illicitum fieri viderent, prohibere tenerentur. veluti ne hæretici ad cœterum piorum, litaniaisque conuenirent. *l. 3. C. de hæret.* ne qui alteri etiam impio iniuriam inferrent, *l. 6. C. de pagan.* eos qui in illicitum collegium coierint, apud Præfect. vrbi accusare *l. 1. d. t. omnia enim quæ ad turbandam tranquillitatem pertinent, per se atque hos ministros Iudices impedire oportet.*

5. Deinde, inquit Iustin. in *Auth. de mandat.* primò conueniens est *Qui & ipsi te* *providere, ut nulli populi ciuitatum alterutris seditiones faciant:* *compeſcantur si male* *sed omnem pacem esse Dei ciuitatibus, dum equitas etiam hinc nostris* *versentur* *subiectis seruat, & neque lucri, neque passionis alicuius causa ad ali-* *aut calum-* *quam partium declinatur. & iterum; neque occasione religionum, he-* *nientur.* *resumue quæstiones alicui prouinciarum commouere. sed sæpè eiusmodi ministri compositis nefariè criminationibus iniecto passim metu, præsertim remotissimo cuique, fœdas concussiones faciebant. ideoque rectè Constantinus in l. 1. C. de curiosis. edicit, vt curiosi, vel stationarij, vel quicumque funguntur hoc munere, crimina Iudicibus nuntianda meminerint & sibi necessitatem probationis incumbere, nec citra periculum sui si infontibus eos calumnias nexuisse constiterit. quod hodie fiscalibus officiis, iisque omnibus, ad quos mores hodierni inquirendi, & accusandi publicam authoritatem transtulerunt, & curiarum Ecclesiasticarum Promotoribus, & sicubi adhuc vigent, testibus synodalibus, valdè inculcandum foret: & clanculariis delatoribus, quibus satis esse videtur Superiorum aures fauciasse, & eorum quibus malè volunt apud illos existimationem, probationis aut veritatis nullâ curâ susceptâ.*

6. Cæterùm qui ex officio accusationes suscipiunt, mouente *Non tamen* *si ex officio* *delata bona* *fide non* *probent.* *eius officij sollicitudine, vel iussu Iudicis causam conuenienti diligentiam instruunt, dummodo calumnia & temeritas absint, voluntarij delatoris, aut accusatoris periculo non subiacent .l. monent. C. de delat. nam hic omnino ad talionem, ille ad sumptus, aliaque tenetur. nec est quod hodie tranquillitatem publicam priuatis ex causis magis turbet, quàm exoletâ horum castigatio, quam olim ad eò Principes atque Iudices ad sollicitudinem suam reuocabant. & maximè si fides domestica violaretur, & seruitia arcana dominorum proderent. quod*

7. *Sed voluntarij delatores & domesticum omnino.* *vnico tantû casu maiestatis admissum fuerat. l. seru. C. de delatorib. l. 10. vbi Gratian. Valentin. Theod. Seruum, inquit, domini delatorem iubemus in exemplum omnium perditorum seuerissimæ sententiæ subiugari, etiam si obiecta probauerit, excepto crimine maiestatis.* *Id enim in patriam admitti, & patrem patriæ, cuius salus carior est, quàm salus priuata patris-familiæ vnus. Digna sanè censura magnanimitate Romanâ. ne quam viam facerent perfidiæ, nisi quis perfidus prius foret, & perduellis, vt nec in hostem quidem publicum perfidis seruitiis uti vellent,*

vellent, quæ in Regum vel dominorum suorum eadem operam suam offerrent. quàmuis per eam Reges vincere, & regna imperio adiicere potuissent; quibus carere maluerunt, quàm fidei domesticæ infringendæ ansam dare. Quare Senatus respondit litteris Cattorum Principis Arminium veneno interimere offerentis, *non fraude neq, occultis, sed palàm, & armatū populū Romanū hostes suos vlcisci. quā gloriā*, inquit Tacitus l. 2. *ausum fuisse æquare se priscis Imperatoribus, qui venenū in Pyrrhū Regem venterant, prodiderantq.* & Alphonfus Rex Neapolitanus cū inimicitias haberet cum Alphōso Castellano, & Rogerius Comes Pallanzæ obtulisset suā manu Castellānum occidere; respondit, *si totius mundi regnum consecutus esset, numquam se tantum scelus permissurū.* Quare cū Annibalis cædes apud Regem Prusiam procurata artibus esset, in hæc verba erumpit Liuius l. 39. *Mores quidem Populus Romanus quantum mutauerit, vel hic dies argumento erit. horum patres Pyrrho regi hosti armato exercitum in Italia habenti, vt à veneno caueret prædixerunt: hi legatum consularem, qui auctor esset Prusie per scelus occidendi hospitis, miserunt.*

Proh! quantis hodie pretiis famulitorū testimonia emuntur, aut cui porrò bono, euoluuntur familiarum recessus, & quæ pluribus quàm allia & cœpæ regementis sunt obuoluta, explicantur, in lucem efferuntur, & quæ solum Deum vltorem habere debebant, publica offensa eliminantur! quò enim fructu? vt faucia per scandalum Repub. sola officiariorum marsupia sanentur. quos grauiter obiurgat Iustin. *Auth. de mandat. Princ. §. oportet. non res sunt, quæ delinquent, sed qui res possident. at illi recipiunt ordinem. eos quidem, qui digni sunt pœna, dimittunt, illorum autem auferunt res. & iterū Auth. vt nulli Iudic. liceat. §. quoniam verò. Iubemus, inquit, prouinciarum Iudices omnia secundum leges iudicare. & infrà: non criminis vindictam proprii lucricausa inferre, aut delinquentium res proprium lucrum facere. & infrà: vt ne propter rerum desiderium inueniantur iniuste aliquos castigantes, aut peccantes vendere. sed quanta hodie nundinatio impunitatem ementium! sed ab his quæ ad auaritiam ministrorum faciunt omnino abstinendum est. si etiam Vlpianus in l. diuus. §. 1. D. de bon. damnat. loquens de nummis & annulis quos damnati penes se habent, nec spiculatores, inquit, vltro sibi vendicent, nec optiones desiderent, quibus spoliatur, quo momento quis punitus est.*

Igitur eruere delicta non oportet, quorum prolatio Remp. magis fauciat, quàm patratio. boni medici bona regula est, ne

8.

Ex quorum
testimoniis
occulta non
propalan-
da.

9.

Ne remedia
morbis sint
grauiora.

remedia morbis sint grauiora, quam ob causam Pompeius reprehensus fuit, quòd censor fuerit grauior remediis, quàm delicta erant, Tacitus *l. 3.* & cùm Germanicæ legiones feditio- nis reos occidissent, Tacitus *l. 1.* trucia illa castra nominat. & Germanicus *ibidem* horruit à scelere, *non medicinam illud pluribus cum lachrymis, sed cladem appellans.* & *l. 2.* cùm diu agitatū foret, de luxu ciuitatis coërcendo, Tiberius diu apud se pensitauit; coërcitio plus damni in Remp. ferret, quàm indecorum attra- ctare, quod non obtineretur; vel retentum, ignominiam, vel infamiam virorum illustrium posceret. Proinde Cato *melius esse, inquiebat, improbum hominem non accusari, quam prauaricari.* Omitto contra charitatem & iustitiam fieri, atque Euangelica præcepta, si omnino occulta in lucem efferantur: & non pri- uatus tantū, sed Resp. amplius lædatur exemplo, quàm emen- detur remedio. adeoque, quod & alibi dixi, prudentissimè & sanctissimè ad inuiolabilem vsū reuocandum esset, quod Innocent. III. in Concilio generali decreuit *in c. qualiter* & *quando x. de accus.* quam inter xxiv. Constit. à Concil. Trid. ci- tatas benè examinat Steph. Weyms.

10. Est & aliud quod Iudices magistratusque nostrates, apud quos in causis criminalibus appellationibus iam-olim locum mores non faciunt, monitos oportet: vt cùm de capite homi- nis absolutè iudicant, non nisi cunctis exactissimè cognitis pronuntient. cùm enim nulla sententia criminalis præcipitan- da sit, sed manifestissimæ probationes prius desiderentur; tum ibi maximè iudicium præceptum est, vbi error prouo- catione corrigi non potest.

Sed & Iu- dices à qui- bus non ap- pellatur in damnandis reis valde sint circū- specti.

C A P V T VII.

De Criminum vindicta.

1. **Q**uietem publicam maximè conseruat criminum vin- dicta, quâ mali è medio tolluntur; alij, ne mali sint, exemplo terrentur. is finis est iudiciorum crimina- lium, & pœnarum. Impunitas peccata preuocat. in his vindicandis iustitia distributiua adhibendâ est, summis acerba, me- diis minora, leuioribus lenia remedia. Læse maiestatis rei ple- ctuntur vitâ & bonis. memoria eorum post mortem damna- tur; adeò vt lugere eos non liceat. *l. liber. §. non solent. D. de his que in reis, li- beris, bonis. notant. infam.* quod in hēreticis alicubi seruatur; vt non petan- tur

Quietis pu- blica à vin- dicta cri- minum in- uanda.

In reis, li- beris, bonis.

tur sepeliendi. *l. 1. de cadau. punit.* & in liberis circūscripto omnis dignitatis priuilegio, vt non tantum hæreditate patris arceantur, quam fiscus occupat; sed & matris, aui, propinquorum, & extraneorum, vt miseri viuant, egeni, infames, & instabiles. *l. quisquis ad leg. Iul. maieft.* nec ius sepulchrorum habeant. qui rigor & olim obtinuit. *vt charitas*, inquit Cicero, *filiorum amiciores parentes Reipubl. redderet.*

Adulterium etiam matris-familiæ lex capite punit. non ita 2. mariti crimen, quod alioquin par esset, cum soluta peccantis: Pœne adul-
terarum
grauiores
quàm virorum
ex circumstan-
tiis. ob rationem publicæ honestatis, seruandarum familiarum, hæreditatum, homicidiorum, aliorumque incommodorum vitandorum gratiâ, quæ ex muliere aliena timentur; non equè autem ex muliere vacua, seu quæ virum non habet. singularia ex hoc crimine traduntur, de pœna adulterij, de multa dotis, de iure occidendorum deprehenforum, de ordine instituendæ & exercendæ accusationis, de præscriptionibus, quæ accusantibus obiiciuntur: de transactione inter reum, & accusatorem habita.

Eadem honestatis publicæ consideratio causa est cur libera 3. mulier cum proprio seruo rem habens capite luat, seruus Eedē cause
in aliis stupris
pœnas
alterant. metur: *C. de mulier. quæ se seruo. prop.* Vnde & illustres hodiè cum ministris peccantes, non eo rigore quidem, sed supra reliquas puniendæ sunt.

Libidinum pœnam etiam auget persona pupilla, si tutor eam corruerit, cuius informandi mores commissi ei sunt. *C. si quis eam cuius tut. fuer. adeoque non ineleganter duci proditori comparatur violator pupillæ tutor. Quint. declam. 284.* nisi fortè vxorem eam duxerit.

Si nondum viripotenti stuprum illatum sit, *l. si quis 38. 4. §. qui nondum. D. de pœnis.* si sanctimoniali; in qua etiam conatus pro effectu est, *l. 5. C. de episcop. & cleric.* si vi publica aut priuata adhibita. *C. ad l. Iul. de vi. si per raptum. C. de rapt. virg. vbi- que ex his causis pœnæ asperantur. per insecutum coniugium tamen mitigantur, vt videtur colligi ex Nouel. 143. in raptore tamen Trid. §. 24. de matr. c. 6. pœnas ibi irrogatas utroque casu iubet habere locum.*

Homicidia etiam capitali pœnâ lex coërcet, dolo tamen 4. malo occisum hominem lex exigit. vt fortuita *l. 1. & vitæ* Etiam ho-
micidiis. tuendæ causa *l. 2. 3. 4. C. ad l. Corn. de sic. excludantur.* & emendationis, si seruus loris cæsus mortuus sit, sine distinctione dierum, de quibus *Exod. 21. C. de emendat. seruo.* quæ emendatio ob-

tinet & in propinquis senioribus; vt stultos iuuenes medio-
criter in leuioribus delictis patrio iure corrigant. *C. de emen-*
dat. propinq. nam ob graue delictū ad Iudicem mittendi sunt,
l. 4. C. de pat. pot. vt & serui à dominis *l. circumcidere in fin. D. ad l.*
Corn. de sic. Vnde Cuiac. *in Parat. C. de emendat. seru.* negat pro-
pinquos posse mulierem adulteram castigare. Idem dicen-
dum in monachis vt ob graua delicta ad Iudicem ordinarium
remittendi sint. & in Capitulis secularibus, etiam exemptis,
ea etiam ratio causam dedit decreto *c. 6. f. 25. Trid. aliisque.*

5. *Parricidiis.* Homicidia asperantur si parentes à liberis, vel liberi à pa-
rentibus, vel intra quartum gradum propinquis, affines, pa-
troni, & coniuges cæsi sunt. *D. & C. ad l. Cornel. de sicar. C. de iis*
qui parent. vel liber. occid. item si maleficiis, aut veneficiis in vi-
tam aliorum grassati sunt, *C. de malef. & mathem.* nam plus est
hominem extinguere veneno, quàm gladio. *l. 1. C. eo rit.*

Maleficiis affines sunt sepulchrorū violatores. *Graue crimen,*
inquit Tacitus, *lesarum religionum.* vt & ait *l. 1. C. de sepul. viol.*
quando è bustis & rogis reliquiæ quedam, & cadauerum præsegmina
ad exitiabiles diuentium fortunas petuntur. Falsi crimen graue
etiam est, & vltimo supplicio si exigat magnitudo punitur, *l.*
cui. 22. C. ad l. Cornel. de fals. grauius fit si accedat plagium liberi
hominis. *l. vlt. C. & l. vlt. D. ad l. fabiam de plagiar.* si qui adul-
terinam monetam flant, feriunt, vel probam vitiant, minuunt,
arrodunt. *C. de fals. monet.* si qui dolo malo nouum sibi nomen
imponunt, quo quid alienum accipiant, *C. de mutat. nomin.* si qui
libertini, aut ignobiles pro ingenuis, aut generosis falso se ge-
runt, & irrepunt in honores solis ingenuis, & nobilibus debi-
tos. *C. ad l. Viscell.* si qui falsum testamentum fabricant, hære-
ditatem, aut legatum in eo sibi ascribunt. quod adeò odio-
sum est, vt Senatus-consulto Liboniano puniatur ex quasi fal-
so, qui dictante, volente, & iubente testatore in testamento
quid sibi ascripserit. *C. de his qui sibi ascrib. in test.*

6. *Aliis crimi-*
nibus. Alieni appetentia circumstatiis etiam suis intenditur, adeo-
que pœnis diuersis coërcetur. nam & lex Iulia quadrupli pœ-
næ subiicit Præsidem, si quid fordidi tempore gerendi hono-
ris acceperit, si quid dederit ambitu honoris, *l. vlt. C. ad leg.*
Iul. repetund. si se gesserit vt mercator litium, vt ait *l. 3. eod.* quò
spectant Iudices qui causas trahunt vt sportulas dilatent. &
nominatim eorum etiam ambitus coërcetur, qui antequam
rationem suæ administrationis reddiderint, repetunt officia
eadem, atque continuant. *C. ad l. Iul. de ambit.* iterum Iudices

gra-

gravius puniuntur, si pecunias publicas ceperint, nec retulerint in ærarium Peculatus id crimen est. Repetundarum autem, cum pecuniæ priuatæ sunt captæ. Eo crimine inuoluntur & socij, & ministri, qui scientes subtractas pecunias recipiunt. Non est dissimile crimen rapere, & ei qui rapuerit rapta seruare. Crimē peculatus capitale fuit. qui rigor si seruaretur, starent regna, quæ vacillant aut concidunt. Bella geri possent spongiis istis sanguifugarum publicarum expressis. quæ magno Regū dedecore geruntur esuriente milite, & mendicante, subsidijs etiam quasi mendicatō postulatis. si illud saltem obseruaretur quod Plinius 3. *epist. de Betica*, refert. *Senatui, inquit, placuit bona de functi, quæ habuisset ante prouinciam, à reliquis separari, illa filia, hæc spoliatis relinqui.* si prouincialibus, si regijs ærarijs restitui iuberentur, quæ iis furtim aut malis artibus extorta sunt. quod frequens Vespasiano fuit.

Furtum etiam si pecuniæ sacræ fuerit, valde intenditur. *C. de crim. sacril.* si vis adhibita sit *C. de vi bonor. rapt.* si hæreditas expilata sit. *C. de crim. expil.* si grex ouium abductus sit. *C. de abig.*

Iniuriæ asperantur, si quis verberatus, percussus, domusvè eius vi introita sit, si facta sit iniuria sacerdoti, dum sacra facit, dum procedit cum infulis & ornatu, si facta sit illustribus viris, si per famosum libellum, cuius adeoque non tantum auctor, sed etiam qui inuenit nec combussit, sed euulgauit, tenetur quasi auctor: quomodo & qui latrones recepat, extra ordinem punitur. *l. 1. D. de recept. C. de iis qui latron. Proximos, inquit Quint. decl. 255. existimo esse eos transfugis à quibus transfugæ recipiuntur. hoc natura simile est facere scelus, & probare.* Magnitudine etiam damni iniuria crescit, & pœna. vt in iis qui Nili aggeres rumpunt. *C. de Nili agger. non rump. l. pen. D. de extraord. crim. & capite punitur qui vllos inde riuulos deriuarit, & vsurparit sibi.*

Hæc igitur summa sit, vt nulla scelera sine vindicta omitantur, & iuxta mensuram delicti sit & plagarū modus. mensurare oportet, atque accuratè attendere ne mensuram falsum modum dicat, ne morbis remedia sint grauiora, sed & ne de merito leuiora. multò minimè scelera vlla remaneant impunita; fœcundum crimen inultum mox alterum atque alterum parit. vix est vt Iudicū diligentia tam felix sit, vt Hercules sortem superet, quin si vnum hydræ caput amputent, plura subnascantur.

Sed

9. Sed & prudenter verſandum eſt in criminalibus Iudiciis, præſertim publicis, non inuitandi præmiis delatores, non accuſandi omnibus permittenda facultas, non ludicibus quando & quomodocumque luber inquirendi, ſed præeunte famâ, eaque non à maleuolis orta. & ad ritum capit. *qualiter & quando. x. de accuſ. delatoribus* præſertim voluntariis non licet impunè denunciare, ſed niſi probetur crimen, ſumptus & damna reponunt. accuſatores ſine inſcriptione non recipiuntur, ſed neque qui in reatu ſunt, qui duos habent delatos, qui ab accuſatione deſtitere, & ferè quicumque infames, quin & miles & mulier, niſi ſuam ſuorumque iniuriam proſequatur. *C. qui accuſare. & C. de accuſat. & inſcrip.* ſed & recepti accuſatores qui intra tempus præſcriptum reum non peregerint, infamiâ, & quartâ parte bonorum mulctantur, etiam exilio, ſi pauperes ſint, quibus damnum famæ iniuria non eſt. *C. vt intra cert. temp. crimin. ques. term.* quòd ſi tergiuerſati ſint, & animo ab accuſatione deſtiterint, incurrunt in Turpilianum, infamiâ, & quinque librarum auri mulctam *C. ad Senatus-conf. Turpilian.* quòd ſi dolo malo falſa crimina intenderint, in publicis iudiciis per inſcriptionem talio pœna eſt. *l. 7. C. de calum.* olim & inuſionem litteræ K. in fronte patiebantur, ex lege Remmia. quod hodie ſublaturum *l. 17. C. de pœn.* Itaque non vt cuiſlibet lubitum eſt, ad criminum vindictam proſilire licet, ſed ex legum præſcripto. Quæ tamen nec Iudicem prætermittunt. curioſos, & ſtationarios reliquosque quibus inquirendi & deferendi officium incumbit, ſi partibus ſuis deſuerint, ſi gliſcere crimina per ſocordiam ſuerint.

Sed & ritè exhiberi, cuſtodiri, tranſmitti reos, & requiri leges voluerunt. requiri quidem; nam aliàs in grauioribus damnari non poſſunt, *l. 1. C. & l. 1. D. de requir. reis.* bona tamen poſſunt obſignari, & poſt annum publicari, quæ vix reſtituantur *l. 2. & 3. C. eod.* quamuis redeuntes ſemper audiantur, *l. vlt. C. eod.* vt famæ reſtituantur.

Exhibiti rei, vel carcere & vinculis compedibusque, vel cuſtodiâ militum, aut ſeruorum quorundam publicorum, aut fideiuſſionibus, aut pignoribus & repromiſſionibus ſecundùm delictorum aut delinquentium qualitatem obligantur, & prout præſumptiones innocentie, aut argumenta criminis fuerint

fuerint. *C. de custod. reor.* semper tamen ex speciali Iudicis præcepto. *l. ult. C. eod.* & custodia publica sit oportet. *l. vnic. D. de verb. sign.* nam qui priuato carcere quem cohibuerit, olim ultimo supplicio damnabatur, tamquam Maiestatis reus, *l. 1. C. de priu. carc.* hodie pœnam carceris publici tot diebus sustinet, quot priuatum exercuit. *l. 2. C. eod.*

Iudicium criminale eodem ferè filo deducitur, quo ciuile, nisi quod quanto maius momentũ est vitæ, quàm fortunarũ; tanto maius sit oporteat Iudicis diligentia: adhibitis etiam quæstionibus quæ seueræ indagations vocantur, non nudis interrogationibus fiunt, sed per vim & tormenta cruciatuſque corporis reorum vel testium, & quandoque accusatorum, si aliter rei veritas haberi non possit. *D. & C. de quæst.*

Conuictis autẽ aut confessis reis pœna mox irroganda est, quæ æstimatio est delicti. *l. Sanctio. D. de pœn.* atque supplicium peccati. adeoque hodie omnes positæ sunt in arbitrio iudicantium, olim certæ erant, & legitimæ, quas nec Iudices exprimere oportebat, de facto tantum iudicantes *l. 1. §. nam siquidem D. ad S. C. Turpil.* nec enim factum sequi non poterant. *l. non poterit D. de furt.*

10.
Quomodo
pœne infli-
gendæ?

Per mores hodie Iudices qui sententiam ferunt, pœnam exprimunt, vt arbitrium indicent, & qui apud Belgas merum Imperium & ius gladij exercent ferè ex decreto tantum Senatorum qui Scabini vocantur, exercent. sed & raro apud nos exemplo Marcgrauius pœnæ genus irrogat, Scabini damnant, pœnã non expressã. Concludit ille ad confiscationem corporis, & bonorum: hi adiudicant petitionem: vel absoluunt, si oporteat; vel si minus oporteat, quàm petitum sit, minus adiudicant.

Pœna plerumque apud Belgas furca, gladius, latronibus rota, fustes & virgæ, cum stigmatibus dorso impressis, secundis etiam & tertiis, si recidiui fuerint, exilium, relegatio, ad infamiam ostentatio in columna publica, mulctæ & bonorum confiscatio. quæ tamen apud Belgas nec vbique, nec ex omnibus criminibus infligi potest, plerumque non nisi ex crimine læsæ Maiestatis, annotatis tamen bonis viuente reo.

CAPVT VIII.

De Ostracismo.

1. *Cum res publica requirit, v. surpandus.* Non tantum malis hominibus prouinciã purgare oportet, sed & expedit nonnumquam Reip. suspectum, quamuis probum, per ostracismum dimitti. quo genere censura Græci vsi sunt, sed & Rom. Imperatores non male si quos suspectos habebant, specie legationis, honorumque; in alias prouincias seposuerunt, per simulationem amicitie, secum ab exercitibus abduxerunt. & Nero nondum malus Plautum per litteras admonuit, *vt consuleret sibi & vrbi, seque prauè diffamantibus subtraheret, esse illi per Asiam auitos agros, in quibus tuta & inturbida inuenta frueretur.* Tacit. Ostracismi eo genere prudenter sæpè Hispani vtuntur, in Indias, seu alias prouincias dimissis iis, qui Reip. ibi operam non malam sæpè præstiterunt, quamuis non leuem suspicionem ante dedissent. Quod sanè laudabilius est, quam exemplo in eos vti, quo Seianus, Cecinna, Parmenio ceciderunt, præsertim si constare apertè eorum scelus non possit. vt Cecinna concidit ita vigente discrimine, Sueton. *in Tito* referente, vt is etiam chirographum eius præparatæ apud milites coniurationis deprehendisset. nam hoc tantum casu, & cum aliter saluus Princeps, salua Respub. esse non possit, vbi perniciosior est quies, quam temeritas; & consilium laudari non potest, nisi peractum, admitto quæ habet Clapmar. *de arcan. rerump.* l. 4. c. 12.
2. *Citra mortem nisi in sceleribus luce clarioribus.* Ratio sanè imperiorum est, *ne noceri possit*, vt ait Dio. ideoque *satius est prouidere*, vt ait Philosophus *polit. lib. 3. c. 4. ne aliquis in Rep. tantopere crescat.* vbi verò Resp. in eum statum peruenit, medicina vtendū est. *Cedat*, inquit Seneca, *quidquid excelsum est.* Quale & illud Atheniensium; *Nemo de nobis vnus excellat, sed si quis extiterit, alio loco & apud alios sit.* quomodo Africanus lubens ciuitate cessit. *Periculosum erat*, inquit Liuius, *in Rep. præsertim libera vnum hominem esse caput & columnen imperii: sub umbra Sæpionis Urbem terrarum orbis dominam latere, nutus eius pro decretis patrum esse.*
3. *Ratio imperiorum ne noceri possit. nihil nimis excelsum sit.* Quare & inter Principes id obtinuit, ne scemina ex domo Augusta pro arbitrio nubant. Agrippinâ maritum petente Tiberius negauit, *non ignarus*, vt ait Tacit. *quantum ex Rep. petere teretur.* auidissima enim potentia erat, quod illi ridens exprobrabat
4. *Ided & Principum filia non nisi de consensu nubunt.*

brabat Tiberius: *Si non dominaris filiola, iniuriam te accepisse existimas?* Idem Tiberius Seiano Liuiæ nuptias ambienti apud Tacit. lib. 4. *Falleris, inquit, Seiane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liuiam, quæ C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit, eâ mente acturam, ut cum equite Romano senescat.* Nam ut idem Tacit. in Agric. *matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur.* Sic Darius apud Iustin. lib. 1. *Principio regni Cyri Regis filiam, regalibus nuptiis regnum firmaturus, in matrimonium recepit, ut non tam in extraneum translatum, quàm in familiam Cyri reuersum videretur.* ita Octauia Claudij Imp. filia Neroni desponsata est. quod maiora illi patefacturum erat, inquit Historicus: *progressum scilicet ad imperium.* itaque in elocandis regiis filiabus diligente circumspectione opus est, ut ambitiosus procus non admittatur, qui regnum aliquando affectare possit, siue in monarchia, siue in Rep. Non carere mysterio multi credunt, quod Palatinus Boëmici ambitus reus, nec à socero admissus fuerit, nec à sororio intra regnum magnæ Britannia receptus, sed in nemore Hagiano venari, & tranquillam vitam degere relictus.

Non dissimili ex causa apud multas gentes non in liberos reorū dumtaxat, sed & in propinquos sæuitum est. sed & apud Romanos non rarò. Mutianus, inquit Tacitus, *Vitellij filium interfici iussit, mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restinxisset.* Nam gnati paterni regni vindices Sen. & iterum Tac. lib. 5. *Annal. Placitum posthæc ut in reliquos Seiani liberos aduertere-tur.* & apud Amian. Marcellin. *intercepti imperiali motu interiire omnes ad unum, eorumq; soboles, parua etiam tum, ne ad parentum exempla succresceret, pari sorte deleta est.* Nec verò me fugit, inquit Cicero, *quàm sit acerbum, parentum scelera filiorum pœnis lui: sed hoc præclarè legibus comparatum est, ut charitas liberorum amiciores parentes Reip. redderet.* Sed hoc nihil facit ut iustè occidi infontes possint: ut abesse iubeantur à Rep. cui periculosi sunt, concedi potest salutis publicæ, non ut in corpora sequiatur. ideoque rectius Alexander, apud Curtium lib. 8. *Olim istum morem occidendi cum scelestis infontes propinquos parentesq; solui, & profiteor omnes eodem honore futuros eos in quo fuerunt.* Diocletianus non tantum Cassij liberos viuere permisit, sed etiam honoribus affecit. Cæsar, & Augustus, aliiq; non hostium multorum liberos tantum, sed & plurimos, qui ipsi hostes fuerant, non in gratiam tantum receperunt, sed dignitates, & ipsos consulatus dederunt. beneficiis tantis animi hostiles expugnantur, & hostilia obliuiscuntur. tum nihil potentius ad clementiæ fa-

5.

Consanguineos in pœnam vocari non posse ab aliorum reatum.

6.

Nisi forte ut absint.

T

mam.

nam. Hæc tamen ita prudenter temperare oportet iram inter & clementiam, vt Cassij & Bruti in Principis nimium clementis & Reip. perniciem non alantur. Arcadius & Honorius in l. quisquis C. ad leg. Iul. Maieft. testantur filios paterno debere perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hereditarij criminis exempla metuuntur. tamē se vitam eis dare, ciuilibus tantum pœnis irrogatis. in causa scilicet maiestatis. nam aliàs pœnæ suam tenent auctorem l. 22. C. de pœn. neque alieni criminis quisquam successor constituitur. l. 26. D. de pœn.

7. *Nisi in seruis & militibus.* Sed & aliàs tamen cùm delicti atrocitas exempli seueritatem requirit, etiam insontes nonnumquam pereunt. ita obseruatum cùm interfecto domino omnes serui trucidabantur. qua de re Cassius in Tacito 14. *Annal.* & quidem insontes peribunt; nam & fuso exercitu cùm decimus quisq; feritur, etiam strenui sortuntur. & Liuius lib. 2. Centuriones duplicariosq; qui reliquerant ordines, virgis casos securi percussit: cetera multitudo sorte decimus quisq; ad supplicium lecti. Rationem in Cluentiana dat Cicero; vt metus ad omnes, pœna ad paucos perueniret, & ne miles in bello propter hostium metum delinqueret, amplior ei mortis & supplicij metus est à maioribus constitutus: ne autem nimium multi pœnam capitis subirent, idcirco illa sortitio comparata est.

8. *Necessitas exlex.* Sanè necessitas ius ordinarium soluit. ita seditiosum & latronem occidere licet statim, ac deinde ad Principem scribere. l. 6. D. de iniusto rupto. sic castrorū præfectus seditiosos supplicio afficit, quamuis ad legatum ea iurisdictio pertineat. l. 9. D. de custod. reor. quod Tacit. 1. *Annal.* à Menio refert factum esse hono magis exemplo, quàm concesso iure. sic difficili tempore annonæ vendi iusto pretio iubetur inuitis. l. 6. de extra ord. crimin. cùm aliàs nemo inuitus vendere cogatur. ita filius etsi non hæres pro debito principali tenetur, & vxor in pignore posthabetur l. 4. C. de primipil. sic priuatum depositi ius publicæ rationi cedit. l. 31. D. depositi ad eandem notam pertinent l. 11. D. ad l. Iul. Maieft. l. 10. §. 16. D. que in fraud. creditorum.

9. *Et salus publica.* Sic & salutis causâ rei familiaris commoda negligenda esse, ait Vercingetorix, apud Cæsarem lib. 7. Gallis suadens vt sua ipsi frumenta & ædificia incenderent, quo libertatem & imperium tenerent. sic & l. 3. C. de primipil. sed alio sensu, vtilitas publica præferenda est. priuatorum contractibus. Iustam rationem tradit Liuius lib. 26. Resp. incolumis & priuatas res faciliè saluas præstat, publica perdendo tua ne quidquam serues. adeoque, quatenus salus publica exigit, hæc iusta sunt; non pro lubitu. quasi verò, vt inquit

quit Salust. *iniuriam facere, id demum esset imperio vti.* Laudabilius Titus apud Sueton. *abstinuit alieno vt si quis vnquam.* quare quod salus publica alicui auferendum suadet, ex ærario publico refundendum videtur, *l. 2. C. pro quibus causis ser. prem. lib. accip.* quantum fieri potest; id enim iustitia distributiua exigit, quæ non permittit vt publicum onus in paucorum humeros reclinetur: & prudentia politica, *ne per ablationes rerum coniurationes instituantur.* vt minatur Philosophus, *lib. 5. polit. cap. 6.*

CAPVT IX.

De seditionibus.

Congruit bono & graui Præsidi curare, vt pacata atque ^{1.} *In iis officiis iudicis vt cause tollantur.* quietâ prouincia sit quam regit: quod nõ difficile obtinebit si sollicitè agat, vt malis hominibus careat prouincia, eosq; cõquirat. *l. 13. D. de off. Præs. atq;* in primis odia, atque ciuiles contentiones vt remittantur, allaboret. nam ex his vires paulatim sumentibus à priuatis familiæ, à familiis tribus, à tribubus vrbes, ab vrbus prouinciæ integræ incenduntur, & totæ demum conflaurant. seditiones atque bella ciuilia contemptis sæpè initiis nata sunt, nec nisi multo sanguine restingui potuerunt. Ira ciuilis nec legem nec modum nouit, bellum ciuile nullam disciplinam: victoria ciuilis calamitas, etiam pace obtentâ sæuitia bello grauior.

In hæc initia vigilare, & præoccupare noxias Magistratum oportet. etiã minima nõ contemnere. causas sanè nullas præbere, iniustè arreptas auferre, aut moderari Furiis aliquãdo, & tempestatibus cedere. operiri, qua ad rationis semitam redeatur, nouitatem omnè vitare, & oblatâ præscindere, optimatũ atque plebis statũ antiquum nec augere, nec minuere, vtriusque mores pristinos sartos, tectos seruare. si quid enim insolentius fiat, qui se læsum credit, facilè surgit in iras, & turbas. præterquam quod genus humanum querulum est, & pessimo cuique facilè murmurare, & ex plebe aliquis Marius, aut ex nobilitate quispiã Sylla, Catilina, Cæsar esse velit; ac dominatus causâ sursum deorsum omnia vertere. neque libido domnandi vllibi aut vnquam suos Tamberlanes defuisse permisit. Sacræ Litteræ atque omnium gentium Historiæ plenæ sunt. *Consens. lib. 9. polit. cap. 3.* Romanas seditiones

ab vrbe condita singulatim omnes enarrat, tum sub Regibus, tum sub Consulibus, tum c. 4. sub Imperatoribus, tum c. 6. aliarum Rerumpubl. ex Lipsio Louaniens. tum c. 7. Osmanidarum.

Causæ à superioribus.

3.
Superbia
& auaritia.

Rectores Prouinciarum, vrbiũmve sæpius populum superbâ arrogantique crudelitate in seditionem verterunt. sæpè auaritiã, tributorumque exactioibus, maximè no- uorum maiorumque duriter imperatis. quæ sæpè Principibus exitio fuerunt, raro non nisi ministris lucro. tum verò si non consensu Ordinum, & notoriã necessitate exigantur, si nec ipsi Principes indixerint, sed Præsides tantũ extorqueant, immane periculum est. non alios hîc quàm Belgas testes volo. nisi accedat Battus Dalmata Tiberio exprobrans, *Romanos belli causam dare, quòd non canes, sed lupos pecoris custodes mitterent.* Nihil enim mirum, tumultuari subditos, si Magistratus latrocinentur.

4.
In iniustitia.

Iniustitia etiam cùm ius non redditur, aut iniquum redditur, facit non rarò vt malè habitis ad vim conuertantur.

5.
Minæ, metus.

Magnum insuper incitamentũ ad seditionem est metus, ac minæ. quas, antequam executioni mandentur, & quodcumque malum prospicitur, anteuerti, & præoccupari solitum est. *Aristot. lib. 5. polit. c. 3.*

6.
Spes.

In vicino est spes, maiora, melioraque consectantium. inter quos primi, qui honorum cupidine & ambitione incensum sunt. quæ causæ vix absunt ab vlla rebellionem. sæpè sunt solæ. *Aristot. d. c. 3.* & huc spectat nimia vnus paucorumve potentia. quæ vel ipsos in spem dominatus erigit, vel emulos excitat. *Propter excellentiam porrò, inquit Aristoteles, seditio oritur, cùm aliquis vnus, aut plures ampliores opes, maioremque potentiam obtinent, quàm fert ciuitas, aut Reip. administrationis potentia. ex talibus enim rebus monarchia, aut dynastia nasci solet.* quo circa in nonnullis locis præstantiores per testam ad certum tempus relegari solent. quod Græci dicunt *ὄστεγαίξεν*, vt Argis & Athenis. Atqui præstat ab initio prouidere, ne viri tam excellentes in ciuitate possint existere, quàm malo ex patientia & ex negligentia nato posterius mederi.

7.
Contumelia.

Contumelia adhæc, si magni viri eã afficiantur, & licentia deinde in fœminas, præsertim nobiles, vltionem prouocat.

8.
Fastus.

Fastus denique amicorumque pridem contemptus. *Suet. in Iulio, c. 76. 77. 78. 79.* & Tarquinio vrbe pulso, nō aliud nomen inditũ, quàm *Superbi*, quo populus existimauit satis vitia, & iustas

iustas suæ defectionis causas denotari. Et factus tum est intolerabilior, cum sub titulis Maiestatis accedit crudelitas. quare bonus Imperator aiebat crimen Maiestatis suo sæculo cessare. admonentque Iurisconsulti veteres crimen hoc non habendum in occasionem ob Maiestatis venerationem: personam spectandam, an potuerit facere, & an antè quid fecerit. Sub malis Principibus crimen Maiestatis nobilis scriptor singulare dicit, & vnicum crimen eorum, qui crimine vacant. denique quot sunt imperantium vitia, tot esse possunt causæ rebellionis, sed quas iam diximus genere & impetu prævalent.

Imprudenter ergo etiam administrata Respub. vel ipsos Ordines, vel ipsum vulgus ad seditionem excitat, sed maximè si antiquum regionis morem, prisca iura, aut priuilegia contemni videant. præsertim ea, quibus aliqua populi libertas consistere, eaque sub regium arbitrium subigi credatur. quod incautè aliquando habitus Belgæ septuagenario nunc bello testantur.

Periculosum etiam est diuersos inter se populos miscere, & in ciuitatem affiscere. Arist. d. c. 3. nisi fortè in exigua Rep. vbi multis mox matrimoniis affinitates fidem, amicitiamque conciliant. vt Romulus multos eodem die hostes eosdem & ciues habuit, & Sabinarum raptus, ne soceri & generi semper pugnarent, impedit.

Tandem & multarum seditionum seminaria sunt oppositi inuicem Magistratus. vt apud Romanos tribuni plebis.

Ad extremum populo arma ad defensionem permessa occasione in multis imperij ciuitatibus dederunt eiiciendis Magistratibus.

Insuper inconconsulta Principum liberalitas, dum aliena, aut olim à prædecessoribus data aliis largiuntur, rixas sæpè & bella excitant. Ob Valachriam aliasque Zelandiæ Iusulas antè Hollando, deinde Flandro datas per quatuor olim sæcula subinde pugnatum est.

Prouincialium etiam & subditorum vitia sæpiùs seditionibus originem præbent. præsertim in amplo imperij corpore, vt ab vno capite difficile regi possit. & dissitis sub vno Principe longè lateque prouinciis, vt difficiliùs mandata regia, & ple- rumque tardiùs eò deferantur. neque tutum semper & vbi- que sit legatum mitti cum summa potestate. D. Augustinus de ciuit. Dei lib. 19. c. 7. Quamuis desunt hostes, tamen ipsa imperij latitudo peperit peioris generis bella, socialia scilicet

& ciuilia, quibus miserabilius quatitur genus humanum, siue cum belligeratur, vt aliquando conquiescant; siue cum timetur, ne rursus exsurgant.

15. *Odia.* Plerumque seditionibus mutua odia & inuidiæ quibus in Principes amor prætextitur, causæ seditionum sunt. vt in Gallia auorum sæculo, Burgundico & Aurelianensi sanguine odiis consanguineis litatum est. fomes stirpitus nondum est eradicatus.
16. *Nobilium egestas.* Potentes qui patrimonia absumpserunt, qui fodere non valent & mendicare erubescunt, nouas res moliri solent, ex quibus fugant quod patrimonio surrogent. Aristotel. *lib. 5. polit. c. 6.* Iulius, Catilina, Cætegius, Curio, Milo, Antonius Triumuir post rem decoctam ambitioni publicas causas prætexerunt.
17. *Aut plebis.* Mercimonia, opificiorum, artificiorumque lucra si intercidantur, & cum finitimis commercia; si plebs labore vacua ocietur, fameatque; timendæ sunt expilationes domorum, & grauiora incommoda.
18. *Contemptus Magistratus.* Remp. etiam turbant facillè potentes, si potestas Magistratum paulatim sit imminuta, ita vt eos contemnant ij quorum est parere: nec audeat, nec facillè possit magistratus reprimere insolentes, felicitate rerum elatos, in luxum, superbiam, & Magistratum contemptum, cæteraque vitia inde confectaria prolapsos. vnde Florus *lib. 5. c. 12. Quæ enim res alia furores ciuiles peperit quàm nimia felicitas?*
19. *Collegia incauta.* Collegia etiam, sodalitates, confraternitates, quibus etiam ius coëundi datum est, nisi diligenter obseruentur, ne quid contra leges faciant, periculosa admodum sunt.
20. *Religionis nouatio.* Denique nihil potentius ad omnem seditionem quàm religio, & superstitio, in eisque nouationes. id quod per omnium seculorum historias liquet, sed multo maximè per nostri sæculi tempestates, ab heresiarchis seditionum ventilabris excitatas. Id quod pluribus exequitur Consen *lib. 9. polit. c. 10. & 11.* vbi præsentem Reip. ac religionis Christianæ in Europa statum explicat. turbatam in Imperio publicam pacem *c. 18.* atq; euersam *c. 17.* nec ciuilem obtineri posse, nisi Ecclesiastica turbari destinat *c. 18.* posse tamè certis conditionibus *c. 22. 24.* non mixtione religionum *c. 23.* aut syncretismo. *c. 24. 29.* etiã Lutheranis nõ probato *c. 27. 28.* colloquia *c. 33.* scriptiones *c. 34.* conducere, petulantia interim ingenia *c. 30.* calumnias *c. 32.* coërcendas: arbitros affectibus liberos quarendos, *c. 31.* certissimam esse ratio-

ratio-

rationem Concilium generale, c. 35. ex more Ecclesiæ: c. 36. sententia etiam aliorum c. 37. vtile esse, quod secundum veterem Ecclesiæ formam & consuetudinem celebratur, adeoque Tridentium toties antè à Germanis petitum: c. 42. contra exceptiones, quæ opponuntur, inanes, c. 43. Principibus religionum concordiam debere esse commendatam, c. 20. eius pacis publicæ ineundæ rationem, c. 44.

Semper tamen ea ratio tenenda, quæ ex more & ingenio gentis ipsi religioni, & Reip. vtilis esse queat. non nullibi carceres, & ignes religionem conferuant, alibi euertunt: quædam gentes suppliciis emendantur, quædam in peius ruunt; quædam alicubi sectæ contemptæ exoleuerunt, quædam pœnis vindicatæ alicubi violentius repullularunt

21.

remedia.

Meridionalium multitudo tibi religione capta est, melius vatibus, quam ducibus suis semper paruit. Curt. l. 4. Modus regiminis cuique climati applicandus, non quasi animis perinde ac linguis imperari possit, vt de Alexandro Curtius; sed ne ouis vna infectionem alteri affricet. Regiminis porrò ea in re ratio à Mecænate ad Augustum prudentissimè præscripta est: si de vera religione accipiatur: *Diuinum numen omni modo atque omni tempore secundum ritus patrios cole, atque ad eius cultum alios compelle: eos verò qui circa illud aliquid innouant odio habe, & cœrce: non deorum solum causâ, quos qui contempnit, nihil aliud magni fecerit: sed quia noua quædam demonia introducunt, multos impellunt ad rerum mutationem. Vnde coniurationes, seditiones, conciliabula existunt. res profectò minimè conducibiles Monarchiæ.* Iussit & id lex XII. Tab. Nihil, inquit Tac. lib. 19. equè dissoluendæ religionis esse, quàm tibi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur.

22.

Religionis antiquæ & fidei strictæ obseruatio.

Id porrò semper Principes atque Magistratus propositum habeant, vt verum Dei cultum, veram religionem, quocumque vtiliori, pro ratione loci, & temporis modo promoueant, neque secularibus rationibus aut politicis vitra genuinos Christianæ politices terminos abducantur: memores promissorum, & minarum 1. Regum c. 2. *Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc à me, sed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.*

23.

Porrò in omnes seditionum causas, & origines diligenter inuigilare Magistratui conuenit, & quidem nullo potest efficaciori modo quàm principiis obstando, quæ inualida esse solent, sed impetu crescere, eoque valentiùs quò velociùs. quibus enim tempus datur, tanquam mare, cui non opponitur

24.

In omnes casus & causas inuenta vigiliantia.

agger, gliscere permittuntur, omnemque in circuitu regionem inundare. & fit, vt seditio iam iustâ potestate superior sit, nec vi compesci possit, sed iam cuniculis oppugnari debeat, tempestati cedi, & aliquid de rigore veteris iuris remitti, postulata in totum, in partem, ad tempus, concedi. Nihil enim est periculosius, quàm in istis turbinibus indurare animos, sæuitiâ etiam vel desperatione ad extrema impellere. exarmare etiam quocumque modo, aut promisso ciues, ac prouinciales oportet, ne armis assuescant, pericula contemnant, militarem audaciam induant, vires suas introspiciant, alienas contra Principem suppetias petant, impetrent: in bella etiam primo sui defendendi nomine, & mox offendendi Principis causâ ruant ipsi, & vicinos, adeoque semper æmulos, Principes trahant: deinde quo iustius populus rem geri putet, senatusconsulto etiam atque Ordinum decreto Principem iure sui dominatus excidisse declarent, nouam Remp. forment, aliis Principibus & Rebuspub. probatam reddant, fœderibus stabi- liant.

25. *Et in Au-
ctores.* Omnes ergo, vt diximus, seditionum causas auferre, aut ne nascantur, si fieri potest, impedire, quàm maximè oportet; natus quàm ocysimè amoliri, adeò vt seditionum etiam auctores, si in principiis ipsis tutò extingui non possint, donis tamen & muneribus placandi sint, promissis etiam honorum & dignitatum. synceris quidem & à quibus fraus publica absit.

26. *Excitatis
etiam inter
eos discor-
diis.* Deinde si magis id fieri tempus suadet, inter ipsos seditiosos discordiæ excitandæ, seditiosi inter se committendi. diuidere distractos, punire, negotij, præfidiorum nomine dimittere oportet, aliis modis quos fors offert coercere, discutere. sed nosse gentis genus oportet, & mores vulgi. *Multitudo omnis sicut natura maris per se immobilis est, uti venti & auracient, aut tranquilli, aut procellosi. Tac. l. 18. Non est, inquit Cic. pro Planc. consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia. Hæc, inquit Liuius l. 24. natura multitudinis est, aut seruit humiliter, aut superbè dominatur. libertatem quæ media est nec spernere modicè, nec habere sciunt. nihil in vulgo modicum. terrere, ni paueant, mutabile subitis, tam pronum in misericordiam, quàm immodicum sæuitia, sine rectore præceptis, pauidum, socors.*

27. *Non tamen
perpetuò
alendis.* Quòd si tamen tempus suaserit discordias inter seditiosos excitari, rebus compolitis omnino alendæ non sunt, sed stirpitus tollendæ. factiones plerumque cum Reip. periculo sunt coniunctæ. strages magnas dederunt Guelfi & Gibellini: Arminiaci

miniaci ac Burgundi; Rosa alba atque rubra; Ligusticæ ac Hungonoti, Snouckij ac Cabilai, &c.

Si grauius nihil admissum in motu populi quàm turbulenti clamores; solent mitiùs coërceri *l. 28. D. de pœn. §. solent quidã*, Coërcitio pro modo culpæ tumultuantium. qui vulgo se iuuenes appellant in quibusdam ciuitatibus turbulenti se acclamationibus popularium accomodare, qui si nihil amplius admiserint, nec antè sint à Præside admoniti, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur: quòd si ita correcti in iisdem deprehendantur, exilio puniendi sunt, nonnumquam capite plectendi, scilicet cum sæpius seditiosè & turbulenti se gesserunt, & aliquoties deprehensi tractati clementiùs in eadem temeritate propositi perseuerauerint: si grauiora delicta accedunt grauius statuendum est, transfuga ad hostes, vel consiliorum nostrorum renuntiatores, aut vini exuruntur, aut furcâ suspenduntur, & auctores seditionum aut tumultuum populo concitato pro qualitate dignitatis aut in furcam tolluntur, aut bestiis obiciuntur, aut in insulam deportantur.

Quisquis cum barbaris aut militibus scelestam inicit factionem gladio feritur, bonis omnibus fisco addictis. *l. quisquis C. ad l. Iul. Maieft.* sæpè cum à multis peccatum est, sorte deliguntur puniendi, decimantur, decimus, vigesimus, centesimus pœnæ subditur.

Canones seditiosos excommunicant. *c. fin. d. 90.* seditiosarios initiari vetant. *d. 46. c. 8.* & vt in seditione solent in Magistratus & Principes maledicta proiici, Canon. 83. Apost. ita statuit: *Si quis contumeliã affecerit Regem, aut Principem, pœnas luito.* Si quidem clericus, deponitur: si laicus, communionem priuatur. Sic Maria soror Moysis aduersus eum insurgens lepra percussa est. *Exod. 22.*

Apud multas gentes vsitatum fuit, vt filij, nepotes, & consanguinei omnes eorum interficerentur, qui in Principem aut Remp. aliquid moliti essent. Id Arcadius & Honorius non admittunt. sed tamen in liberos pœnam extendunt. Iure hæc inquam statuta sunt, sed ad prudentiam Rectorum pertinet dispicere, quando lege agere conueniat, quando silere legem, & suppliciis non asperare populum, & impellere inclinantem. quando leges audaciæ impares futuræ sunt, pacare mollibus dictis, & promissis. Roboamo seniores auctores erant, vt eà die populo cederet, & pacatum dimitteret. *3. Reg. 12.* *Si hodiè obedieris populo huic, & serueris, & petitioni eorum cesseris, locutus sũ, fueris ad eos verba lenia, erunt tibi serui cunctis diebus.* sed ex consilio iuniorũ respondit Rex populo dura: & mox populus regẽ aspernatus est; *qua nobis pars in David. Vel qua hæretic*

29.
An & pro-
pinquorũ

30.
Prudenter
& sæpe le-
mus agen-
dum.

tas in filio Isai? ab eoq; defecit: Vade in tabernacula tua Israel. nunc vide domum tuam David; tributisque præfectum Aduram lapidauit omnis Israël. fugere coactus est rex, recessit ab eo Israël, vocauerunt Ieroboam congregato cœtur, & constituerunt eum regem. & tribus Iuda & Benjamin centum & octoginta millia electorum virorum ne in rebelles duceretur oraculo & religione impedita est. Sanè, in huiusmodi seditionibus promptâ prudentiâ & solerte iudicio opus est. Id numquam malè cessit, dulcibus verbis lenire plebem, quando manifestum non est leges auctoritatem habituras.

31. *Moderatio tributorũ.* Ceterum tempestiuè causas non auferre, vnde effectus ad seditionem prodeunt, extra culpam numquam est. præbere autem earum ansam perditioni consilij. aluerunt plures in Rep. dissidia, quibus ipsi dein conciderunt. Ægypti reges in more id habuerunt. sed malo suo domi debiles, externum hostem inuenerunt, qui eos faciliè inuasit, vicitque. & sæculo nostro apud Gallos exemplum, ac alibi non defuit.

Profectò Principes exigendis vectigalibus, ne noua ratio aut quantitas imponatur, diligenter cauere debent. pernitiōsa est eorum propagatio; plerumque subditos à suo Principe diuidit, & eorum amorem, & obseruantiam tutissimum omnis imperij vinculū disiungit. infinita sunt omnis ætatis, omniumque regnorum exempla. Bodin. latè *de repub. lib. 6.* Monet optimè Tacit. *l. 5. hist. pecuniis conquirendis Principes plus inuidie sibi, quàm virium addere.* moderatio & veteris consuetudinis obseruantia, subditos suo Principi reddit obsequentissimos. magni faciunt prouinciales, seruari sibi veterem consuetudinem, vt loquitur Martian. *in l. 1. D. de Off. prætor. l. obseru. §. recto. D. de Off. proconsul.* & vt cumque subinde minui videatur potestas imperantis, cum vel subditorum vetera iura, vel immunitates fert, vel adauget; redditur tamen re ipsâ tutior & firmior, vt rectè Theopontus Spartanorum rex vxori regiam potestatem ab eo imminutam conquerenti respondit. nam vt eleganter scribit Valerius Max. *lib. 4. c. 1. factum Theoponti commemorans; ea demum tuta potentia est, quæ viribus suis ponit modum.*

32. *Ex Ordinũ iudicio.* Quinimò qui prudentiæ nomine laudatiores fuere Principes, quâquam arbitrio suo possent noua vectigalia imponere, non aliter licere sibi voluerunt, quàm si comitiis ex more euocatis, Statibus, vt nos loquimur, congregatis, id probetur. *Part. lib. 6. tit. 7. lib. 1. nouæ recapit.* Regni ac Reip. quies nullâ re magis conseruatur, quàm humanitate & beneuolentiâ Principum,

pum. cui respondet amor subditorum. noua vectigalia vtrumque offendunt.

Et idè tam iustè quàm prudenter Vlpian. in l. 4. §. final. de public. & vect. In omnibus vectigalibus ferè consuetudo spectari solet: idque principalibus constitutionibus continetur. & Paulus in l. licitatio: §. earum. D. eodem. Earum, inquit, rerum, ^{33.} quarum vectigal numquam prestitum est, prestari non debet. & Imperatores in l. si prouincialium, C. noua vectigalia institui non posse, in ^{A nouis abstinentia.} verbis, & probatum fuerit ultra antiquam consuetudinem. & denique ipse Iustinianus in Nouella 43. c. 31. his verbis: Neque enim sustinemus aliorum onus ad alios deferri, aut tam immitem proponere formulam, ut quotidie vectigalia augeantur, & quemadmodum superius edocti sumus, & quadruplo, quintuplo, atque adè decuplo maiora irrogentur. Cùm nihil tam magno studio, atque tam serio affectemus, quàm ne nouo quispiam vectigali oneretur. Nouum autem fuerit, non tantum quod nunc primum impositum fuerit, sed etiam quod primum modum excedat. Hactenus benè & prudenter Iustinianus. Drusus Frisii tributum iusserat, modicum; ut in vsus militares coria boum penderent: non intenta cuiusquam cura, quæ firmitudo, quæ mensura: donec Clenius Frisii impositus terga vrorum delegit, quorum ad formam acciperentur. quæ res Frisios ad rebellandum adegit. Tac. l. 4.

Vehementiores etiam habent aculeos latrocinia Magistratuum, qui nullo iure plebem exhauriunt concussionibus, & ^{34.} hostili peculatu. quia Magistratum facinora Principi impuntantur, qui non emendat, minorumque scelera Magistratibus, qui non puniunt. profectò numquam nimia potest esse diligentia in inquirendis his reis: numquam nimia seueritas in puniendis ritè conuictis: nulla securitas in neglectis. exercitadiu populi patientia erumpit in furorem, cui dein Magistratus sæpè nec Princeps par sit. ^{Magistratum puniitio.}

Sed & maximè Magistratum crudelitas furorem populi ^{35.} prouocat, & si vnquam alio in casu, hoc maximè recidit in auctorem scelus: sed & in Principem, atque omne dein Imperium excutitur. si ament Imperium Principes, crudeles non sunt; crudeles non tolerant Magistratus. Errat, inquit Senec. lib. 1. c. 19. de clem. si quis existimat tutum esse ibi Regem, ubi nihil à rege tutum est. securitas securitate mutua paciscenda. & Plutarchus: Reges reuera pro subditis, tyranni subditos timent. ^{Clementia.}

Crudeles nulli securè vixerunt. Vnde ad Neronem vox illa ^{36.} Flauij Tribuni rogati, quibus de causis ad obliuionè sacramenti ^{A crudelitate, minis, contumelia, pro-abstinentia.}

processisset? *Oderam te*, inquit, *nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti: odisse cœpi; postquam paricida matris, & uxoris, auriga, histrio, & incendiarius extitisti.* Tac. lib. 15.

Iustum Principem timent mali, crudelem omnes: viuum execrantur, sublatū ex oculis diris deuouent, & publico gaudio. De Neronis nece tantum gaudium extitit publicè, vt plebs pileata totâ vrbe discurreret. Sueton. c. 57. *De Tiberio*, c. 75. morte eius ita lætatus est populus, vt ad primum nuntium discurrentes pars Tiberium in Tiberim trahi clamaret, pars terram matrem, Deosque manes oraret, ne mortuo sedem vllam nisi inter impios darent. Domitiano similiter occiso, Suet. c. 23. senatus ad eò lætatus est, vt repleta certatim curia non temperaret quin mortuū contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceraret. De aliis alia. Vitellio etiamnum viuo tanta rerum ludibria irrogata, quibusdam stercore, & cœno incessentibus, vt minùs fuerit apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificari, & vnco in Tiberim trahi.

Ab antiquo sapiente dictum: *Alieno sanguini parce, vt tuum scilicet charitate quæ proximo debetur, tum metu, ne qui effuderit sanguinem, effundatur sanguis illius.* pretiosus æquè est sanguis agasonis ac regis, serui ac liberi, cucurbitæ atque Imperatoris. vnus enim est Deus omnium, vnus creator, vnus redemptor, qui æquo iure de omnibus statuet, pellem pro pelle exiget, sceptrâ ligonibus æquabit, homicidia, latrocinia, aliaque scelera in omnibus æquo iure vindicabit, imò rigidiùs in Regibus & Magistratibus. *Potentes potenter tormenta patientur*, quia non rectè iudicarunt; quia sanguinem innoxium fuderint, aut ne à suis funderetur non impederint, effusum non vindicauerint.

Ad crudelitatem pertinet metus, atque minæ imperantium, seu Magistratum. *Nec verò*, inquit Cicero, *vlla vis imperij tanta est, quæ premente metu possit esse diuturna.* Rectè Camillus, apud Liuum l. 12. *Tot populos inter spem, metumque suspensos animi habetis, & vestram itaque de iis curam, quam primum absolui, & illorum animos dum expectatione stupent, seu pœnâ, seu beneficio præoccupari oportet.* Silures vulgato rumore quòd Imperator dixisset, vt Sicambros, ita Silurum nomen penitus extinguendum, l. 32. Tac. *in desertione pertinaces manebant.* Futuri mali apprehensio violentiùs suadet, quàm præteriti recordatio. magis agitât cura imminentis periculi, quàm memoria iniecti, qui de vita sua diffidit,

diffidit, alienâ morte suam vitare nititur, atque ex desperatione in spem erigitur, & periculosa Principibus atque Magistratibus consilia, spes & metus eloquentissimi persuasores, vbi audendum, aut moriendum creditur. Caueant porrò Magistratus atque Principes, ne in huiusmodi præcipitia suos agitent, ne minas iniiciant, metum incutiant, & insurgendi necessitatem: si quid imprudenter factum fuerit, emolliant, inflictumque aculeum euellant; aut si memoriam nimis tenacem vereantur, honoribus atque præmiis alibi datis, vbi nocere non possunt, medeantur.

Adeoque & contumeliâ abstineant, & in vxores præsertim magnatum licentiâ, maiestatem sine fastu tueantur, in verbis ab acerbitate caueant, aliorum contemptu atque ira prudentiæ aduersa. ingenia suorum noscant, atque ambitiosa honoribus mulceant. sed quibus nocere non possint, nihil temerè aut imprudenter statuunt, sed negotiis maturè discussis, adhibitis etiam in consilium fidissimis æquè ac peritissimis. Iustitiam porrò & summè colat ipse Princeps & Magistratus. qui in eam peccauerint seuerè emendet, & liberalibus stipendiis ne corruptibili auro egeant præcaueat, exemplo Cambysis, qui atroci & nouâ pœnâ, nequis postea corrumpi Iudex posset, prouidit.

Denique in omnia Magistratum crimina, quibus populus ad seditionem aut rebellionem moueri posset, quàm rigidissimè animaduertat per se, Magistratus maiores in minores.

37.
Subditorum
vitia corrigantur.

Subditorum etiam vitia Principes ac Magistratus coercerent, mutuâ odia tollere nitantur. audiant Iustin. in *Aut h. de mandat. Princip. c. 2.* *Conueniens est, inquit, te prouidere, vt nulli populi ciuitatum alterutris seditionem faciant, sed omnem pacem esse Dei ciuitatibus.* Veterem nobilitatem & præsertim pauperem abi gnominia & paupertate vindicabit locupletibus matrimoniis, quæstuosis muneribus. periculosa paupertas in magnis & nobilibus animis, munificentia ac liberalitate ab aliis cogitationibus auocanda est. Mechanicarum artium magnam curam habeat: mechanica opera plurima instituat: negotiatoribus, vt volentes concurrant, magnam det immunitatem.

Omnimodò allaborandum vt mercimoniis & artibus populus implicetur, ne ocietur, ditescat imò; saltè nullatenus egeat; ne dura plebem necessitas in facinora impellat. nihil non suadet, & audet egestas. opulentus populus grauiora &

38.
Mercimonia, artificia augetur.

grandiora tributa sine tædio soluit, merces abundanter illata sine murmure vectigalia pendunt. Optimè id norunt Batavi, qui omne in id studium contulerunt, vt artes mechanicæ & negotiorum cursus vndique in suas prouincias abundanter defluerent, vnde neruum belli cum obsequij integritate tot nunc annos tendunt, & ex angusto orbis angulo tot tantorumque regnorum monarcham, vt mus elephantem, diuexant. Appositè admodum Mauritius Nassavius supra vestibulū secretioris cuiusdam cubiculi scripta habebat tria hæc verba: *VVindt, leeft, gheeft*. Lucrare, viue, tribue. ita accidet si Principes atque Magistratus sollicitè curent, vt annona vilis sit, artes atque merces abundantes, & ex iis lucrum desideratum, vt sine luxu viuant, parum esse videtur, si de lucris aliquid præcidatur, quod in publicum tribuatur. Ex diuerso si populis iis subsidiis destituatur, egeat, fameat, & languida corpora circumferat, atque his tamen sanguisugæ applicentur, qui reliquum sanguinem exprimant, non aliud agitur, quàm vt ad fatales casus ante fatum oculis propositum audendos miserī cogantur.

39. *Luxus coërcetur.* Sed & pacatâ Rep. artibus mercibusque affluente, & fructibus vernaculis abundante, summâ sollicitudine luxus coërcendus est. ne priuati insolescant, ne Magistratum non satis audiant, potestatem publicam imminui nullo modo ferendum est, nec vnquam nisi fortè si non præcautus populi furor intumuerit, cui ad tempus cedendum sit, & mutatis fortè personis, potestatis tamen ratio semper habeatur.

40. *Nocturni cætus vitentur.* Nocturni cætus & vagationes prohibendæ sunt, scelera suadent, & mala grauia. etiam vigiliæ Christianorum primitiuorum posterioribus sæculis sublata, ob mores aliquorum malos. *Couar. Var. c. 19.* Nocturnas coitiones leges XII. Tab. interdixerunt, nocturnum furem occidi permiserunt, secus quàm diurnum. iter faciendum non esse, nisi prælato lumine, author. *Paul. rec. sent. l. 1. t. 21.* quod & multorum statuta rectè prohibent, in iusque nox & dies distinguendi, vt Deus, *Gen. c. 2.* appellauit lucem diem, & tenebras noctem. quibus & si clerici vi legis non ligentur, committendum tamen non est, vt securitatem publicam turbent. sed & personati vultus compescendi sunt. *Borel. de Magist. edict. l. 3. c. 9. & 10.* Clodij id & Materni Commodum Imp. in personatis sacris Matris Deum trucidare tentantis exempla suadent.

Peri-

Periculo quod à ciuilibus armis parari potest opponenda 41.
 est, & in vsum reuocanda Constitutio *Nouella 85. de armis c.* *Armis plebs*
 1. 2. 3. 4. ne cui liceat priuato ea habere, vendere, fabricare. *abstineat.*
 Cyro & eius Proceribus arma reseruata. Philistini 1. *Reg. c. 13.*
 cauent ne Hebræi gladios aut lanceas fabricent. In Ægypto
 Mammelucis solis in armis esse licuit. Augustus concilium à
 Mæcenate datum huius rei summam apud se esse sineret, de-
 ditiis & subactis gentibus iussum arma tradere, ponere. Sed
 id quidem vbi quietè domi res permittunt, non in turbidis
 limitibus: præsertim si absint militum præsidia, ne vicino ho-
 sti moliendi quippiam ansa præbeatur in fines milite, & ar-
 morum tractandorum gnaro ciue destitutos. & continua ciui-
 lia bella Belgis nostris vetuerunt, ne ciues arma ponerent,
 sed tutandis muris sumpta hæcenus retinerent. Sed & in pace
 collegia (*Gulden*) peculiari sacramento Principi obstricta ple-
 risque Belgicæ locis habentur. quorum vsus sæpè compescen-
 dis seditionibus fuit salutaris, iuuandis etiam bello Principi-
 bus, & magnis olim rebus conficiendis utilis. cum stipendia-
 rios milites census Principum, vt hodiernæ rationes, nondum
 solos admisissent. ita vt pacis etiam tempore (quod consulit
 Scriban. *polit. lib. 2. c. 37.*) exercitum Principes nostri semper
 haberent.

Denique collegia & societates ciuicæ diligenter obseruan- 42.
 dæ sunt, ne illicita coeant, ne licita aliquid ex lege publica *Collegia*
 corrumpant. *l. 1. 2. 4. D. de collegiis & corporibus.* ne vni pluribus *caute ha-*
 collegiis adscribantur. *d. l. 1.* coeant ad negotiationem, eas- *beantur.*
 que pactiones, quæ publicis legibus prohibitæ non sunt, *d. l. 4.*

Porrò in Belgio præter artium merciumque sodalitia, alia 43.
 etiam sunt, quæ publico sacramento Principi tenentur, *Vi in Belgio.*
 (quas etiam *Guldas* vocant) quibus solet prudenti consilio
 vir aliquis consularis, aut senatorius præesse, & conuentibus
 interesse, qui possit etiam aduigilare, qui periculosi sermones
 habeantur. Demetrius Cynicus à Vespasiano relegatus est in
 insulam, quòd de Republica parum cautè disputaret. Dioge-
 nes quidem & Crates Cynicus grauiora passi. Alia etiam vr-
 bium Belgicarum collegia, quæ tanquam illarum membra,
 iure patrio etiam publica tractant; prudenter etiam haberi
 solent, atque intra eos terminos solerter contineri, quos anti-
 qua eis consuetudo præscripsit, & publica ita tangant, ne ta-
 men ultra crepidas efferantur. Subsidia Principi decernant,

leges non ponant, sed orent. In his laborandum ne à se inuicē, ne à Magistratibus dissideant, aut controuersias, quas publica negotia adferunt aliquando, seminaria faciant altercationum inter populum & senatum, ne vnus corporis membra distrahantur, aut seditiosi sermones nascantur; vel si quid ortum fuerit, emendatis vtrimq; culpis actutum componatur.

44. *Bono ciuī an & quādo in partes eundē?* Sed & in his seditionibus queri solet, quæ sint partes boni ciuis, quiescere, an moueri, an partium alteri admoueri debeat? Solon legem sanxerat, si ob discordiam, dissensionem, seditio atque discessio populi in duas partes fieret, & ob eam causam irritatis animis, vtrimque arma caperentur, pugnetur; tum qui eo tempore, in eoque casu ciuili discordiæ non alterutri parti se coniunxerit, sed solitarius separatúsue à communi malo ciuitatis secesserit; is domo, patriâ, omnibusque fortunis careret, exul, extorrisque esset. & Cic. 1. de Off. eleganter contendit, quòd qui potens imminentem iniuriam proximo non repellit, æquè eadem insimulandus sit culpâ, ac qui parentes, patriam, sociosque despectat. qua eadem ratione multorum locorum consuetudines illud Iuris vsurparunt, vt quisquis duos rixantes & depugnantes, cum posset intercessione suâ disungere, contempserit; homicidij correus habeatur.

45. Crudelis sanè in patriam est, & ciues, si quis eâ sit auctoritate, aut potentiâ, vt cum componere seditionem possit, negligat: si impedire, ne Resp. detrimentum capiat, contemnat; si prohibere, ne iniuria alteri parti fiat, despiciat: si accessione suâ suorumque iustâ causâ victoriam certam sperare possit, neque se in partem dederit.

46. Quòd si non liqueat Sylla an Marius potiori iure nitatur, cum vsurpari illud Ciceronis potest: *Habeo quem fugiam, quem sequar non habeo*; iterum cum exiguæ causæ multus sanguis pareretur; in neutras partes ei, qui, vt mox dictum, non est potens, eundem est: tunc ille audiatur:

--- nec te ciuilibus infere bellis.

47. Quòd si in Magistratū, in Principem, in Remp. moueatur, maiestatis reus fuerit, qui Remp. aut Principem, cum iuuare possit, deseruerit. quòd si improborum vires nimix sunt, vt inanes iræ future sint proborum, seruet se Principi, & Reip. in meliora tempora, vt Ioiadas puerum regem clam educauit in ea vsque tempora, quibus Athaliæ pellendæ iam par esset. Alla-

Allaborandum tamen semper ne medicina morbo gra-
tior sit, ne victoria crudelis supra meritum. ne barbarum
gentium auxilia vocentur, qui impios ritus inuehant,
& quibus periculum sit ne pars vtraque prædæ aliquando
cedat.

Et profectò extrema omnia tentanda sunt, antequam pa-
lâm ad arma veniatur. omnia consilia priuata, publicaque
tentanda, vrbium prouinciarumque comitia. quibus, præ-
sertim in Gallia, semper rerum nouarum appetente, salus
publica sæpius stetit, emendatis iis, quæ à ministris regiis
peccarentur, positisque limitibus, vbi populus excefferat.
intercurrentibus Mercuriis Regi populoque gratis, quorum
virtus, integritas, atque intra iustitiæ spheram constantia,
huic atque illi æquè probata esset. qui numquam nisi bonis
artibus fauores regios ambiuissent, aut popularem gratiam
affectassent: sæpè, inquam, huiusmodi comitia regibus. po-
pulisque salutaria fuerunt. eique doctrinæ Tholosanus in-
sumit librum de rep. 25. Sanè nostros iam olim constat ex
Tacit. de morib. German. stato tempore in syluam auguriis patrum,
& prisca formidine sacram omnes eiusdem sanguinis populos legatio-
nibus coire. ita de Sennonibus. De Germanis porro in vniuer-
sum coire, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus:
deinde illud ex libertate vitium quod non simul, nec iusti conueniunt,
sed & alter, & tertius dies contatione coeuntium absuntur. Infrin-
gende amplæ libertati oppositum Commodi consilium, cum
Marcomannis, & Quadis pacem eâ lege offert, ne sæpè aut
pluribus locis conuentus haberent, sed semel in mense dumtaxat, &
in vno certo loco, idque centurione aliquo presente Romano. Dion.
frag. lib. 78. ita per antithesim Liuius lib. 13. de libertate
Ætolorum & Siculorum restrictione: Sicut vos Naupaeti le-
gibus vestris per Magistratus à nobis creatos concilium habetis;
sic Siculorum ciuitatibus Syracusas, aut Messanam, aut Lilibæum
indicitur concilium, prætor Romanus conuentus agit, eo imperio euo-
cati conueniunt. Grotius de Rep. Bat. cap. 6. tumultus nostros
Belgicos ob inhibita comitia à vulgo excitatos asserit, dum
publico consilio medela querelis dari omittitur: & Eyndij Se-
natus Coniuualis ait Philippum Bonum Belgicis Prouinciis
in vnū corpus contractis priuilegia varia, atque inter ea liberta-
tē vbi locorū, quando, & quibus de rebus conueniendi delibe-
randique pro cōmunis rei cōmodō dedisse: alij asserunt solis id

48.

49.

Comitia
indicenda
sed pruden-
ter.

Brabantis competiisse, atque ob incommoda secuta publico scito remissum. Lætus profectò Introitus Brabantix libertatem quæ in comitijs erit capite sancit, conuocationem tamen Principi tribuit. *art. 41.* Cæterum & prudenter ea comitia habenda sunt, nec eo tempore, quo ita turbati sunt prouincialium animi, vt si coierint, diuidere non possis equa simul atque iniqua petituros, quæ nec negare possis nec concedere. Si negaueris, in presens secessio: si concesseris, in omne imposterum eum tumultuum seminarium immineat. quo errore Gandauenses olim Comitum auctoritarem adeo depresso, tot tantisque impetratis priuilegijs, vt ex eis deinde ortis seditionibus, tot centuriatis, & per Rolandum calatis comitijs, vt magis populus, quàm Princeps dominari, nec aliud quàm à stirpe præcisâ remedium peti posse videretur. quod Carolus V Imperator, eo quamuis loco natus, tandem adhibuit, edito magno illo priuilegio omnium antecessorum priuilegiorum abrogatorio: vrbe post tumultum territâ, atque armis sine sanguine in potestatem redactâ, castroque imposito, ne veteres tabulas relegerent, & Rolando imposterum tacere iusso, ne sonitu memoriam irritaret. postquæ tempora, excepto fatali totius Belgij tumultu, ea vrbs tranquillitatem suam admirata est, & causam amauit.

50. *Quid in rebellionē?* Quid si populus Principem tyrannum, Magistratum nullo iure regere, tyrannidem per omnes exerceri, iura, priuilegia, libertatem patriæ violari clamet, preces, legationes, nihil profuisse, nihil reliquum spei nisi in armis, si non placet crudeli seruituti immori? Sanè D. Petrus docet nos obedire præpositis etiam discolis, & D. Paulus *ad Rom. c. 13.* piæ mentes Deû orabunt, vt meliorem lucem affulgere patiatur. Boni etiam aliqui ciues sentiunt rebus ita constitutis voluntario potius exilio sibi consulendum, quàm aliquid in Remp. moliendum. Augustinus *propos. 73. in epist. ad Rom. Ex tyrannis,* inquit, *bonus subditus laudem habet, vel eos lucrando, vel patienter ferendo, non autem eos occidendo.* & Concil. Constantiense *ses. 15.* errorem tyrannicidarum damnauit.

51. Sanè priuatis aut per tumultum non licet quippiam in Regem aut Remp. statuere: an ordinibus patrijs, quo ritu, quâ formulâ aliquid in Principem statuere, Imperium abrogare, ex auctorare, priuatum aut exulem esse iubere liceat, multi Iure-consulti, Theologi, & Historici veteres, & hodierni disputa-

putarunt, & præsertim tempore nuperæ Gallicæ liguæ, & Batavorum defectionis. quæ non lubet hîc excutere: nec causam aliorum sub diuersis prætextibus rebelliones aulorum contra Principes, aut supremum Reip. dominatum. Quem nullâ feloniam amitti, nullâ perfidiæ causâ dynastam principatu exui, qui superiorem non agnoscat, post Pennam, Baldum, Afflictum tradit Chopin. *de feud. Andiga. libro 2. tit. 4. in fin. & Alberic. Gentil. tractatum non ita pridem edidit, vltimam ex tribus Regalibus quas vocat disputationibus, de vi ciuium in Regem semper iniusta.* Laudant omnes, non admittunt omnes pro regni lege Traiani vocem Suræ tribunatum militum tradentis, *Ensem accipe, quem pro me ita demum strinxeris, si iuste imperauero: quod si perperam, per me fieri quidquam cognoueris, etiam in perniciem meam utaris.* Quamquam Hotoman. q. Ill. 5. Rex, ait, qui fidem publicè subiectis datam, & iureiurando confirmatam violat, non iam Rex, sed humane fidei, & Iuris gentium expers habendus est. Sanè Carolus Audax ob perfidiam Ludouici XI. & iniusta sæpius bella ei, prouinciisque illius illata semper sustinuit, eum supremo in Artesiam & Flandriam imperio excidisse, adeoque se, vasallosque suos ac subditos à Regis obedientia, & Parlamenti Parisiensis iurisdictione, quam ex natura etiam ditionis debitam fuisse olim negat Damhoud. *prax. ciuil. c. 232.* subtraxit, in eaque possessione mortuus est, pactis cum Rege induciis. quòd pacem nec Rex renunciato supremo eo Imperio, nec Dux eo agnito inire vellet. Præclare Faius noster, *in libello M. S. quem de Iure ditionum Mariæ Burgundicæ scripsit.* Galli sanè dominos feudis priuant jure suo abutentes. Papon. *arrest. lib. 13. arrest. 13.* sed regna & supremi dominatus legibus sunt soluti, adeoque tantum subsunt rationi, & legi, quæ diuinâ manu scripta est *in tabulis cordis nostri*; altiùs sanè repetenda, & disputanda, vt Cic. *1. de legibus. cuius muneris colendi efficiendique, nati, & in lucem editi sumus, quæ fit coniunctio hominum, quæ naturalis societas inter ipsos. his enim explicatis fons legum, & iuris inueniri potest. non ergo à prætoris edicto, vt plerique nunc, neque à XII. Tabulis, vt superiores, sed penitus ex intima philosophia hauriendam iuris huius disciplinam pura.* Igitur rectè Grotius libro *52.* insigniter erudito (si quædam eximas, quæ ad religionem pertinent, quæ Romani notarunt) *de bello lib. 1. c. 4.* satis luculentè docet bellum in superiores ordinariè licitum non esse iure naturæ, lege Hebræâ, minùs Euangelicâ, censurâ, & factis veterū

ait. citat Tractatum An. 1488. quem hæctenus videre non licuit, nec Grotius allegat *c. 6. art. 7. de Rep. Bat.* cuius diligentiam, si genuinus sit miror si fugisset.

Sed neque articulus dicit, quod ad priuatum quemlibet pertineat iudicium, an rex promissis non steterit, quo ordine, quo ritu ea declaratio faciendâ sit. an non preces, & honesta monita præmitti debeant, antequam non dico arma sumantur in Principem, quod non permittit articulus, sed antequam obsequia non præstentur. Filius familiars, & pater si contendunt; filius bonus cedit, non patrem domo pellit: ergone pellet incola patrem patriæ? Parentem, patronum liberi in ius non vocant, aut liberti: nisi veniâ à Prætorè petita, & domesticis mediis prius tentatis: sed nec exteris bellum indicitur nisi per feciales rebus ablati, repetiti, & negati. Nihil à rege iuste petitum est; vt emendaretur, si quid ministri peccauerant, quod non concesserit; multa etiam quæ nullo iure peti poterant, concessit; testes sunt enim primæ seditiosorum petitiones, libellis vulgatæ, pacificatio Gandensis, Tractatus cum Ioanne Austriaco initi, dimissio omnium præsidiorum ac militum Hispanorum, conuentus Coloniae, Brædæque habitati, aliaque sexcenta. etiam reus stellionatus si debitum offerat, lis & condemnatio cessat. *l. 1. C. de crim. Stellion. Securitati;* inquit Alexander, *tua consulere poteris, si oblato omnibus debito criminis causam peremeris.*

Heu quantum terra potuit pelagiq; parari

Hoc, quem ciuiles hausserunt sanguine dextra!

Sanè rarò aut ferè numquam excusari possunt, qui contra Principem coniurant. cui ne maledicendum quidem à sacris litteris docemur. qui patrio iure, metu, & honore à patria coli debet. & dum concurrit Princeps, præ patre timendus est, tuendusque, præsertim priuato, qui nõ statuere, ita nec tollere potest, qui malis publicis medicus datus non est, qui medicinam, neque certam atque indubitata dare potest. si singulorum arbitrio subesset Princeps, nemo subditus non meliore conditione viueret, qui suos habet Magistratus, extra quos nihil aliis in eum iuris est. Rectius Cerealis apud Tac. *l. 20. vt imbres & cætera nature mala, sic luxum & auaritiam dominantium tolerandum esse.* & Liu. *l. 27. vt parentum seuitiam, sic patriæ patiendo & ferendo leniendam esse. Bonos Principes voto expetendos qualescumq; tolerandos esse.* & Tac. *lib. 11. falsò libertatis vocabulum obten-*

di ab iis, qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei nisi per discordias habent. & lib. 20. libertas & speciosa nomina prætextuntur: nec quisquam alienum seruitium, & dominationem sibi concupiuit, ut non eadem ista vocabula usurparet. & lib. 16. Ut imperium euerant, libertatem præferunt; si præeuerterint, ipsam aggrediuntur. Quid ad hæc Bataui? quid ad hæc Armeniani? an non hîc legunt originem, prætextum, successum rebellionis suæ? utinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent!

CAPVT X.

De Mendicantibus.

1.
Validi non
permittendi.

Mendicitas multis de causis, de quibus proximè, perniciofa aut periculosa est Reipublicæ, quam & gratis vt mures exedit. quapropter mendicantes validi, & Iuris scripti & Principum nostrorum aliorumque constitutionibus; & Magistratum hîc municipalium ordinationibus cœrcentur. sed rectè illud: *Fortis res est lex, si Præsidem adiuantem habeat.* quod quia hac in causa aliquando non satis contingit, sæpè innouantur, sæpè proclamantur leges, sæpè raucescit præco, manet tamen malum.

Rectè lex cunctis. C. de mendic. valid. l. 10. Cunctis, quos in publicum questum incerta mendicitas vocauerit, inspectis exploretur in singulis & integritas corporum, & robur animorum, atque inertibus absque ulla debilitate miserandis necessitas inferatur, vt eorum quidem quos tenet conditio seruilis, proditor studiosus, & diligens dominium prosequatur; eorum verò, quos natalium sola libertas persequitur, colonatu perpetuo fulciatur quisquis huiusmodi lenitudinem prodiderit ac probauerit, saluâ dominis in eos actione, qui vel latebram fortè fugitiuis, vel mendicitatis subeunde consilium præstiterint. sed plenius insuper *Auth. de questor. Nouel. 80.* cum plurimi Constantinopolim confluerent desertis propriis sedibus, quæstorem Iustinianus instituit, qui inquireret in peregrinos, & causas aduentus eorum. si lites forent, velociter eos, præsertim agricolas, eripi difficultatibus curaret, & contentionibus absolutos remitti in suas ciuitates & prouincias. Vniuersitatum verò lites (notandum hodie) duo tantum aut tres, cæteris in patriam

2.
Inquirendi.

patriam dimissis, procurarent. illis porrò qui negotium ibi non haberent excedere compulsis. mendicantes verò, *Si huius,* inquit, *terra fuerint, & corporibus quidem validis utantur, vitæ autem eius decens non est occasio, hos non frustra esse terræ onus permittere, sed tradere citius eius operum publicorum attinet artibus ad ministerium, & præpositis paupercularum stationum, & hortos operantibus, alijsq; diuersis artibus, aut operibus, in quibus valent simul laborare, simul autem ali, & segnem ita ad meliorem mutare vitam. Laesos autem aut laesos corpore, aut canicie graues, hos sine molestia esse iubemus in hac nostra ciuitate, aut piè agere volentibus adscribendos, & eorum singulos interrogare, quâ venerint gratiâ, & inquisitis, quæ digna sunt super iis agere, vt non pigri hic sedeant, sed competentia agentes ad proprias reuertantur prouincias.*

3.
Operibus
applicandi.

Qua in re confœderatarum Prouinciarum Belgicarum ciuitates excellunt, & præsertim Amsterodamensis, quæ non patiuntur aliquem publicè mendicare, sed infirmis & debilibus necessarias eleëmofynas procurant, validos in loca publica cogunt, quorum præfecti singulis pensa præscribunt pro artis suæ peritiâ. quam si nullam norint, alia imperant, quæ nullo vel leui artificio expediuntur, victum interim & amictum præbent: & si frugis bonæ apparuerint, etiam lucellum. Nuper Alostenses omnes vndique aduenas validos mendicantes fossis, quæ urbem cingunt, purgandis deuouerunt, atque ita opus publicum minimo sumptu perfecerunt: vitia otiosorum minuerunt: quin imò id obtinuerunt, vt breui cum locum mendicantes vt charybdim vitarent, & aliò declinarent, vbi non vexaret labor improbus.

4.
Qua in re
rectè Ba;
caui.

Romæ institutus erat Magister census, qui singulis mēsis peregrinos, qui vndēve essent, & quid agerēt, inquireret; otiosos in patriam remitteret, ne iis quidem qui studiorum causâ aduenerant vltra annum ætatis vigesimum primum manere permittis *l. 1. C. Theod. de stud. liberal. Urb. Rom.* qui tamen & Præsidū Prouinciarum vnde venerant litteras, quibus eorum oppida, natales, & merita exprimerentur, exhibere, & hospitia sua indicare tenebantur: alioquin in prouincia sua liberalibus studiis, præsertim circa iuris professionem operam dantes, vsque ad vigesimum quintum ætatis annum à studiis non auocabantur. *l. cum vos. C. qui etate vel professione. l. 10.*

5.
Romani.

Otiosa sanè & vaga mendicitas etiam sacris Canonibus est odiosa, adeò vt Conciliū Carthag. decernat, vt etiam clericus

6.

ricus

Clerici etiā
ne orientur
aut mendi-
cent nisi ex
voto.

ricus victum & vestitum sibi, quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo & agriculturā paret, & omnes qui ad operandum validi sunt, & artificiola & artes discant. *c. 9. & 4. dist. 91. c. 2. ibidem.* Quare nec Ordines, quos vocamus mendicantes, à turpi otio ita dicuntur, sed à diuitiarum contemptu, & humili perfectione: quòd relictis amplis patrimoniis in vsus pauperum, seu alios pios, stipem ipsi ostiariam rogant, quā vitam tenuiter tolerant, dum suæ interim salutis, proximorumque infudant, & leuis momenti temporalia metunt, dum toto vite cursu, & studio spiritualia serunt.

7. Id tamen non satis piè quidam obseruant, vt vetent, ne qui mendico debili quamuis, & ægro eleëmofynam largiantur: non enim id statui potest, vtpote pugnans cum lege diuina, quæ nunc ex charitate, nunc etiam ex iustitia dari necessitatem patienti eleëmofynam iubet. non aliud præconciēt, aliud Iudex elamet. fateor politicis & iustis sæpè ex causis prohiberi posse. ne qui mendicent, dummodo debilibus necessaria prouideantur: nec aliunde egeni adueniant, singuli apud suos ciues, municipes, paganos maneāt, necessaria postulent. Id quod etiā Principes nostri iusserunt, edictis editis: sed quid si apud suos alicui fame pereundum esset? quòd si iaceat moribundus in plateis, cui licebit claudere viscera misericordiae? cui vt claudantur mandare? quis poterit obscurare minas Iudicis; *Esuriui, & non dedistis mihi manducare; Sitiui, & non dedistis mihi potum: ite in ignem æternum?* quem vadem contra has minas dabunt, qui quod Deus iubet ipsi vetant?

CAPVT XI.

De Relationibus.

1. *Lubenter audiende.* **S**Epè Resp. eo morbo correpta est, vt à suis Magistratibus curari satis nequeat. id quod tempestiuè Principi denunciandum est, quem eas relationes lubenter audire oportet. *Sicl. 4. C. de off. mag. offic. quemadmodum, ait, se militum numerus habeat, castrorumque ac clausurarum cura procedat, quotannis significare nobis propria suggestionem procures.* Sed tamen dignas principatu. res minutas nec consecretur, nec admittat. vt Tiberius Senatū arguebat, quòd cuncta curarum ad Principem
2. *Sed digne principatu seu cultu gradu.*

p̄ reuicerent & in Senatu dixit, neq; ædilis neque, cōsulis per-
sonas se sustinere, subdens maius aliquid & excelsius à Principe postu-
lari. Tac. l. 3. quod gradatim ad superiores Iudices, Magistrat-
 tus, & Episcopos spectat, vt maioribus ipsi se negotiis de-
 dant: minora iis, quos sub se habent, relinquunt, dummodo
 in ipsos inuigalent. ad exemplum Cosmi Magni Ducis, qui
 importunè à quodam interpellatus, respondit causæ illius
 cognitionem ad octo viros spectare, eorumque arbitrij esse
 sententiam pronuntiare. Tiberius autem, cui neque virtus,
 neque sapientia, dummodo vellet, vnquam defuit, vim principatus sibi
 firmans, imaginem antiquitatis Senatui præbuit, postulata prouincia-
 rum ad disquisitionem patrum mittendo. Tac. l. 3. Ann. & 2. An. adhuc
 frequens senatoribus si quid è Rep. videretur, loco sententiæ dicere.
 & 1. an. de Augusto; cuncta per Consules incipiebat tamquam Vetere
 Rep. & iterum insurgere paulatim, munia senatus, Magistratum, le-
 gum in se transferre nullo aduersante.

3.
 Minores ad
 minores
 reiciat.

Ex his causis vetus Ecclesiæ decretum est, vt omnes Epi-
 scopi per orbem vniuersum constituti ad sedem Rom. sin-
 gulis bienniis, trienniis, quadrienniis, quinquenniis, pro-
 ditantia prouinciarum venire, aut morbo seu aliâs legitime
 impediti, c̄ clero suo aliquem mittere teneantur; vt referant
 statum suæ diocesis Vniuersali Pastori, & diligentię suæ, ac
 profectus populi, rationem reddant in limitibus relationem
 annuam exigat d. 4.

4.
 Frequenter
 fiant.

Libenter relationes ergo audiant Principes, & magni Ma-
 gistratus. l. 2. off. urb. subordinatè enim inferiores recurrere
 debent. Vnde legatos non oportet Principem consulere, sed
 Proconsulem suum. & hic ad consultationes Legatorum debeat
 respondere. l. 6. de offic. Procons. Porro aliquando sunt necessa-
 riæ, vt si quid Princeps mandauerit quod contra legem sit, nun-
 tiare enim debet Principi, & secundam præceptionem sus-
 cipere. Auth. de mandat. Princip.

5.
 Et subor-
 dinatè.

X CA-

CAPVT XII.

De poenis & præmiis.

1. **Q**uæcumque in Rep. nutare Principes Magistratūque animaduertunt, præmiis poenisque sustinent. *Nec domus vlla, nec Resp. stare potest, si in ea nec rectè factis præmia extent, nec supplicia peccatis.* Cic. 3. *de natura Deorum.* Magistratus ergo virtutes beneficio promoueat, vitia poenis excindat, nempe

Nulla communitas sine poenis & præmiis stare potest.

Oderunt peccare mali formidine poenæ.

Sæpius infamiâ tantum, & probro notasse puniuisse est, præsertim si sciatur & seruetur portas hisce ad dignitatem adipiscendam clausas, existimationemque perire: sed &

egregios inuitant præmia mores.

2. Nil non aggressuri sunt homines, si magna conatis magna præmia proponantur. Quare numquam committendum est, vt virtutibus sua merces desit, sua delictis poena; geometricâ tamen proportione, magnis magna, minoribus minora tribuantur. Consuli triumphus, legatis consulatus, torques equitibus, cæteris spolia, plebeiis ius aureorum annulorum, nobilitatis, cingulum militare, maiorum gentium nobilitati torques aurei velleris, sancti Spiritus, fascia crurulis, & si qua alia id genus magnis præmia promittuntur, vt ne quidem Ecclesiasticæ dignitates extra eam causam sint, quin benè de Ecclesia meritis conferantur. qua tamen in re nulla temporalis rei consideratio admiscenda est, nihil commercij Simoni sit cum gratia Spiritus sancti.

Ad proportionem magnæ tribuantur.

3. Porro præmia virtutum non in ære tantum & auro constitui constat, sed etiam in rebus momenti exigui, quæ virtutum notæ habeantur. vt apud Græcos, & Romanos coronæ, aliaque. nam tradit Tacitus lib. 18. *apud maiores virtute quàm pecuniâ rem Romanam meliùs stetisse.* Notarum enim eiusmodi maius pretium erat, quàm auri. Vnde fortis eques à T. Labieno ex præda Gallica aureis armillis donatus, cum Scipio Imperator: *Habes, inquit, donum viri diuitis;* proiecit ille ante pedes Labieni aurum, cum subintulisset Scipio: *Te Imperator argenteis armillis donat;* alter gaudens abiit.

Non auri pretia sint, sed honorum nota.

Valer.

Valer. Max. l. 8. cap. 15. in concilio Persarum cùm deliberaretur bellumne cum Græcis suscipiendum esset, Perseus ille suos prudenter admonuit, *viderent quibuscum bellum aggredirentur: iis scilicet qui propter coronam oleagineam nulla pericula detractarent.* Ita apud Romanos coronæ ciuicæ, quernæ; obfidionales gramineæ, ouales, myrtheæ; triumphales, laureæ erant; ludicra munera, si materiam spectes: magna virtutum incitamenta, si notas honorum. vnde apud Tacitum l. 2. Flavius Arminij frater ob fortia facta, oculumque in prælio strenuè amissum in præmium stipendia adaucta, torquem, coronam, aliaque dona militaria memorat. *Inridente Arminio vilia seruitii pretia.* sed quæ contrà à Romanis æstimabantur. adeoque cùm miles ciuem seruauerat, duos hostes occiderat cùm lex vnicum requireret, sed locum deserere, quod lex non admittebat, coactus esset; consuli oportuit Tiberium, an corona ciuica deberetur. Gell. l. 5. c. 6.

Ad eam rationem de Rep. meriti libertate, societate, ciuitate donabantur, integræ etiam vrbes, & prouinciæ. multa hodie præter titulos scutiferi, militis, equitis, baronis, milorti, comitis, marchionis, ducis, velleris, aliorumque nominum equitum, vel antiquitus, vel medio æuo usurpata, ad excitandas per gloriæ cupiditatem virtutes ad vsum reuocari salubriter, vel noua inueniri possent. dummodo ea insignia non nisi virtutum pretium essent, nec tantùm ignaua nobilitas sufficeret, aut requireretur. aut non nisi per Seianum aliquem impetrari possent, sed Seiani voluntas, nisi scelere quæri; sed Principes saltem quamuis ipsi minùs boni, vel Tiberium imitarentur, *qui quamuis eminentes virtutes non consecraretur, rursus tamen vitia odio habebat.* Tacit. l. 1. Allaboret igitur Iudex vt quaquà possit ipse iure suo, vel apud Principes consilio virtutibus viam aperiat, vitiiis obstruat: beneficiis, & pœnis. quos duos Democritus Deos in hoc mundo posuit. Plin. lib. 2. cap. 7.

Quæ quamquam ita sint, & præmia virtutum insignibus constare possint non sumptuosis, non tamen est admittendum, vt benè de Republica meriti viui cum paupertate conflentur, morientes vxoribus & liberis inopiam derelinquant Pericles Atheniensium Dux spondebat Magistratum liberos eorum, qui in prælio occubuissent, vsque ad pubertatis tempus aliturum.

4.

Bene meritis, eorumque, Liberis contra paupertatem cautum sit.

X 2

Veneti

5. Veneti sæpiùs non tantùm stipendia à defuncto in liberos prorogarunt, sed etiam nobiles filias ex fisco dotauerunt. Nemo vnquam in viuos aut defunctos liberalior fuit Hispanis nunc Regibus, sed Reipubl. opibus metienda sunt præmia. nimia promissio Neronem & post Galbam perdidit.

*Ut tamen
opes reip.
non superentur.*

6. Pessima præmiorum gratia est, si non tantùm sine examine, & æquilibrio meritorum, sed nihil meritis, imò turpibus personis & turpem ob causam conferantur. *Vbi malos præmia sequuntur, haud facillè quisquam gratuito est bonus: malitia præmiis excitatur, ubi ea dempseris, nemo omnium gratuito est malus.* Præmia etiam si passim vulgentur, non sunt præmia. Honores quondam fuerunt rari, & tenues, ob eamque causam gloriosi; nunc autem effusi, atque obsoleti. Mordax est illius dictum apud Thuanum, *Torquem conchyliatù postquam indignis promiscuè communicari cœpisset, non iam esse fortium virorum insigne, sed omnium bestiarum collare.*

*Neque im-
meritis
communi-
centur.*

7. Pœnarum necessitas ab hominum malitia fluxit. ita enim comparatum ait Arist. 10. *Ethic. c. 9. vt verba, doctrina, ac præcepta possint illa quidem liberalia ingenia cohortari, & excitare: at reliquos, qui sunt multo plurimi, non possint ad virtutem impellere.* boni præmiis excitantur, mali pœnis cohibentur, optimi vt & pessimi qui sunt, neque pœnis neque præmiis permouentur. quare legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire, eorù causâ qui corrigi possunt & qui non possunt. Inclementia pœnæ ad vnum aliquem, aut paucos, fructus ad omnes pertinet, *ne pars sincera trahatur.* denique ne legis ac Magistratus autoritas vilescat. *quia conturbasti nos, conturbet te Deus.*

*Pœnarum
necessitas
à malitia
hominum.*

8. Quare & pœnæ exasperandę sunt, si gliscit malum, & frequentię criminis, aut alteri incommodo grauior pœna imponitur. In Mysia vitium incisores grauiùs, quàm alibi plectuntur: seu ob criminis frequentiam, aut vini inopiam. ita & in Africa messium incensores. *l. aut facta. §. vlt. D. de pœnis.* sic & circumstantię incendii, ruinæ, naufragij, aliorumque casuum, quibus per trepidationem aut tumultum res incustoditæ multorum insidiis patent, arborum furtim cęsarum, armentorum studiosè abactorum, instrumentorum ad agriculturam pertinentium, lapidum pro terminis positorum, rerum ad Ecclesias vel Respublicas aut fiscales pertinentium, vel

*Asperandę
sunt ex
causis.*

vel è loco sacro, vel die sacro, vel terrore potestatis publicæ subtractarum hæ inquam circumstantiæ omnes in Iure nostro vel criminum species mutare videntur, vel ita augere, vt peculiarem vltionem desiderent, quod passim leges canonesque demonstrant, & attigimus supra de vindict. Crim. c. 7. & rectè Tac. docet multa crudeliter agere, quo ceteris quies fit. & Polybius crudelitatem exercere terroris. & Symmachus tantum legibus severitatis addendum esse, quantum flagitia creuerunt.

Sed tamè in pœnis irrogandis præscriptum legis Iudex excedere nequit. l. 6. D. ad leg. Iul. peculati. hodie verò qui extra ordinem de crimine cognoscit, potest quam vult sententiam ferre, vel grauiorem, vel leuiorem; ita tamen vt in vtroque modo rationem non excedat. l. 13. D. de pœnis. ideoque neque pœnam arbitrio suo relictam ad mortem vsque extendere. l. 1. §. 1. & 2. D. de effract. l. 2. D. de furib. quamuis etiam circumstantia supra modum aggrauet. l. 7. D. vers. quid enim. D. ad legem Iul. repet. vbi non magis corrupti Iudicis crimen ob accessionem homicidii punitur, neque ipsum homicidium ob adiunctam violationem iudicialis religionis.

9.
Non tamen
cum legis
excessu.

Sed & mitigandæ rursus sunt pœnæ, si qua causa suadeat, præsertim in dubio. Mitigasti omnem iram tuam. Psalm. 84. Dicitur Emanuel Lusitanæ Rex consiliarios laudare solitus, si quando inuenerant rationem, quâ reos ab vltimo supplicio liberarent: sic vindicanda sunt delicta, vt supersint, quos pœniteat peccasse: in leuioribus causis proniores ad lenitatem Iudices esse debent, in grauioribus pœnis sceleritatem cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. Meritò Liuius gloriatur quòd nulli gentium minores placuerint pœnæ quàm Romanis. Quò & pertinet ne minus anxie in delicta inquiratur, vt rectè Turcæ seruant. Busbeq. epist. 3. & optimè Stephanus c. consuluisti. 2. q. 15. Spontaneâ, inquit, confessione, & testium approbatione publica delicta, habito præ oculis Dei timore, nostro regimini iudicare sunt commissa: occulta verò & incognita illi sunt relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum.

10.
Ordinarie
potius mi-
tigandæ.

11.
Nec anxie
in delicta
inquirendum.

Huc & facit, vt carcerum squalor mitigetur, tortura non necessaria nec satis per iudicia admissa non adhibeatur, in corpora occisorum non sæuiatur, supra rationabilem loci consuetudinem; purgationi vulgari, aquæ frigidæ, vel feruentis, ferri candentis, vel duelli nemo subiciatur, sed neque canonicæ, nisi ea sit infamia, non ab inuidis excitata,

12.
Carcer, &
tortura,
&c. miti-
gand.

13. Purgatio-
nes Canoni-
cae vix, vul-
gares num-
quam vsur-
pentur. aliaque indicia, ob quam sacri Canones eam admittunt, vel exigunt, & hodierna consuetudo summâ circumspeditione demum vsurpat, nec omnibus in causis, nec omnibus in foris. Optimè Fredericus in Siculis legibus iubet communibus probationibus Iudices esse contentos, tam antiquis legibus, quàm suis constitutionibus introductis. Eorum etenim, inquit, sensum non tam colligendum duximus, quàm ridendum, qui naturalem candentis ferri calorem tepescere, imò quod est stultius, frigescere nullâ iustâ causâ superueniente confidunt: aut qui reum criminis constitutum ob conscientiam læsam tantum asserunt ab aqua elemento non recipi, quæ submergi potius aëris competentis retentio non permittit. Sapiens ergo Iudex, inquit Bodinus l. 4. de monoma. cap. 4. in fin. ad consequendam veritatem omnes præsumptiones comportaturus est, modò ne id faciat, quod multi Iudices in Germania solent, hi enim aut magos alios conquirunt, vt per eos ad saltum cribri resciscant, an reus sortes exerceat: aut puerulis templum adeuntibus novos calceos arungiâ suillâ perunctos curant indui, vt magæ inde nequeant egredi, nisi eis visum fuerit, qui pingues calceos ferunt: aut ambos pedes sage & manus colligantes, eam imponunt aquæ leniter, eamque, si saga fuerit, in fundâ mergi non posse putant; hæc enim viâ diabolus indicia, quæ sanctè oportet seruari, commutat in scholam magiæ.
14. Multa pu-
blicas operi-
bus aut fisco
applicetur. Multarum compendia ærario fiscali inferuntur, nisi ipse Iudex vel publicis operibus, vel aliis necessariis causis specialiter deputauerit l. 5. C. de med. mult. ne tamen Iudex rem fisci, non publicam facere videatur, ter tantum pecuniâ multare potest personam eandem, ob eiusdem criminis continuationem l. 6. ibidem. nec tamen ad illius legis moderationem pertinent, qui in peculatis, aut manubiis, aut concussionibus, furtis, aliisque flagitiis, quæ coerceri seuerius conuenit, fuerunt deprehensi. ibidem. sed neque tamen remissa propter inopiam multa, iterum exigere debet. leg. 6. de Offic. Pres.
15. Ter pecunia
quis mul-
tari potest,
sed recidi-
uus grauius
puniri. Ter pecunia quis mul-
tari potest,
sed recidi-
uus grauius
puniri.

CAPVT XIII.

De cogendis Nominatis.

PRæmiorum rationem consequitur, ut ij quos virtutes
 efferunt, etiam honoribus attollantur, quamuis inuiti.
 quos neque omittere ij possunt ad quos Magistratum
 creatio spectat, neque ipsi electi nimium refragari. nullum
 enim nostrum sibi soli esse natum bene scripsit Plato ad
Archit. 9. sed ortus nostri partem sibi patriam vindicare, par-
 tem parentes, partem amicos. Vocante igitur te patriâ ipsâ
 ad Rempublicam gubernandam, impium esset non parere.
 quare & iure nostro constitutum est, ut ad publicum Ma-
 gistratum nominati, fungi eo cogantur. *l. 2. §. ult. D. de decur.*
 & si latuerint, requiruntur, eorumque bona iis applicantur,
 qui in loco eorum ad munera vocantur. *l. si ad Magistratum.*
l. ex omnibus C. de decur. l. 10. Idem decretum est de defen-
 soribus ciuitatum, *Auth. eo tit. §. interim.* ita ut nulli sit licentia
 defensoris ordinationem declinare, sed inuicem vniuersi
 nobiliores ciuitatum habitatores hoc ministerium adim-
 pleant, & dum circulus expletur, rursus reuertantur ad soli-
 tudinem, & si quem in eo contingat officio mori, ex circulo
 propinquus subrogetur. *d. nouel. §. & sic.*

1.
 Coguntur
 nominati
 etiam bo-
 norum spo-
 liatione ad
 officium.

Quod si curiales numerosi fuerint idonei, officio functi ad
 illud reuocari non debent, nisi aliis similiter functis. *l. quis tam*
d. t. de decur. nam neque eos, qui placuerint grauare iusti est,
 neque eos qui displicuerint tenere prudentis est. si tamen qui
 cum excusari posset, patrię suę vtilitatibus cesserit, vel glo-
 rię cupiditate paulisper ius publ. relaxauerit, impostertum
 competens priuilegium non amittit *l. qui publici. C. de his qui*
sponte. l. 10. Qui verò omnia decurionum munera, vel fun-
 ctiones, vel honores nullâ imminente necessitate, sed suâ
 sponte peregit, pro sua liberalitate pater ciuitatis nomi-
 natur. quo homines allecti, non inuiti etiam ineamt Magi-
 stratum. quem ut ambire non debent, ita & ritè electi non
 præfractè refragari, & solitudinem suam publicæ saluti præ-
 ferre. *Sunt, inquit Cic. 3. de Orat. boni viri, & quoniam sibi ita vi-*
dentur beati; tantum eos admoneamus, ut illud etiamsi foret verissi-
imum, tacitum tamen tanquam mysterium teneant quod negant versari

2.
 Sed functi
 non nisi per
 circuli ad
 idem reuo-
 cantur.

3.
 Sponte ta-
 men passus
 inuocatione
 impostertum
 priuilegiū
 nō amittit.

in Rep. esse sapientis. nam si hoc nobis atque optimo cuique persuaserint, non poterunt ipse esse, quod maximè cupiunt otiosi.

4. Creatio porrò ex inimicitia facta non nocet, cùm & publicæ utilitatis intersit creationes fieri estimatione verâ, & commodo Reipub. l. si propter C. si propter inimicitias creatio facta sit l. 10. vnde per iniuriam nominatus sumptus litis à nominatore recuperat. l. observare D. de decur.

5. Quare maioribus honoribus functos ad minores deo-
A maiori-
 bus ad mi-
 nores hono-
 res vel ex-
 tra patriam
 quis cogen-
 dus non est.
 cari non oportet l. maioribus. C. d. r. civil. Sed neque ad alieni corporis munera quis vocandus est, sed eius patriæ honoribus respondere debet, cui est attributus: l. cū te. C. quemad. civil. mun. iudic. nec ultra terminos propriæ ciuitatis iubetur exhibere sui præsentiam, nisi publica necessitas exegerit. l. curial. d. tit. de decur. vt nec licet duumviris extollere potestatem fascium extra metas territorii propriæ ciuitatis. l. d. tit.

6. Nati ex decurionibus etiam per adoptionem l. 4. C. de decur. patrum conditionem sequebantur, adeoq; inuiti curiales fiebant l. in filius 35. & seq. l. decur. 3. C. de decur. nec religionis aut monachatus prætextus excusabat l. quidam. 26. t. de decur. Libertus ius aureorum annulorum non adeptus, vel natalibus non restitutus, nec cogi nec admitti poterat, l. 1. C. si seruus vel liber ad decur. aspir. nec maior 55. annis l. 2. §. final. l. non tantum 11. D. eod. Minor autem viginti quinque annis nisi ex causa creabatur, vel creatus suffragium non ferebat, l. spurru 6. .1. d. l. 11. l. ad Remp. de muner. & honor. nisi cœpto anno vigesimo quinto l. 8. D. de muner. Externus cogi non poterat olim lege Pompeiâ nec admitti. quam desuetudine antiquatam iterum Traianus restituit aliquando sed si nunc sponte susceperit, subterfugere deinde non potest, arg. l. 3. C. de decur. sed tamen vt ciues origine, manumissione, & allectione, vel adoptione fiunt, l. ciues C. de incol. ita & in ordinem quis allegitur. l. general. §. spurios. D. eod. Inopes etiam excusabantur, nam decurio censum habere debebat centum millium nummum. vt census equitis erat quadringenta millia nummum. Plin. in epist. 1. ad Romanum. dignissimi enim meritis & facultatibus decuriones eligebantur. l. ad subeunda 45. l. eos 12. D. eod. non infames d. l. 6. §. qui Iudicii. artifices tamen & negotiatores facultatibus abundantes quamuis expertes litterarum creari poterant. d. l. 12. l. expertes. 6. C. eod.

Quare artifices huiusmodi, & negotiatores non esse infames

fames constat. sed tamen decuriones, ne à debito munere auocentur, nec præfecturam tabellionisvè officium exercere, *l. omnes, 50. l. si quis decurio 55. l. vniuersos 15. C. eod.* non vectigalia, nec prædia etiam ciuitatis conducere, procuratorisvè officio fungi poterat *l. 2. §. 1. D. de administ. rer. ad ciuit. pertinent. l. curiales 21. l. si quis procurationem 34. c. 5. 1. d. l. spurij, 6. §. de curia. D. eod. quæ & Romæ Hadrianus senatoribus interdixerat.* Inuiti ad magistratum capescendum coguntur, & in municipiis præsertim decuriones, de quibus Iustin. *Qui nobis, inquit, olim constituerunt Rempub. hi ex usu fore rati sunt, si ad imitationem regie Urbis per singula municipia nobiliores congregarent, & formam quandam senatoria curie constituerent: per quam & publica tractarentur, & omnia rectè fierent, atque ordine.*

Inuiti erant, quòd præter personalem operam tenerentur ad grauiora onera. vt nominatim vectigalibus colligendis, & quod eis deërat, de suo tenerentur sarcire: ob quod rure eis habitare prohibitum erat. *l. vnic. C. curial. relic. ciuit. rure habit. mal.* quanquam Anastasius decuriones à recipiendis vectigalibus deinde liberaffe videtur. nam in qualibet ciuitate exigendis tributis quosdam præposuit, quos vindices vocabant. Niceph. *l. 16. c. 44* (hodie vbique Principes per quæstores suos tributa curant) quòdque sine prole morientes quartam partem curiæ relinquere tenebantur. *l. 1. & 2. C. quando & quib. quart. pars.* quamobrem multi facultates suas inutiliter effundebant, *Novel. 38.* aliæque grauabantur.

Quare & priuilegiis quibusdam è contrario donabantur; honore in primis singulis Magistratibus proprio, etiam in municipiis duumiris, ciuitatum defensoribus, Iuridicis, decurionibus, &c. Iterum nec ipsi nec eorum filij plebeiorum tormentis subiiciebantur, veluti eculeo, vngulis, & fidiculis. *l. diuo. 11. l. decur. 16. C. de quæst. l. 2. §. in filiis l. fin. D. de decur. nisi publicam pecuniam interuertissent. l. qualibet. 40. C. eod. l. 80. c. Theod. de decur. aut falsum instrumentum fabricassent. l. si quis 21. C. de falsis.*

Quin etiam decuriones ad aupertatem redacti, præsertim propter munificentiam publicam, ex publico iuuabantur. quòd & hodie eorum priuilegium asseritur qui in Hispania *Grandes* nominantur.

Spurii à patre Curia oblati legitimi efficiebantur, vt & spuria decurionibus nubentes. *l. si quis 3. C. de natur. lib. §. fin. instit. de nupt.*

7.
Onera ob
quæ plerique
inuiti.

8.
Sine liberis
morientes
curiam pro
quarta
heredem
habebant.

9.
Contra &
priuilegiis
donabantur.

10.
Non subij-
ciebantur
tormentis.

11.
Pauperes
de publico
alebantur.

12.
Spurij legi-
timabantur.

Sine

13. Litis causa extra provinciam non vocabantur. Sine speciali jussu decuriones nec Romam, aut Constantinopolim, vel in aliam provinciam litis causa vocari poterant. *l. 1. & ult. C. de pr. ed. decur. sine decr. non ali. nec eorum prædia sine decreto alienari. Nouel. 131.*

14. In propriis synedriis iudicabantur. Erant & penes aliquos populos, collegia, synedria appellata, in quibus causæ decidebantur, nec extra illa determinari poterant, *l. fin. D. de decret. ab ord. faciend.* quale fuisse videtur Iudæorum in *l. 17. C. de Iudæis.* & hodiè vigente per Orbem vniuersum mercaturâ, in emporiis habent mercatores pro singulis quique nationibus, cum ea auctoritate, & priuilegiis, qualia à Principibus obtinuerint, aut prout cum populis contraxerint.

CAPVT XIV.

De dignitate non imminuenda.

1. Ideo non viles assumentur. **N**E Magistratum dignitas vilescat si indigni sint, qui ad eos ascendunt; prohibitum est ne ij assumantur, qui fordidis quæstibus, ministeriis, artificiiis adscripti sunt, aut sint ex vltimis mercatoribus. *l. nequis C. de dignit. l. 12.*

2. An vilis mercator. Rectè lex vltimos mercatores notat, id est, infimos, & qui tabernam tantum exercent, viles merces, in eadem tantum vrbe emendo minoris, plurisque vendendo, vexantes. Cæterum qui *per mare per terras currit mercator ad Indos*, qui ex Ægypto, Polonia, Prussia frumentum, ex Arabia aromata & medicinas, ex Perfide, Asia, Africa, Moscouia, America ea deportat, quibus domi Resp. caret, & periculo suo Reip. indigentiam subleuat, naturæ & climatis defectum supplet; næ ille bonus ciuis est: non nigrâ notâ, sed laude dignus. vnde per Italiam non Nobiles, non Principes eiusmodi mercaturâ infamantur, non Rex Lusitanæ, alijue. quanquã apud Liuium *l. 31. in fin.* quæstus omnis patribus indecorus visus, cum Q. Claudius Tribun. Pleb. legem promulgasset, ne senator nauem amplio rem haberet, quàm 300. amphorarum, quæ fructibus domum vehendis suffectura videbatur.

3. Inuicem si honorent. Ad conseruandum honorem Magistratibus etiam illud pertinet, vt se inuicem pro debito honorent. vnde Hieronymus *c. 7. d. 95. Episcopi sacerdotes se esse nouerint, non dominos; honorent clericos, quasi clericos; vt & ipsis à clericis quasi Episcopis honor deferatur.* Scitum est illud Oratoris Domitij: *Cur ego te,*
in-

inquit, *habeã ut Principẽ, cum tu me non habeas ut senatorẽ? & infrã; pessimã cõsuetudinis in quibusdã Ecclesijs tacere presbyteros, & presentibus Episcopis nõ loqui, quasi aut inuideant, aut non dignentur audire. vnde & c. 9. & 10. ibidẽ ex Conc. Carth. Episcopus sedens stare presbyterũ non patiatur: in Ecclesia, & in confessu presbyterorũ sublimior se deat; intra domũ verò collegã se presbyterorũ esse cognoscat. facit & c. ecce ego, & alia ibid. vnde lex in sacris. C. de r. ep. in sac. serin. inquit, scriniis nostris militantes in prouincijs ordinarij, vel spectabilis Iudicis salutatione non arceantur, & inuiti in confessum accipiantur. scituris vel principe vel corniculario, vel capitibus officij ternas libras auri ex suis facultatibus eruendas, si consistorium nostrum sæpẽ ingredientibus secretarij Iudicum non patuerit ingressus, aut reuerentia non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum Iudice societas denegata. Ex cuius legis causa Prouinciarum Prelatis & Magnatibus qui Principum consiliarij sunt, in confessu Conciliorum Principis locus dandus est. vt in Parlamento etiam Paris. & alibi fit.*

Facit eodem & titulus *vt dignitatis ordo seruetur* C. l. 12. vt 4. neque Magistratum suum quis imminuat, neque supra competentem gradum efferat. si quis indebitum sibi locum usurpauerit, nullã se ignorantia defendat, sitque planẽ sacrilegij reus, qui diuina præcepta neglexerit. *l. si quis. C. vt dignit. ord.* Primũ ergo inter gradu impares ordo seruetur dignitatum, inter pares temporis prærogatiua. *l. antiquitas. C. de consul. l. 12.* saluo gradu, semper honore inuicem præueniant, semper omni modo absit maledicentia, neque Magistratus se inuicem calumnientur, aut detrahant. *Videte, inquit D. Paul. ne dum inuicem mordetis, ab inuicem consumamini. Galat. 5.*

Quare & antecessores verbis & factis colant. Vitellius omnes, qui præmia pro cede Galbæ oblatis libellis petierant, conquiri, & interfici iussit. *Non, inquit, Tac. l. 17. honore Galbæ sed tradito Principibus more, munimentum ad. præsens, imposterum vltionem.* Dauid parricidas Saulis, & Iseboeth percuti iussit. *Reg. lib. 2. c. 4. vltor est quisquis successit.* Tac. 17. Darius inter vltima verba, quæ Alexandro referri iussit, monuit causam proditorum & parricidarum suorum regibus cunctis communem magis, quàm Darij propriam esse. *quam negligere illi & indecorum esset, & periculosum.* Iustin. l. 11. Curt. l. 5.

Quin & illud ad dignitatem Magistratuum imminuendã pertinet, cum singula singulos viros exigant, si vni occupent officia plurimorũ. vnde tã sæpẽ quàm sanctè Canones veterunt, ne quis in pluribus Ecclesijs conscribatur, ne quis pluri-

4.
Seruato dignitatum ordine & gradu.

5.
Quare & de antecessoribus dignè loquantur.

6.
Vnus plurimum officia non occupet.

bus

bus in Ecclesiis conscribatur, ne quis pluribus militiis, dignitatibus, officiis imponatur, ne quis binis, trinis, pluribusve mereatur cingulis, non coniunctis ex prisca consuetudine: & nemini facultas pateat eodem tempore plusquam vnius ordinis nomen affectare, & qui supplicandum de re vetita Principi existimauerint, poenæ decem librarum auri pro temeritate quamuis infructuosa plectantur. *l. his quidem. C. qui milit.*

CAPVT XV.

De Ministris.

1. **I**udicem sine ministris esse & dignitas & negotia non permittunt. quosdam autem eorum à Principe vel inferiore Magistratu accipit, quosdam sibi assumit. illos obseruare debet, ne quid supra officium attentent, nequid in eo negligant. hos magno delectu assciscere, ne per eos dignitatem suam minuat, ne noxiam sibi eligat. *Domesticorum enim, inquit Cicero, non modò facta, sed dicta etiam omnia præstanda nobis sunt. Quare Agricolam rectè laudat Tacitus; A se, inquit, suisque orsus, primùm domum suam coërcuit, quod plerisque haud minus arduum est, quàm prouinciã regere.*

2. **A**ssiduè etiam in historiis legimus etiam magnos Principes, etiam magnos viros ea incommoda passos. *Iam afferrebant, inquit Tacitus l. 17. cuncta venalia præpotentes liberti, seruorum manus subitis auidè, & tamquam apud senem festinantes: Itemque: eadem quoque nouæ aulæ mala æquè grauiã, non æquè excusata, &c. Iterum l. 18. nondum quartus à victoriã mensis, & libertus Vitellij Asiaticus Paricletos, Patrobios, & vetera odiorum nomina æquabat.*

Igitur domesticos quidem nullos assciscat improbos; ne ipsi ignominiam parent. solent enim vitia ministrorum etiam heris affingi. nec enim creduntur probi famulatio improbo delectari. deinde domesticos coërcet ne se officiis aliorum ingerant, sed domesticæ sollicitudini sibi demandatæ inuigilent. *Domesticus, inquit l. 4 C. de assess, Iudicis à publicis actibus arceatur. Agricolam laudat Tacit. in eius vita, quod nihil per libertos aut seruos publicæ rei. quare & Honorius assessores & cancellarios quasi domesticos Iudicibus vetuit in prouincias ducere, sed ex officiis eligi iussit l. nullus 1. C. de assess.*

Quin & Iustin. in *Auth. vt Iud. sine suff. in formula iuris iurandi* in hæc verba Iudicem adigit: *Sed etiam mihi assidentem semper*

per talem studebo assumere, & circa me omnes, ut non ego purus quidem sim; qui verò circa me sunt furentur, & delinquant: si quis autem inueniatur circa me talis, quod fit ab eo, me sanare, & eum expellere.

Et quidem grauius punire delinquentes domesticos, quàm extraneos Iudicem oportet. grauior enim pœna, inquit l. con-
ducto C. de conduct. l. 11. constituenda est in hos qui nostri iuris sunt, & nostra debent custodire mandata. quapropter piè Conc. Cabilon. sub Carolo cap. 21. de Iudicibus ait, ministros, quos vicarios & centenarios vocant, iustos habere debent. ne fortè eorum auaritiâ, aut rapacitate populus grauetur. Ad peccatū Regis quippe pertinet, quando Iudicibus, ministrisq; iniquis ministeriū suū complendū committit. Parisiense sub Lud. & Lot. 2. c. 3. quare & Senatus censuit, vt si quid vxores eorū qui ad officia proficiscuntur deliquerint, ab ipsis ratio & vindicta exigatur. Vnde Vlpianus l. 4. D. de Off. procon. proficisci Iudicem melius esse sine vxore, cum vxore tamen posse. tametsi Augustus non habentibus vxorem, cum reliqua supellectile, quâ missos Iudices instruebat, concubinas dederit. sed harum minor auctoritas, vxorum plerumque nimia. vt apud Tacitum lib. 3. rectè Ciccina censuerit, ne quem Magistratum, cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur. inesse aiebat comitatui mulierū, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, non imbecillē tantum & imparem laboribus sexum, sed si licentia adsit, seuum, ambitiosum, potestatis auidum. & inter cætera obiiciebat, numquam repetundarum fuisse aliquem accusatū, quin plura vxoribus obiecta fuerint.

Quare & iterum Iustinianus in Auth. de mandatis Princ. præcipuè verò, inquit, officiales tuos retinebis, non permittens eis subiectos nostros impellere, neque vt illi officiales videantur quidem subiecti tibi, pro veritate autem tue præsentis voluntati.

Numquam infrequens fuit à Iudicū officialibus multa indigna postulari. l. præter. l. curialibus C. de luc. Aduoc. l. 12. sed iterū atque iterū monet Iustinian. d. l. præter. vt prouinciales cuncti Iudices tueantur, nec iniurias inultas transire permittant, & vt nihil apparitoribus vniuersorum Iudicum liceat, quod ad prædā prouincialium pertinet. vnde & rursus Iustinian. d. Auth. de mandat. Princip. Festinabis etiam consiliarium, & quicumq; fuerit circa te assumere, virum optimum, & purum vndique, & contentum iis quæ à fisco dantur.

Et seuerè Gratianus ducem non solūm quod ipse, sed & domesticus, manipularis, & minister per iniuriam extorsisset,

3.

4.

5.

An consilium vxores secum ducere.

6.

Cura in officialibus.

7.

Et animaduersione.

8.

9.

in quadruplum exsoluere iussit *l. 1. C. ad l. Inl. repet.* Verè cùm ita agitur, *inimici hominis domestici eius.* quin homo ipse suimet-
ipsum, qui sciens volens serpentem in sinu fouet: qui venena
spirantem non excutit, sed alienorum debitorum pœnas ma-
nuult luere. Post concussiones

Lingua mali pars pessima serui.

10. Sint mini-
stri fideles
& secreti. Si infidelis sit, arcana non celet, si quæ fortuitò dicuntur, fo-
ris eliminat, si sermones adiatheros aliis cincinnis vestiatur, aliis
coloribus pingat.

11. Arcana cū
iis non cō-
municen-
tur. Quapropter cuius fidem quis non habet exploratissimam,
cum eo arcana sua communicare nullatenus debet. & quod
in genere de amico docemur, vt semper cogitemus reddi pos-
se inimicū; ita maximè de domesticis statuatur Iudex, vt, quod
sequitur, ne cum quopiam nimium sit familiaris, ita vitium
in domestico vitet maximè.

Nulli te facias nimis sodalem:

Gaudebis minus, at minus dolebis.

Rara felicitas cui intra domesticos parietes non aliquando
verbum excidat, quod in foro à præcone proclamari nolit, à
quo non aliquando dicatur aliquid, fiat, geratur, quod non in
calumniam trahi possit, si alio verborum sono, & sensu recite-
tur: si aliis circumstantiis donetur: si coloribus non natiuis
pingatur.

12. Sollicitudo
maxima
circa affes-
sorem, scri-
bam, &c. Meritò ergo summus delectus adhibendus est in iis affe-
cendis, quibus Iudex vti velit. non eques quamuis bonus in-
domitum sumit equum; non institor quamuis prudens inex-
pertum nauclerum; non Rex quamuis bellicosus ducem exer-
citus examinatum: non ergo Iudex quamuis bonus submini-
stris vtetur, qui malitiâ, qui negligentia, qui culpâ non vacent.
alioquin, vt optimè dixit pessimus Diocletianus, *bonus, aptus*

13. *venditur Imperator.* Maximè autem sollicitum esse oportet Iu-
dicem circa assessorem, consiliarium: vt disertè is in mandatis
Principum solet exprimi: graphæum, secretarium, & quicum-
que actis arcanisvè adhibentur. veniunt enim in partem Iu-
dicatorum, & rerum agendarum. quamuis enim Iudices per se,
non per assessores libellis subscribant *l. 2. de assess.* & causas
criminales definire ipsi teneantur; *l. 1. de off. eius cui man-
data.* sanxit tamen Diocletianus, vt Præsides ciuilia ne-
gotia possent, non tenerentur, cognoscere. *leg. 2. de pe-
daneis Iudic.* Igitur eos in quorum humeros Iudices par-
tem curæ suæ non tantum, sed & famæ, atque animæ reclina-
bunt;

bunt; tales exigant apud quos confidenter hæc deponi posse credant.

Eoque hodie maior cura esse debet circa eos qui sunt ab actis, secretis, graphæos, scribas, notarios, actuariorum adiutores, subadiuuas, exceptores, præsertim quod hodie tanta fides eorum scriptis tribuatur, vt testibus non interrogatis plenè probent, quanta non olim. Bald. & Ias. in l. prator. in princip. D. de edendo. & apertè à Iustin. in Nouel. 73. siue Auth. de Instr. caut. §. si verò nullus. declaratur. vult enim testes instrumentis forensibus subscriptos, de illorum veritate interrogari, & si mortui fuerint scripturam fide carere.

Assumptos autem huiusmodi assessores & actuarios Iudices amicè & liberaliter habeant. optimè iterum Diocletianus l. 1. de assess. Studiorum labor meretur, vt hi qui in publicis administrationibus constituti, sociari sibi consiliorum participes cupiunt, spe premiorum, atque honorificentia suâ prouocent eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam; non metu terribili, & necessitate incongruâ libertati.

Quare ad modum Iudicum Pessenninus Niger salaria ex publico assessoribus constituit, ne eos grauaret, quibus assidebant. dicens Iudicem nec dare debere, nec accipere. ita Spartianus. quod & Alexander statuit. quamuis diceret eos ad Magistratum promouendos esse, qui sine assessore possent administrare. idemque Pessenninus constituit, Seuerus aliique seruarunt: vt quibus in prouinciis aliqui assedissent, postea administrarent, atque præessent.

Ex his etiam causis non est concessum cuiquam duobus Magistratibus assidere, & vtriusque iudicij curam peragere. neque enim facilè credendum est duabus necessariis rebus vnum sufficere l. 14. de assessor. sed neque licitum est aduocationem & patrocinium præstare, in eademque causa deinde assidere. ne affectionis suæ, inquit eadem lex, vel aduocationis memor incorrupti Iudicis non possit nomen perferre. vnde & Mandatis cauebatur, vt Præsides attenderent, ne patroni in causa cui patrocinium præstiterant, testimonium dicerent. l. fin. D. de test.

Iterum ad modum Iudicum ad 50. dies post depositam administrationem remanebant in prouincia. leg. 3. D. de assess. nec qui semel assederant, per ambitionem ad eandem functionem redibant. l. 4. ex prouincia ortus in eadem non assidebat. d. l. 3. ea diuisa ex altera ortus, in altera assidebat. ead. l. peculium castrense habetur, quod consilij administrato-

res iuuando licitis, honestisque lucris acquisuerint *l. 7. eod.*
 18. Enimverò difficile est æquè scrupulosam adhibere cau-
In apparitoribus olim admodum numerosis non datur tantus deletus. tionem in assumptione apparitorum, cohortalium, simi-
 liumque officialium, quorum numerosus erat exercitus.
 nam Comes Orientis 600. habuit apparitores *l. 1. C. de apparit. Comit. Orient. lib. 12.* Officium Præfecti prætorio Africae fuit virorum 398. *l. 1. §. in officio C. de off. P. P. Affric.* aliorum numerus amplior. & apparitores hi dicebantur, *l. 2. C. de com. sac. lar. l. 1. C. de filijs Official. qui in bello mort. beneficiarij etiam dicebantur. sic omnes, inquit Vegetius lib. 2. c. 7. consecuti ali- quod munus in officio Præfectorum, beneficiarij, vel ordinarij vocantur. quo modo feuda beneficia, & vassalli beneficiarij appellantur.*

C A P V T X V I.

De fide obseruanda.

1. *Fidei obseruantia eo maior sit, quo quisque maior.* **N** Il magis eorum lumen obscurat, dignitatemque im-
 minuit quos Deus & fortuna altiùs euexit, quàm fidei
 neglectus; adeoque eius obseruantem eò quemque
 magis esse conuenit, quò sublimiùs est collocatus. vinculum
 enim est humanæ societatis, cui seruandæ potestates omnes
 sunt institutæ. quare Franciscus I. cùm Carolum V. in regno
 & potestate haberet, à quibusdam Marchiauellici seminis
 consiliariis monitus, vt occasione vteretur, respondisse fertur:
 Si fides toto orbe terrarum exularet, eam tamen Regibus ser-
 uandam esse, qui eâ solâ, nullo autem metu constringi possint.
 Sanctè: si tamen verè. nam discrepant aliorum temporum
 actiones, & monitum illustris fœminæ ab adamante elici-
 tum, ac veredaria Caroli fuga.

2. *Pænas violatæ.* Vladislaus sanè Pannoniæ Rex prætextu piæ causæ, &
 Christianismi propagandi; fidem per Christum Turcæ iura-
 tam fregisse dicitur, & Turcam ante conflictum iussisse tabu-
 las recitari, quibus hunc ipse epilogum coram exercitu addi-
 derit: *Hæc sunt, Iesu Christe, fœdera quæ Christiani tui mecum percussere per nomen tuum sanctè iurarunt, datamque sub nomine tuo fidem violarunt, perfidè Deum suum abnegarunt: nunc Christe, si Deus es, vt aiunt, & nos hallucinamur, tuas measque iniurias, te quaeso, vlci- scere: his qui nomen tuum sanctû nondum agnouere, violatæ fidei pænas ostende.* Censuerunt viri docti & pij non aliter quàm ipsi bar-
 bari, etiâ illis datam fidem seruandam fuisse, & ob violationem
 Vla-

Vladislaum exercitu, regno, vitâ à Christo multatum. E contrario animaduersû est, Germanos fidei tenacissimos tot seculis Imperium tenuisse, Germaniæ regem nullum inter multa & grauissima bella à suis desertum, in acie cæsum, aut ab exteris in captiuitatem ductum, & ab annis octingentis sex tantum à Germana sinceritate degeneres à suis in ordinem reductos, Carolû Crassum, Ataulphû, Venceslaum, Henricum III. Ottonem IV. Fredericum II. Non eadem fides Orientalibus stetit. sed Imperatorum 86. fusus sanguis, & alibi nec reges populo, nec populus regibus eandem fidem præstiterunt. periere plures non sicca morte.

3.
Præmia
seruare
fidei.

Prisci Romani tum exteris tum inuicem datæ fidei obseruantissimi fuere. vt & Vitellius Fabio Sabino querenti quod pacta turbarentur, corruptis licet temporibus, nõ aliud ausus fuerit respondere, quàm *nimio militis ardori modestiam suam esse imparem.* Tac. l. 19. Sanè Hanno Carthaginensis cum fiducia fidei Romanæ ad colloquium venisset, & tribunus fortè militum ei dixisset, posse meritò ei euenire, quod à Carthaginensibus Cornelio accidisset, vterque consul tribuno tacere iusso, *Isto te,* inquit, *metu, Hanno, fides ciuitatis nostræ liberat.* Valerius l. 9. c. 6. Acceperat ea ciuitas ab incunabulis suis à Numa Pompilio eum morem, vt fides, ac iuramentum propulso legum ac poenarum metu ciuitatem regerent. Liu. l. 1. neque alioquin Claudius in deditioe Mithridatis dubitasset, *accipere captiuum pacto salutis, an repetere armis rectius foret, nisi obseruanda esse pacta putauisset.* Quid enim, inquit Iurisconsultus, in l. 1. D. de pact. tam congruum humana fidei, quàm pacta seruare?

4.
Romani
tenacissimi.

CAPVT XVII.

De dissimulatione.

Fidem simulatio mendaciumque oppugnat. Candom & veracitatem in viris magnis esse, mendacium & dolum malum abesse, quàm deceat, alibi diximus. Dissimulationem tamen opportunam nemo potest improbare, sed & sæpè necessariam esse fateri oportet. Saul initio regni, cum filij Belial eum despicerent, neque pro more munera adferrent, *dissimulabat se audire.* 1. Reg. 10. in fin. prudenter sanè, in regno nouo, & electione ipsius noua. Cum populum persuaderi

1.
Oportuna
& neces-
saria sæpè.

Y 3

posse

posse diffidimus, cogi fas esse non arbitremur. Cic. lib. 1. epi. 9. Populo quidem inest malignum quiddam & querulum in imperantes, cui si quando Principes nonnihil cesserint, maiora ab eo obtinebunt. Senatus post mortem Romuli offerendum populo ratus, quod amissurus erat, electionem noui regis detulit, & populus ad iudicium senatus remisit. *Est non modò libe-*

2. *Aliquantū de iure decedere, fru- Etuorum aliquando pacando populo.*

rare, paululum nonnunquam de suo iure decedere, sed interdum etiam fructuosum. Cic. 2. off. Eo genere Belgæ de Principibus bene mereri soliti, nec ulla gens est, quæ in vicem tot priuilegiis sit donata. sæpè & seditiones ne erumperent, priuilegiis concessis impeditæ: sæpè quæ eruperant sedatæ sunt. Idemque obtinet quàm maximè apud eas gentes, quæ nec integram libertatem, nec seruitutem ferre possunt. sæpè in senatu Romano disputatum de plebe, imperio, an verbis lenibus compescenda. Appius aliuè superbo ingenio, imperio consulari remagendam censebant: vno aut altero arrepto quieturos alios: Seruilius aliique lenibus remediis aptiores, *concitatos animos flecti quàm frangi putabant cum tutius tum facilius esse. certatumque haud incruento prelio foret, ni Quintus Consul alter consularibus negotio dato, ut collegam vi, si aliter non possent, de foro abducerent, ipse nunc plebem seuientem precibus lenisset, nunc orasset tribunos, ut concilium dimitterent, darent iræ spatium.* Liu. lib. 2. & iterum lib. 3. *atrox certamen aderat, ni Fabius consilio neutri parti acerbo rem expeditisset.*

3. *Insidie ciuium sæpè dissimulanda.*

Quia imò in insidiis & coniurationibus dissimulandis, summa prudentia est, si eo vsque populus aut miles deuenierit, solum sæpè insidiarum remedium est si non intelligantur. Tacitus Annal. l. 14. nisi dissimulaueris, adigis vt attentent qui coniurauerunt. *Professa perdunt odia vindictæ locum.* Seneca in Medea, *periculum est ostendere ciuitati, quanto plures mali sunt.* Sen. de Clem. cap. 14. *securitati consulendum antequam vindictæ.* Condemnati Lucius Vettius, & Tarquinius, quòd Cæsarem & Crassum Catilinarix coniurationis reos nominassent, ne populus eorum auctoritate moueretur; lætabatur Cicero coniuratione detectâ; anxius autem erat, & dubitans in maximo scelere tantis ciuibus deprehensis. Senatus Carthaginensis à præcipuo ciue ad filix nuptias inuitandus, & epoto veneno tollendus, legem sanxit quâ numerum conuiuiarum sumptusque restrinxerit. Scelus, inquit Iustin. lib. 21. *declinatum, non vindicatum est. ne in viro tam potenti plus negotij faceret res cognita quàm cogitata.*

4. Non minori ratione dissimulandum est Principi, si quid à vicinis

vicinis Principibus quod minus velit, fiat. non oportet eos intermittere solita officia, congratulationes, consolationes, legationes, honores qui legatis deferantur, & munera.

*Et exterorū
iniuriā.*

Præsertim si vires non sint pares. Turpe est enim, si qua Resp. ut acceptā iniuriā vindicet, ipsa in maiorem quam aliis pareat, calamitatem incidat, aut se det præcipitem. Thucydides. Sabini raptis filiabus furiosi, incompotiti præcipitant se in bellum. fit obuius cum exercitu Romulus, leuique certamine docet vanam sine viribus iram esse. Liu. lib. 1. Sapiens nunquam potentium iras prouocat, imò declinat, non aliter quam in nauigando procellam. Senec. Non litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius. Eccl. c. 8. Soli Tusculani vera arma verasque vires quibus ab ira Romanorum suatutarentur inuenerunt, pace scilicet constanti vim Romanam arcuerunt, quam armis nõ poterant. Liu. lib. 6. nam Camillus Consul, cum infesto exercitu aduersus eos tenderet, nihil se mouerunt; non portas, non templa, non fores, non tabernas clauferunt; frequentabant fora, plateas, negocia, nihil solitum intermittebant, nihil insolitum aërem aure sue percutiebat, ut urbem ingrediens nihil hostile Camillus obuium haberet, nihil quod iram prouocaret, nihil in quod iure sæuiret. Quod exemplum perbellè nuper imitati sunt nostri Bruxellenses, eoque offensi per sinistros rumores, ac nuncios Principis iram placauerunt, Decretumque absolutorium refulerunt.

Id quod in bello maximè obtinet, ut res aduersæ etiam vultu tegendæ sint. Duces enim rebus afflictis hilaritatem de industria simulant, & aduersas res adumbratâ letitiâ abscondunt, ne militum animi, si fractam Ducis sui mentem viderint, & ipsi collabantur. Senec. Quare & qui declinat conflictum, curat ut sui nesciant ideò recedere, ne desperent, aut dilabantur, sed credant fieri id ob artem, & insidias collocandas; sed & ne hostes sentiant, & irruant. Cùm Darius plenis campis innumerum exercitum Alexandro obiiceret, milites haud aliâs tam alacrem viderant Regem, & vultu eius interrito certam spem victoriae augurabantur. Curt. lib. 4.

*Res aduer-
se nec vul-
tu proden-
da.*

*Res aduer-
se nec vul-
tu proden-
da.*

At verò ut Duces oportet in rebus anxiis spem vultu simulare, dissimulare metum, aduersas clades, ac nuntia; ita & fatagere, ne rumoribus populus milisue terreatur. capite sanxit, ne aduersam cladem quis ex ea superstes militi denuntiaret. Alexand. apud Curt. lib. 7. Eumenes vltro ipse indicauit apud Iustinum lib. 14. ne fama aut rem in maius extolleret,

*6.
Aduersi
rumores
supprimen-
di vel ele-
uandi.*

aut militum animos rerum nouitate terreret. Vercingetorix apud Cæs. de bel. Gal. lib. 7. amisso Auarico tantum incommodum verbis & vultu minuit, neque in occultum se abdidit, aut conspectum multitudinis fugit, plusque animo prouidere & præsentire existimabatur, quòd re integrâ, primò incendendum Auaricum, post deserendum censuerat. In contrarium Terentius Varro Consul apud legatos Capuanos auxit rerum suarum sui que contemptum, nimis detegendo cladem ab Annibale acceptam, nudandoq;. Liu. lib. 23. & Furius Philus apud Romanos furiosi fere instar differebat, ne quidquam eos consultare, perditam spem fouere, desperatam comploratamq; esse Rempubl. Liu. lib. 22. Huiusmodi sermones, & de rebus aduersis rumores omnino cohibendi sunt. Quæ ciuitates, inquit Cæsar, lib. 6. commodius Remp. administrare existimantur, habent legibus sancitum, si quis quid de Republ. à finitimis rumore aut famâ acceperit, uti ad Magistratum deferat, neue cum alio communicet, quod sæpè homines temerarios atque imperitos falsis rumoribus terreri, & ad facinus impelli, & de summis rebus consilium capere cognitum est. Magistratus quæ visa sunt occultat, quæque ex usu iudicauerit multitudini prodit. Sed iterum hæc

7. Non spreto
tamen
periculo.

ita agere oportet, vt Alexandrum dissimulato magis quàm spreto periculo, Curt. lib. 4. & illum, vt nihil timendi, ita nihil contemnendi authorem, apud Liu. l. 6. non vt Vitellium, fractis apud Cremonem rebus nuntios cladis occultantem stultâ dissimulatione remedia potius malorum quàm mala differentem. Tac. hist. lib. 3.

8. Qui legant
& legantur
maximè
simulant.
&
dissimulant.

Insuper vt pleræque hodie legationes aliud agunt, aliud intendunt; ita qui legant, primùm eos, per quos fallere olim cogitant, fallunt. Senec. sed & qui legatos excipiunt, verbis aliò ducunt, quàm quòd mente pergunt. Ventidius exploratorem quendam vt falleret, quæ maximè fieri cupiebat, ea vereri se ne acciderent; quæ timebat, ea vt euenirent optare se simulabat. Front. lib. 1. stratag. nulla sunt meliora consilia quàm quæ ignorauerit aduersarius antequam fierent. Veget. lib. 3. Ideoque fieri quid debeat cum multis tracta, inquit idem eod. quid facturum sis cum paucissimis, vel potius ipse tecum. sed & deliberata exequi consciis paucissimis oportet. nemo omnium quòd iretur sciebat, Liu. lib. 27. septem tantum conscij fuere huius coniurationis, qui ex continenti, ne dato in penitentiam spatium res per quamquam narraretur. & c. Iust. lib. 1.

CAPVT XVIII.

De Legatis.

Fidei obseruantia maximè elucet in Legatis, qui eo
 ipso quo legantur, fide publicâ à iure gentium muniun-
 tur: eoque sunt inuiolabiles. *Rarum*, inquit Tac. lib. 1.
etiam inter hostes, vt Legatus Pop. Rom. Romanis in castris sanguine suo
altaria Deum commaculauisset. vt iustissimè simul & seuerissimè
 Dauid ultus sit iniuriam Legatis suis ab Anon illatam 2. Reg.
 c. 20. qui dimidiam barbæ eorum rasit, & præscidit vestes eo-
 rum medias, vsque ad nates, & dimisit eos, suspicatus ad ex-
 plorandum regnum venisse, prætextu condolendi lugenti
 mortem patris. Rectiùs Romani cùm Tarquinij regis Legati
 rebellionem suscitare in vrbe tentassent, *Quanquam*, inquit
 Liuius lib. 2. *visifuerint commisisse, vt hostium loco essent; ius tamen*
gentium valuit, vt ne quidem delinquentes, etiam maiestatem
 Regis aut Populi ad quem mittantur offendentes, ab eo pu-
 niantur. Id quidem pro animi generositate: sed si iuris gen-
 tium rigor attendatur, nullum ancile protegere potest Lega-
 tum, in ipsum ad quem legatur molientem; multo minùs, si
 quid re ipsâ attentarit: Sed id in vsu fuit Romanis, vt qui in-
 grati essent, vel quorum legatio displiceret, mox Vrbe, pau-
 cos infra dies Italiâ, dein Imperio excedere iuberent, & comi-
 tes darent.

Sanè Legatorum securitas, iure gentium sancta, & ci-
 uili laudata est, l. ult. D. De legationibus. etiam exardescente
 interim fortè bello, l. 7. D. de vi publica. quod eorum liberta-
 tem non minuit, dict. l. ult. l. sanctum, D. de rerum diuis. vt nec re-
 presaliæ in ebs licitè concedantur: eaque securitas obtinet,
 quamuis nullâ partium conuentione, pacta sit, nata, vt dixi-
 mus, ex iure gentium. adeoque semper vt ad eundi ita & re-
 deundi libertatem includit. l. 3. C. de nauiculariis lib. 11. quam
 malè Bellus etiam saluis conductibus denegat, l. de salu. conduct.

Securitas Legatorum etiam comites complectitur. Gentil.
 de legat. l. 2. c. 15. & æqualis quidem, quando socij sunt, vel
 ministri à mittente Legato additi. Ceterum ab ipso assumpti,
 non mox mittentis priuilegio tuti sunt, si quid grauius acci-
 dat; forum tamen & priuilegia cùm Legato fortiuntur. vnde
 & comites Legatorum Reip. causâ abesse censentur, atque à
 mune-

1.
 Ex fide pu-
 blica inui-
 labiles.

2.
 An etiam
 delinquentes.

3.
 Etiam cõ-
 mites.

muneribus vacant. *l. abesse. D. Ex quibus caus. maior. l. 12. D. de vacat. & excusat.* immunitatem à vectigalibus habent, pro iis rebus, quas legationi conuenientes deportant.

4. De non pulsandis Legatis mentionem facit dicta *l. ult. sed* quolibet iniuria continetur, seu facti, vt barba Legatis David semirasa à rege Ammonitarum. quam ille gente ad interuentionem deleta, ultum iuit. seu verborum contumelia, vt Corinthiis & Mithridati bellum Romani intulerunt, quod eorum Legati superbius essent appellati. Alia habet Gothofred. *d. l. ult.*

5. Porro Legatum iis esse inuiolabilem ad quos mittitur, liquidum est: an etiam aliis, non item. eorum enim respectu priuatus censetur. eoque minus Legatorum ius læditur si ad hostem mittatur. & vetera sunt apud Romanos aliosque, exempla eiusmodi Legatorum interceptorum. & sub Carol. V. Legati Francisci I. cum pernicioso Christiano orbi mandatis ad Turcam, Caroli communemque omnium hostem, missi interempti sunt. super qua re Galli alium exclamarunt quasi gentium iure læso, sed perperam. An aliquid ex induciis tunc inter Carol. & Franc. pactis per id læsum sit, & an vterque læserit, Carolus eam cæde iussa aut non vindicatam, vel deditis percussoribus: Franciscus eam legatione, quæ mandata induciis aduersaria contineret, seu alias;

Historici certant & adhuc sub Iudice lis est.

Tutius ergo faciunt Legati extra mittentium, eorumque ad quos mittuntur, territoria iter facturi, si saluum conductum ac transitum innoxium obtinuerint. Generosiùs etiã fecerint Principes qui Legatos sine cæde reiecerint vel transitu prohibuerint. maximè si ad Principem non hostilem profiscantur, sine noxa generosè dimittuntur, quos nil hostile molientes jus belli vindictæ nulli subiecit: & quamquam necius Legatorum eos tueatur, quod relatiuè inter mittentem & eum ad quem mittitur constituitur, tamen dum neuter inter hostes est, nec hostilia mandata perferuntur, securitas & transitus debetur, vt cuilibet peregrinanti. sic Albertus Pius Missum ad Batauos à Turca hinc interceptum innoxium dimitti iussit; vetuit tamen ne hinc rediret.

6. Quod si porro violati sunt Legati, meritò violatores pœnas solunt. *Si ciuis pulsatus erit, actio iniuriarum est: si Magistratus, Maiestatis: si Legatus, bello, & iure gentium agitur.* ita Fabius. Ius hinc gentium accipio solemnem deditioem eorum, qui læserint. ea frequens apud Romanos iam inde à Romulo, qui dedendos

dendos censuit qui Laurentium Legatos violauerant, sed ob-
sistens Tatius ipse post ad sacrificia Lauinij cæsus est. exinde
Romulus absentibus aquâ & igni interdixit. Laurentes Tati
percussores Romulo dederunt. Porsena cum inter Tarqui-
nios & Romanos quasi arbiter cognosceret, ac Tarquinij Le-
gatos ad Porsenam interceptissent, Tarquinos Româ iure
eictos pronunciauit, quasi causâ cadant, qui ius hoc gentium
violant. Q. Fab. & Cn. Apronius ob pulsatos Legatos Apol-
loniæ senatus dedit Legatis. & L. Minutius Myrtilus &
L. Manlius à Prætorè Urbano dedit Legatis Carthaginensi-
bus, quos pulsauerant, & Carthaginem auerti.

Deditione eorum qui læserunt, satis fit juri gentiũ. & pla-
cantur Numina. deditio antequam fiat, dediti constare de
illata iniuria oportet. tum porrò is, cui fit deditio, cognoscit
quantum demeriti sint, quo supplicio digni, an potiùs laudem
clementiæ affectare velit deditis vivere beneficio suo iussis res
autem ob quas Legati iuerant, Marte suo vltteriùs decurrunt.

Falsus Legatus nullo beneficio, sed supplicio dignus est. 7.
Scipio tamen captiuos qui ex necessitate nomẽ Legatorũ fal- Falsi seu nõ
so sumperant dimisit inuiolatos, *ut Romani Imperatoris potiùs Legati tui*
decepta fides (inquit Valerius) quàm frustra implorata videretur. Sic non sunt.
idẽ Scipio Legatos Carthaginẽ Româ redeuntes interceptos,
quamuis Carthaginenses Romanos violassent, dimitti iussit.
tametsi iure in eos id statui, quod in alios statuissent, & fran-
genti fidem fides frangi posse videretur. *Non enim, inquit apud*
Polyb. tam inspicere oportet, quid meruerint Carthaginenses, quàm quid
deceat Romanos.

Vsq̃ue ad renunciationem porrò actorũ Legatus inuiolabi- 8.
lis est, externis quidem iure gentium, ciuibus autem iure pu- Vsq̃ue ad
blici muneris. instar Magistratus, quem qui lædit, Maiestatiẽ renuncia-
offendit. maximè quia summè Reip. interest, ex Legatis intel- tionem.
ligi, quæ ab eis acta sunt.

Populo in partes secedente qui vltro citroque commeant 9.
tuti etiam esse debent. sic Legationes à Cinna ad Syllam: ad Etiam inter
Marium: à Pompeio ad Cæsarem: ab Octauiò ad Antonium, ciues.
& vice versâ. & hos temerare, Tacito est violare ius gentium.
ignominiosa hæc quidem fateor aliquando sunt: sed sæpè ce-
dendum tempestati, & contrahenda carbasa, vt naus salua
nauiget. sed & subditorum quamuis Legati violari nõ debent
in seditione fortè missi. vt Porsena Legatos Romanorũ à Tar-
quinio violatos abiudicatis ei postulatis vindicauit. quamuis

Tar-

Tarquinij Romanos subditos adhuc allegare possent, & rebelles.

10. *Violatori-
bus sacris
interdici-
tur.* Iis qui legationibus obsistunt sacris interdicitur iure sacro. *Vigilat Iustitiæ oculus sempiternus vlticesq;* Legatorum *Dir. e. S. Martinus* Papa ob violatos Legatos suos & in insulas relegatos à Patriarcha Constantinop. Romæ coacto Concilio Patriarcham anathemate ferit. ex quo nata causa eius martyrij.

CAPVT XIX.

De Cursu Publico.

1. *Quibus in-
re permis-
sus?* Legatis præsertim vt ferè sunt hodie, quasi exploratori-
bus maximè subseruit cursus publicus. adeoque non
permissus olim passim, sed iis qui Legati de diuersis
Gentibus ad Principem properabant. *l. his. C. de curs. pub. &*
ducibus in Prouinciam sibi decretam proficiscentibus, l. nemo
ibidem. vel quibus Principes, Præfecti-prætorio, aut Magistrî
Officiorum *l. 9. ibid.* faciebant potestatem. *Euectiones*, inquit
Constant. *in l. 3. d. tit. ab omnibus postulentur, & tam Iudices quàm*
custodes publici cursus minimè transire patientur, antequam feriem eue-
ctionis aspexerint. sed & Iulian. *l. 4. & 2.* euectionis datæ for-
mam & licentiam non excedi mandat. Hodie veredis vtun-
tur ferè quibus lubet sumptum soluere, sed olim prouinciale
onus publicum erat. imperabantur enim tot iumenta quot
necessaria erant pro locorum situ, & itineris qualitate. Vnde
angariam dixerunt Græci, quæ per viâ basilicâ, & cursum pu-
blicum ducitur. parangariam, quæ per alias. Hinc & bastaga
l. 3. C. de cohort. & pia embola l. iubemus nullâ C. de sacrosanct. Eccl.

2. *Vel mori-
bus?* Hodie exactior est cursus publicus dispositis per certa in-
terualla equis, in omnem horam paratis. qui quaquà versum
lubeat currant, & exiguo tempore magna spâtia nuncij per-
nolescent. quod quanti in omnem causam interlit nemo ignorat.
celeritas summum momentum rebus prosperè conficiendis
sæpè attulit. summam Alexandri Magni eam virtutem fuisse
historiæ tradunt. nec minimâ illius, qui de se scripsit, *Veni, vidi,*
vici. Ludouicus XI. Gallia rex, qui fere patrum æuo cursum
veredariorum dispositis per loca equis volantium inuenit vel
restituit, eâ tunc arte aduersus Belgas & Burgundos, & pu-
pillam Principem caeso ad Nanceium Carolo Audace præua-
luit, vt ducatum Burgundia inuaserit, & ad posteros in hunc
diem

3. *Nunc ex-
actior.*

diem transmiserit. Artesiam verò aliosque Belgicæ fines affli-
xerit, imparatis omnibus, donec vndique concursum ad pel-
lendum hostem, quem pupillæ tutorem esse oportebat. quo
tempore omnes ad arma idonei ære campano per viginti con-
tinuos dies per totam Brabantiam pulsato ciebantur ad fines
& Principem tuendos.

CAPVT XX.

De Potentia.

Necessaria illa est dignitati Regiæ vel Reip. afferendæ, ^{1.}
atque defendendæ Potentia, quam boni reuerentur, ^{Principibus}
mali vereantur: incolæ suspiciant, vicini timeant: ob ^{necessaria.}
quam subditi nihil innouare, exteri nihil inuadere audeant.
David sanè 1. Paral. c. 27. ducenta octuaginta octo millia sa-
tellitum seu militum habuit in singulos menses distributa. Io-
saphat. 2. Paral. c. 17. vndecies centena sexaginta millia bella-
torum robustorum, ac virorum fortium, quamuis in regno
non ita magno.

Quid ad has vires Alexander, Romani, Xerxes? Ille vt ful- ^{2.}
gur celeritate res magnas confecit, sed & celeriter confectus, ^{Sed cum}
Isti mole ruerunt suâ. Hic Græciam inundaturus, mare exsic- ^{timore Do-}
caturus, ingentem traxit exercitum, sed in ruinam, confusus ^{mini.}
in curribus & in equis. Iosaphat autem ingentem illum nume-
rum continuo aluit, iustâ potentiâ, non illâ tamen fisus, sed
diuinâ: *sumpsit cor eius audaciam propter vias Domini.* nam vici-
nas gentes audiens insurgere, timuit, ieiunium prædicauit,
oratione vicit. 2. Paral. c. 20. nec spem fefellit Deus, sed nutu
suo hostes strauit, & Regi laborem legendorum per tres dies
spoliorum reliquum fecit.

Potentia domestica est animorum vnio. nam *omne regnum in* ^{3.}
se diuisum desolabitur. quod autem amore mutuo coniunctum ^{Domestica}
est, facillè se conseruat. ^{est animo-}
^{rum vnio.}

Externa potentia, Auctoritatem, Maiestatem, famam ex- ^{4.}
istimationemque complectitur. Famâ fortitudinis Alexander ^{Externa}
plura bella confecit, quam virtute suâ: plures vicit, quam vi- ^{fama, &}
dit nationes. cum moriturus Babylonem postremùm venit, ^{existima-}
plurium gentiũ legatos habuit etiam ex ipsa Hesperia, quam ^{tio.}
vel ipse vt se dederent proposuerat. Sic Iosue inualuit c. 5. 1.
postquam ergo audierunt omnes Reges Amorrhæorum, qui habitabant

Z

trans

trans Iordānem ad occidentalem plagam, & cuncti Reges Chanaan, qui propinqua possidebant magna maris loca, quod siccaisset Dominus fluenta Iordanis, coram filiis Israel, donec transirent: dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israel. Sic Iosaphat tutus fuit 2. Paral. 20. 29. irruit autem paucor Domini super omniuersa regna terrarum, cum audissent quod pugnasset Dominus contra inimicos Israel. quieuitque regnum Iosaphat, & praeuit ei Deus pacem per circuitum. nec facile regnum, Imperium, Rempubl. euersam legeris, ubi non prius virtus, fortitudo, iustitia extincta crederetur. omnisque bonae famae laesus pridem antea status fuerit.

5. Diuitiae potentiae materiam subministrant, si iuste quarantur, si prudenter administrantur. donum Dei sunt, ut docet Augustinus, gratum cum datur priuatis, necessarium cum Principi. itaque & illas propter supplementa necessitatis, ut loquitur Augustinus in Psalm. 66. desiderabit Princeps. Quare idem Augustinus lib. 2. cap. 10. de ciuit. in diuitiis cupiditatem reprehendit, non facultatem. Nescio, inquit, quomodo cum superflua & terrena diliguntur, arctius adepta, quam concupita constringunt: sed hoc ex eo est, quod pecunia priuatis ad sua desideria implenda petuntur, Principi ad salutem Reipublicae. Quare sapientissimi Reges, & inter eos piissimi thesauros atque diuitias immensas habuerunt. de David 1. Paral. 22. & 27. de Salomone 2. Regum 10. 2. Paral. 9. de Iosaphat 17. de Ezechia 32. Ioseph quam accurato consilio & Aegyptum a fame seruauit, & Regi immensos agros & redditus in posterum annuos parauit? Sanè parando & retinendo imperio diuitiae oportuna non tantum, sed & necessaria. aurum salutem ciuium tuetur, hostes expugnat. neque enim quo asinus aureis clitellis onustus penetrare potest, arces, vrbes, prouinciae expugnari non possunt.

Igitur parandae Principi atque Reipub. opes. parandi modos probos, improbosque scriptis tradiderunt multi. Consenius polit. l. 8. Tholof. de republ. l. 3. c. 6. plures alij usurparunt.

6. Legitimi, vsitatiue iustis Regibus, ac Rebuspubl. Magistratibus digni imprimis moderata tributa, iusta causa, iusto modo, ad ritum patrium exacta. quae ita notoria esse optandum foret, ut nec Theologi dicerent difficillimum esse iudicare de iustitia tributi. Salas de legibus tract. 14. disp. 25. sec. 10. nec casuiste, ideo quod pleraque praesumantur iniusta, li-

cere

Tributa
moderata
ritu patrio
iudicata.

cere illaſa conſcientiâ fraudem illis facere. quod ſanè nul-
 latenus admittendum foret, ſi ſcito Ordinum, ſi patrio ritu,
 ſi hoſtis pellendi, ſi religionis, ſi patriæ ſeruandæ cauſa indi-
 cta eſſe, eò verti, non, quò non decet, diuerti, iuſtâ propor-
 tione exigi, non arroſa diſtribui conſtiterit. nemo enim ita
 patriam odit, quin grauari eam malit, quàm amitti. *Ne urbi-*
bus, inquit Appianus l. 5. ciuil. agrisq̄, pellamini, pecunia danda eſt,
in uſum militum. nec ea maxima, ſed quâ auditâ libenter acquieſcatis.
Impoſſibile enim eſt, inquit Iuſtinian. Nouel. 149. ut ſacris tribu-
tis non illatis, alioqui Reſpub. conſeruetur. Militares namque copie aſſi-
gnato ſibi ſalario inde percepto, hoſtibus reſiſtunt, & collatores à bar-
barorum incurſionibus, & truculentia vindicant. denique agros atque
ciuitates à latronum aliòue modo incompoſitam uitam ſectantium, irru-
ptionibus, agendis excubiis defendunt. quod iterum inculcat Nouel.
 161. *de prouin. præſid. c. 2. §. ad hæc. ubi tamen tam glorioſè quàm*
 ſanctè vectigalia minuit, quo Reſpublica meliore ſucceſſu
 potiatur.

Munera perſonalia, operæ publicæ, moderatè indiçtæ, ^{7:}
 nec minùs ad potentiâ faciunt, & faciliùs præſtantur. ideoque ^{Munera}
 perſonales functiones pretio olim redimi vetabatur. ^{perſonalia.} *tit. de exc.*
num. C. l. 10. Inter iura Regia 1. Reg. 8. operũ præſtationes reci-
 tantur. abuſi ſunt tyranni, Pharao, aliq̄ue Ægypti reges, Ro-
 mani, Nabuchodonosor, Nemrhot, Semiramis, Tarquinius
 Priſcus *apud Plinium l. 36. c. 15. inſanis per rupes & ſaxa aquæ*
 ductibus, cauandis montibus, immittendis fluminibus. quod
 opus inſaniam pyramidum Ægyptiacarum in quibus trecen-
 ta & ſexaginta hominum millia ſudarunt, ſuperauit. Inſana
 iſta, & glorię aucupandę, pro qua apud probos & poſteros
 ignominiam, vel etiam nominis obliuionem retulerunt, non
 publicę ſaluti ſtructa ſunt. cui muri arcium, mœnia ciuita-
 turres & propugnacula ædificantur.

Oeconomia Regũ, Rerumque Publ. opes ſeruat, & auget. ^{8.}
 non exigo nummularium, neque inſtar Euclionis circumſpe- ^{Oecon-}
 ctantem procuratorem; liberalem eſſe permitto, ſed neque ^{miã.}
 prodigum, gnarum velim rerum, rationumque ſuarum, no-
 ſcere œconomiam, non quæ per tot vectigalium vocabula
 corraduntur, proiectare, & in inutilia terræ pondera impen-
 dere. Seuerus *malum dicebat eſſe Principem; qui ex uisceribus*
provincialium homines non neceſſarios, nec vtilis Reip. aleret. mini-
 ſtros licet habeat fideles, numeroſos etiam pro dignitate.
 quibus non deſunt liberalia honoraria, vt etiam externo

cultu veneratio Principis in ministris luceat, citra luxum tamen inutilem. Parcimoniam etiam commendatam habebit. quæ pridem maximum vectigal audiit. Parcimonia non excludit munera bene meritis, aut de quibus speratur bene, eroganda. excludit largitiones quæ ex iniuria fiunt, atque expensas nullo publico fructu faciendas. Vt Romani tributorum exactionibus graues, & eorum inutilibus expensis fuerunt. Lips. *de Magnit. Rom. c. 10. & sequent.* sed neque prodigæ tantum profusiones, sed & promissa ingentia non minus improbanda sunt, & perniciem pluribus attulerunt. Vt de Galba Plutarchus, *promisitque eius rei gratiâ amicis & prætorius (ut vocant) militibus viritum denarios septies mille, iis qui in prouinciis militabant M. CCI. quam pecuniam nisi pluribus quàm Nero maleficiis totum humanum genus affecisset, nullo modo comparare poterat. ea promissio primum Neronem, mox Galbam perdidit: quorum alterum spe accipiendi prodiderunt; alterum, quod non pendebat, necauerunt. ac postea querentes eum qui tantumdem daret, priusquam voto potirentur, inter defectiones, & prodiciones perierunt ipsi.* malo hoc quàm etiam hodie quidam Principes laborent, pereantque nemo non videt.

Succedunt leges sumptuariæ in vestibis, conuiujs, munusculis coniuualibus, baptismalibus, aliisque centum id genus ex causis, quibus optimi depauperantur, quæque prodigè alij absumunt.

10. *Mercimoniorum abundantia adeoq; vectigalium.* Mercimoniorum magna commendatio est in Reip. utilitatem institutorum: quod Reip. alibi natis rebus abundantem reddant: quæ domi superiunt foras exportent, quibus domi opus est inuehant. Sed ad rem nostram, ideo qui Reip. præsent, mercaturam promouere debent, quia ex mercibus euectis & inuectis per vectigalia suauiter ærarium ditescit.

Omitto Lusitanos, aliosque Reges & Principes quarundam rerum commercium sibi reseruasse, & per institores non leuia lucra fecisse. quibus sine subditorum querela Reip. onera non minima ex parte sustulerint.

11. *Artificiarum.* Artium etiam artificumque utilissima est ratio. quâ plebs alitur, crescit, occupatur. nam vulgus si otietur, famem, inopiam, rerum nouarum auiditatem patitur. artificum sanè opera in merces numerosas crescunt, mercatores auidos conciliant, qui in exteris regiones eas deportent, & pro operis tantum & laboribus, frumenta, vina, ceteraque ad victum vesti-

vestitumque spectantia, diuitias, gazas aliarum ditionum reportent.

Agriculturam veterum esse diuitias tam notum est, quam 12.
hodiè illius neglectum ærarium ingenti iacturâ afficere, & *Et agricul-
tura.*
ingenti annonæ pretia incremento. vnde etiam nobiles olim,
& diuites, qui & domus splendorem, belli pacisque onera sustinere poterant, non sufficiant hodiè alendæ dignitate congruâ familiæ; multi que qui stipendiis suis olim merebant, nunc quo viuant bellū sectantur. vt prædæ patrimonij vicem suppleant. in quam primi cedunt immeriti rustici, quibus pulsis aut expilatis longo tractu aduehendi commeatus carius ærario constant, quam integri exercitus stipendia.

Nulli genti maior olim agriculturæ cura fuit, quam Romanis, nulli melius diuturnorum & grauissimorum bellorum sumptus tulerunt, quam ij ipsi. Soli Thraces agriculturæ oseres fuerunt. Narrat Herodotus, otiosum esse, laudabile apud eos fuisse, contemptissimum esse agrorum cultorem; nec mirum iis barbaris, quibus

Viuitur ex raptis, non hospes ab hospite tutus.

Eumolpus Petronianus per Numidiam tam magnam familiam sparsam habuisse dicitur ex more Romanorum, vt capere Carthaginem posset. sparsam vtique ad agriculturam, & actiones. Quod si Principes, & Respub. agros in ditionibus adhuc incultos per seruitia & famulitia, seu aliâs colerent, quanta annonarum vilitas succederet! quibus ærarium in sumptus exhauritur. quanta pretia, quantæ mercedes in ærarium quotannis inferrentur! Olim pars maior Germaniæ siluis, vepribus, tribulis occupabatur. labor docuit feracem terram fuisse, vtilibus nunc & optimis frugibus idoneam. quæ adhuc iacent, quis neget optimas glebas calcari, non coli?

Aurum per bella querere nefas est: per maria, periculum: 13.
par falsitatem, opprobrium: in sua verò natura, iustitia. vt *Auri argē-
tis, fidi-
na.*
monet Cassiodorus. Igitur Principes qui metalla in terræ visceribus latentia scrutantur, operis conductitiis, damnatis reis, hostibus captis, naturæ diuitias eruunt, ærarium insigniter inuant, subditosque suos graui tributorum onere leuant.

Nobilitas plerorumque regnorum fulcrum est ad subitōs motus internos, externosque sistendos, seu reprimendos 14.

Z 3

opor-

*Nobilitas
regnorum
fuerunt, &
ex eo equi-
tatus.*

oportunissimum. Si bene habeatur, fida Principi: si malè, in-
dolet quidem; decoquit tamen: nec infida facilè, nisi contem-
ta, & in præcepta acta: non eadem speres de populo, de ple-
be, de seruilibus ingeniis.

Carolus V. Imperator, Belgarum Princeps, rerum om-
nium prudentissimus & timorator, nobilitatem pro meritis sem-
per æstimauit, firmamentum potentiaæ suæ esse in Belgio cre-
didit. quando Belgium toties vndique turbatum pro sum-
ma securitate, præter limitanea præsidia continua, munien-
dum putauit turmis equestribus, quas ex nobilitate conscri-
psit, atque hodie *Bendes d'Ordonnance* vocantur, comple-
ctentes numeros militares trium millium, quorum vsus per
viginti quinque & amplius annos ob incommoda temporum
intermissus, quasi postliminiò reuersus, & quamuis ex tyro-
cinio fere prodiens, docuit tamen nuper ad Bredam quanti
fuerit momenti, quàm salutaris, quàm utilis com meatibus,
qui per tanta spacia aduehebantur, tutandis. quos adeoque
impossibiles contra præsentem exercitum semper crediderat
Mauritius. eo solo errore, & ter sine successu tentatæ arcis
Antwerp. deceptus, & amissæ vrbis iacturâ mulctatus. quam
initio alioquin multorum insignium Ducum iudicio potuerat
seruare.

Et hæ turmæ, quod ad rem nostram facit, pacis tempore
stipendia non merent, sed belli tantum. semper tamen in om-
nem occasionem debent esse paratæ: ob eamque rem insigni-
bus tamen immunitatibus gaudent; quas non ita sentit
erarium.

15.
*In magnis
Imperiis
semper mi-
litum certus
numerus
alendus.*

In magnis Imperiis certum militum numerum conscri-
ptum ali necesse est, qui semper ad quosuis imperus hostium
excipiendos parati sint & expediti. Herodot. sic de Catts Cau-
cisque, Tac. de mor. Germ. *promta omnibus arma, ac si res poscat exer-
tus plurimorum virorum equorumque, & quiescentibus eadem fama.*

Numquam enim belli cogitatio etiam quiescentibus altâ
pace omittenda est, vel apparatus pellendo saltem hosti ne-
cessarius. Ita olim feuda militibus data, vt numquam dēessent
qui fines tuerentur, & agri limitanei militibus Romanis.

16.
*Et comēa-
tus abunde
habendus.*

Commeatum annonarumque abundantia, quibus & po-
pulus quietè viuat, & exercitus alatur, mirè ad potentiam fa-
cit. magnos exercitus dissolutos, res magnas pulchrè cœptas,
turpiter desertas, Duces magnos victoriam iam prensantes
spe destitutos, retrorsum actos commeatum defectu, om-
nium

nium temporum historiae & vberima ætatis nostræ exempla perdocent. bellica sanè Carolo V. (quo sæculum istud maiorem Imperatorem non tulit, nescio an superiora) fortuna numquam defuit, quin prius commeatum defectus adfuerit, aut grauis mortalitas. quæ sæpiùs ex illo nascitur. adfuit autem ille sæpiùs, & magnos conatus penè ad complementa perductos disiecit.

Muratarum etiam vrbiùm & populosarum, arciumq; firmitudo, admodum ad potentiam faciunt. Bodin. *de rep.* l. 6. c. 2. 17.
n. 644. & seq. præsertim tuendę ditionis. atque cum vna parte in hostem itur, & altera metus est, nequid ille moliat. *qua de re diximus tit. de edif. n. 5.* Romani certè exercitus etiam proficiscentes vix vnâ nocte sine vallo confidebant. neque tumultuariis illi tantum utebantur, sed imò castris perpetuis. vt rectè disputat Consen. *Polit.* l. 8. c. 23. *Murata vrbes & arces.*

At verò fœdera cum aliis Principibus aut Rebus publicis ieta, summopere ad potentiam faciunt. tum id ditionis propriæ seruandę alienis viribus, copiis, pecuniis, facile consiliũ. ita debiles à potentibus adiuti res suas seruant, potentes autem suas augment. Ita legimus Romanos socios iuuando, orbẽ terrarum sibi subegisse. ita Turcam inter Christianorũ Principum dissidia imperium suum protulisse: quamuis fide improbã, vt qui post superatum eum, contra quem vocatus est, hostem, etiam deinde amicum & socium, cui auxilia tulerat, soleat supplantare, ditionesq; antè amicas hostiliter iuuadere, & sibi habere. ita patrum memoriã iuuando Ioannẽ seu eius filium quasi Pannoniæ Regem contra Ferdinandum Austriacum, nobilissimam vrbem Budam, maioremq; regni partem occupauit, atque etiamnum detinet, & ab ipsis regibus Hungariæ tributum capit. 18.
Fœdera.

Ad potentiam stabiliendã & incrementũ Imperij nec parũ fuerit colonias deducere & in finibus collocare: Longobardorum more, qui in omnes fere gentes transit, nuper bello acquisitas terras, fundos, castella, vicos, pagos, territoria, dummodo non nimia sint, non regiones integræ, in feudum dare: non corpora tantum, sed animos Prouincialium humanitate subiugare: vt doleant tardè venisse in eam potestatem: adeoque tributis leuare, gratiam priorum Regum superare, & per eam in amorem morũ, legũ ac linguæ victos trahere: ad eos etiam si opus sit domicilio translato, etiam in vnionem ditiones contrahere: nihilque non agere ad conciliandum 19.
Colonia.

liandum affectum deditorum, seu quomodocumque nuper in potestatem lapsorum.

C A P V T X X I.

De Annona.

1.
summe cu-
randa.

Ratio Annonæ meritissimo Iure apud Aristotelem *polit. lib. 6. c. 8.* ad primam quasi legem Reipub. refertur; neque enim pudendum Principi minus Magistratui si Resp. extra iram Dei annonæ penuriâ laboreat, quàm si paterfam. uxorem, liberos, fumulitia fame vexari negligat. vt adedò incredibile non sit, quod de Augusto refert Eutropius, cum rescivisset in dies tantum tres in publicis horreis suppetere frumenta, venenum parasse sumendum, nisi infra eos dies frumenta adueherentur. O patrem patriæ! sed & sui causâ Principem ea cura sollicitare debet. Nihil enim non cogitat ieiunus venter; domi seditionibus aptus, militiæ desertor signorum, & imperij, reuerentiam Magistratuum excutit, Principum maiestate non terretur. rara enim omni quo patientia, qualis ea vox Cæsarianorum (*narrat ipse de bello Gallico lib. 3.*) prius se cortice ex arboribus victuros, quàm Pompeium è manibus dimissuros. nihil populum vel pacatiorem reddit vel seruat, quàm annonæ cura. *duas tantum res amplius optat, Panem & Circenses.* Rectè Lilius l. 2. multa, inquit, blandimenta plebi per id tempus data: annonæ in primis habita cura, & ad frumentum comparandum missi alij in Volscos, alij Cumas. salis quoque vendendi, quia impenso pretio venibat, in publicum omni sumptu adempto concessum, priuatis portoriis quoque, & tributis plebe liberatâ. & paulò post: hæc indulgentia patrum asperis post modum rebus in obsidione, ac fame adedò concordem ciuitatem tenuit, vt regium nomen non summi magis quàm infimi horrerent, nec quisquam vnus malis artibus postea tam popularis esset, quàm tum benè imperando vniuersus Senatus fuit. Hæc ille.

2.
Panis.

Posterioribus temporibus magna in plebem beneficia panum ciuilium, gradilium, aliorumque. eam in rem Præfectos Ægypti primùm omnium curare oportuit felicem embolam, id est, frumenti ex Ægypto transuectionem. Augusto Imperante, inquit Aurelius Vict. *ex Ægypto vrbi ducenties centena millia*

fru-

frumenti inferebatur, scilicet modiorum. Itali viginti millia vocant. Constantinus, quo anno Consul fuit, diebus singulis panem inter plebem diuisit. cui deinde etiam vinum, carnem, & oleum addidit: & per multos annos obseruatum fuit octuaginta millia panum eum quotidie pauperibus elargitum. *Suidas & Metaphrastes narrant.* Ciuiles hi panes vocabantur; quia ciuibus dabantur. ad palatinorum differentiam, & aliorum qui quibusdam scholarum hominibus præstabantur. *l. 2. C. de annon. ciuil. hæ populares etiam annonæ & ciuicæ sunt dictæ, d. l. 2. de his Valentinian. l. 3. 4. C. Theod. eo. tit. Nequid, inquit, super gradili pane fraudis oriatur, iustum omne illud quod populo penditur, palam in gradibus, non clam à pistoribus ministrari: Lipsius in mirandis l. 1. c. 10. ex Suetonio & Dione ex publico frumentum numeratum fuisse, nunc ducentorum, nunc centum & sexaginta. millium asserit.*

Sed & magnis viris annonæ curam domi militiæque demandatam fuisse, & leges nostræ, & historiæ docent, & res porro exigunt. elocant aliqui rei frumentariæ curam minus exigenti, seu vilissimo pretio licitanti, sed incommoda, quæ referre nolo, in contrarium suadent. Apud Romanos inter prima vrbs munera annonæ præfecturam fuisse non ignoramus. quia statim Consulum officia inter titulos iuris nostri subsequitur, & cæteris secundum Præf. Prætor. senatoribus præfertur. sed & Præfectus vrbi curam hanc agnoscebat. *l. 1. §. cura carnis D. de off. præf. urb. quæ inter primas dignitates fuit. docet id Liuius l. 10. Caritas etiam, inquit, annonæ sollicitam ciuitatem habuit: Ventumq; ad inopiæ ultimum foret, (vt scripsere quibus ædilem fuisse eo anno Fabium Max. placet) nisi eius viri cura, qualis in bellicis rebus multis temporibus fuerat, talis domi tum in annonæ dispensatione, præparando, ac conuehendo frumento fuisset. Præfectum etiam annonæ fuisse anno salutis 223. Vlpianum testatur l. 4. D. de contrahen. & commit. stipul. quo Alexander imperare cœpit. vt nec sit mirum, quod vel ad solam horreorum causam Valentinianus & Valens l. omnia C. de condit. in public. horr. l. 10. ad istud, aiunt, negotium arbitrati & iudicio tuo nobilis, prudens, fidelis, optimè sibi conscius apponatur custos, & mensor.*

Ergo annonæ cura in tribus consistit; comparando, conseruando, dispensando. in quibus singulis diligentia exigitur, prouidentia, & industria singularis.

Ad

5. *Agriculturae illuc spectat cur.* Ad comparandum pertinet, quod Aristoteles monet, ut Magistratus curent praedia, agrosque lustrari, cultores diligentes praemio, ignavos infamia affici, quomodo Romae agrum male colere censorium probum fuit. Antuerpiae aliisque locis, quotannis proposita praemia sunt iis, qui de messe noua primitias venum primi adportarint.

Claudius Imperator non parua proposuit praemia iis, qui nauibus frumentum adferebant; & damna, quae maritimis tempestatibus patiebantur, ipse resarciebat: & hac de causa aedificantibus opem ferebat. Tranquillus c. 18.

Dauid eam prudentiam Rex operi rustico, vineis, oliuetis, pecoribus non suis tantum, ut Marianae placet, sed ciuium omnium praefecit viros selectos. Raris quidem locis non agrorum natura, sed agricolarum ignauia, Magistratum incuria penuriae causam praebet. quod suo saeculo exprobrat Tacit. l. 12. *Olim, inquit, ex Italiae regionibus longinquas in prouincias commeatu portabantur; nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potius & Aegyptum exercemus, nauibusque, & casibus vita populi Romani permissa est.*

6. *Et fauor.* Fauori agriculturae Iure nostro varia priuilegia sunt concessa. quae Rebuffus late exequitur. Romani si quidem agricolas magnificiebant, ut pro laude haberetur eo nomine appellari. Plin. l. 18. c. 3. & Leo Imp. duas, inquebat, *artes ad sustinendam, ac seruandam Rempublicam. vtilissimas esse, agriculturam propter militum alimenta, & militiam propter agricolarum tutelam. & iterum, has duas artes cunctis praefereudas esse, cetera aliquando superuacanea sunt.*

7. *Ne fruges corrumpantur.* Romani ne agricolarum labores irriti fierent, cauerant, ut capitalem poenam subirent, quicumque eorum fruges metarent, corrumpere vellent. Plin. l. 18. c. 3. quantum distamus, quam non tutandis, sed depopulandis agricolis milites hodie ali se putant! Nec creditor iustus quidem quantumcumque tritici, vel hordei vel in alia specie, quae in fructibus aridis est, crediderit, ultra octauam partem hordei pro singulo modio quotannis praestandam obligare agricolam potest: quin & terram creditor restituere cogitur. *Auth. ut nullus Agricola mutuans teneat eius terram. & Auth. Nullum credentem agricolam tenere illius terram, & quantam debeat, usuram dare.*

9. *Aut longis litiis.* Sed & lites rusticorum breues esse voluit Iustinianus Nov. 80. c. 2. *Vtili etiam ratione prospectum est, ut innocens & quiesca rusticitas peculiaris patrocinij defensoris locorum beneficio perfruat, & apud eum in*
peca-

pecuniariis causis litigandi habeat facultatem l. 3. C. de defens. ciuit. quin imò vetitum fuit tempore messis, cæterarumque illarum vacationum in ius eos vocare. Plin. l. 18. c. 26. sed & Athenienses rastra, vomeres, aratra, aliaque rustica instrumenta vendi, aut violari prohibuerunt seuerè. idem Plin. l. 18. c. 26. Alexander III. ne quid vel de Ecclesiæ autoritate deesset c. 2. extra de treuga statuit, *ut mercatores, rustici, euntes, vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia quibus arant, & semina portant ad agrum, congruâ securitate latentur.* Nunc bellum in nullos magis exercetur, nec hostiles tantum milites aduersæ partis rusticos deprædantur, sed & ij qui tutandis illis ipsis conscribuntur. Illud porrò infame, vt nõ sufficiat, si cibos hominibus, pabula equis præstiterint, nisi etiam tormentis vltimus teruncius rusticis excutiat. qui si defuerit aut negetur, equis vnâ nocte tota horrea substernuntur, quibus cohors, quibus legio in plures dies possit sustentari, quin imò incenduntur. vnde in plebe annonæ caritas, & in exercitu mox penuria, cui ex vicino agro si citra noxam habitus fuisset, in plures menses suppetere frumenta poterant: quæ deinde aduehi ex distitis etiam regionibus debeant. quorum nuper vecturam constitisse vidimus in singulos modios quanto emi poterant quinquaginta, & eo amplius. Inde æraria publica exhauriuntur atque æs alienum tantum contrahitur, vt in annos aliquot sequentes subsidere debeat bellum, & quod confici posset perpetuum fiat. sic narrat Plutarchus, exercitum Mithridatis ignaro ipso fame propemodum interiisse, quia duces qui adlabantur, nihil ei hac de re significabant. Exercitus Catholicus cum primùm ante paucos annos in Rheno-palatinatum veniret Dux Spinola capite sanxit, ne quis miles vel gallinam, nisi empto acciperet. nisi enim iusto metu soluti fuissent, fugâ passim rusticorum, non annonæ subuectio speranda erat.

Mandatis Principum ita denique cauetur: *Debetis custodire, ne dardaniæ villis mercis sint, ne ab his qui cõemptas merces supprimunt, aut à locupletioribus, qui fructus suos equis pretiis vendere nolunt, dum minus robres prouentus expectant, annona oneretur.* l. 4. de extraord. crimin. Quâ causâ B. Carolus Comes Flandriæ Stratanos & complices nobiles, vt plebi succurreret, frumenta pretio iusto vendere adegit. eoque ab impiis illis sicariis occisus cum causam martyrio iustitia regiminis supeditasset, Optimates, & populus & Successor non siuerunt

10.

Ne tempore messis in ius vocetur, instrumenta vendantur, à militate vexentur.

11.

Dardaniis compescantur.

eos

eos abire inultos, posteritate etiam eterno exilio damnata.

12. *Rustici aliis rebus non auocentur.* Sed & quo rei rustice continuò incumbant, iure vetitum est, ne rustici ad vllum obsequium deuocentur. *l. 4. C. de agricol. l. 10.* numquam etià de sationibus vel colligendis fructibus insistentes agricolæ ad extraordinaria onera trahuntur. cum prouidentia sit opportuno tempore his necessitatibus satisfacere *l. numquam ibid.*

13. *Pretia frumenti sic statuuntur, ne rustici laboris præmia non habeant.* Prouidendum etiam ne cum maximè ne dum pretia annonæ statuuntur, viliori agricolæ vendere teneantur, quàm steterit, sed iustum aliquod lucrum totius eis anni labor adferat: quo familia sustentetur, ne illius desperatione in annos sequentes ignauix se dedant, agròsque deserant, frumenta desint, aut rariora sint incrementibus pretiis.

14. *Idem seruandum in mercatoribus.* Idemque accipi oportet quo ad mercatores. ne eo pretio vendere cogantur, quo sumptus non recuperent. ne desistant in posterum, mercesque aliò dirigant; quin imò aliquod lucellum superfit, quo prouocentur ad artem Reipub. maximè salutarem, aduehendo aliunde quæ domi desunt; auhendo, quæ domi in vsum nullū sunt, aut pretiū superfluum, meliora reportando. Quamobrem prudentissimè constitutū iure nostro, in mercatoriæ artis, quin potius Reipublicæ fauorem, vt ne Iudæis quidem mercatum exercentibus, molestiam liceat exhibere: aut alicui præter rectorem prouinciæ iis, quæ venalia proponunt, pretia statuere. *l. nemo exterus C. de Iudæis.* sed hodie singulæ ciuitates id præstant. Obseruandi tamen sunt admodum illi qui annonam intra easdem ditiones emendo & vendendo vexant, pretiumque augent. quod vt ne fieret curasse præfectū annonæ tradit Fenestell. *de Magistrat. & Halicarnas. l. 7. antiq.* fraudes huiusmodi coercet *l. 2. D. ad leg. Iul. de Annon. l. 6. D. de extraord. crim.* magna veterum cura, vt pauperibus ac diuitibus tolerabilis per ciuitates esset vita. & varia Principū nostrorum edicta aduersus frumentarios fraudatores, & euctores. an. 1522. 1523. 1531. 1535. 1545. 1546. 1549. 1551. 1552. 1616.

15. *Quorum merces quæ minimis tributis grauentur.* Quàm minimis etiam tributis grauentur merces. quæ nisi ab ementibus recuperauerint, aliò vergunt. onerentur ea, quæ luxui seruiunt, quibus carere possumus: immunia sint, quibus non possumus. pretia statuta eos maximè tangunt, quibus agricolarū, & plebis sudor amplos prouentus domum vexit, qui que coemptas leui pretio merces in vltimam penuriam seruant.

Quando

Quando etiam Valentin. & Valens Imp. in l. 1. C. de Episc. audien. de re sua statuunt, *Negotiatores si qui ad domum nostram pertinent, ne modum mercandi videantur excedere, Christiani provideant Episcopi.*

In municipiis ex decurionibus curator annonæ creabatur, qui frumentum non dumtaxat, sed & oleum comparabat, publicâ pecuniâ. Unde munus hoc Modestini. in l. si duas, 6. §. est autem. D. de excus. tut. litoniam & eleoniam appellat, id est, frumenti oleique emendi curam, quæ inter munera personalia refertur. l. finali, §. cura quoque. D. de mun. & honor. ad quod munus minor 25. annis non eligitur, l. 2. D. de vaca. & excus. si nihil tamen propriè in patria seruat. Huic officio & dignitas, & auctoritas non deërat. Unde Scevola in l. ult. §. Titius. D. de pig. act. Culleos, inquit, cum Seius in horreo haberet, missus ex officio annonæ centurio, culleos ad annonam sustulit, ac postea instantia creditoris recuperati sunt. & Romæ præfectus annonæ non quidem initio l. 2. §. hæc omnia. D. de orig. iur. sed aucta Republ. in negotiatores annonæ tritici, hordei, & similibus ius dixit. l. ult. D. quod cum eo qui in aliena potest. creabantur etiam ædiles, qui emptum frumentum diuiderent. l. ideo 17. de compensat. quod ipsum munus personale est, l. 1. §. 2. D. de mun. & honor.

Decuriones pretio viliori quàm annona temporalis exigit, patriæ suæ præstare non sunt cogendi. l. decur. 5. de administrat. rer. ad ciuit. pertinent. l. ult. D. ad l. Iul. de annon. & si curator carius quàm temporis conditio postulat, vendidisset, mulctabatur. l. 2. D. de annon. distracto frumento pecunia ciuitati statim restituebatur, ne admissa quidem compensatione. l. 2. §. ad frumenti. D. de administ. ad ciuit. pertin. In summa autem necessitate alicuius urbis alia, cui melius prouisum erat, illi iusto pretio frumentum conferre à Principe cogebatur. l. 1. §. 2. C. ut nemini liceat in coëmp.

Sed & hæc cura erat, ut iusto pretio, pondere, ac mensura omnis annona veniret. & Episcopi vocabantur, qui præsent panem, & cæteris venalibus rebus, quæ ciuitatum populis ad quotidianum victum vsui sunt. l. fin. §. item Episcopi. D. de mun. & honor. sic omnium Romæ venalium rerum cura ad ædiles pertinebat, ne vitiosæ distraherentur, l. 1. in princ. D. de edil. edict.

Sed non alia suauior præsertim in his ditionibus, quæ totæ mercatorie sunt, statuendi frumentorum pretij ratio, quàm ea quæ vsus est sæpè omnium pauperum applausu Senatus noster Antuerpiensis, ut copiam frumenti habeat in publicis locis, ut species annonarias publicis horreis seruari mandat l. 1. 2. pen. C. de nauicul. l. nulli C. de off. reël. prouinc. seruatam in omnes necessitates obsidionis, & caritatis,

quâ publico

Aa

16.

Reip. anno-
na coëmen-
da.

17.

Vilius ne-
mo vendere
cogendus
quàm præ-
stare possit
ne quidem
officio a-
strictus.

18.

Prouiden-
dum ne
quod in re-
bus sit viti-
um, in pon-
dere aut
mensura.

19.

Pretium di-
minuendū
vendita è
quâ publico

*Singulas
nundinas
annona.*

quâ ingrauescente, solet quantum opus ad forum mittere, & leui pretio distrahere, vt alij ad illud exemplum de rigore pretij remittere cogantur. Laudabile toto orbe exemplum Abbatis S. Vedasti apud Atrebatas, vt in singularum hebdomadarum frumentarias nundinas tantum frumenti (cuius amplissimos habet redditus) ad forum destinet, leui pretio distrahendum, quantum pauperibus eius vrbis, & districtus sufficiat, eoq̄ue exemplo remoratur, ne pretium ultra modum increseat. quadrat elogium quod in hanc rem Valentin. & Valens in l. i. C. de Episc. audien. assignant Christianis, quibus *Verus cultus est adiuuare pauperes, aliosq̄ in necessitate.* sic & c. i. x. de empt. & vend. ad presbyterum deferri iubet eos, qui hospitibus ultra pretium vendunt, & qui iniustâ mensurâ, pœnitere in pane & aqua.

Alterum subsidium rei annonariæ, præterquam quod omnes, qui ea quæ ad victum pertinent, & necessitatem (non luxum superfluum, vt queritur Tiberius apud Tacit. l. 3. *lapidum causâ pecuniæ nostræ ad externas aut hostiles gentes transferuntur.*) aliunde aduehunt, bene

Bene conseruanda, non exportanda quibus opus habemus.

habeantur, neque tributis grauentur, neque exactorum iniuriis subiaceant, est; ne ea quæ vel domi creuerunt, vel aliunde aduecta sunt, negligantur: aliâve exportentur, quibus postmodum Respub. egeat, idque & edictis prohiberi à Magistratu potest, l. 1. & 2. C. que exportari non possunt. & seriò curari debet. sed contrâ potius in id incumbendum omnibus neruis, vt aduectiones naturâ & industriâ

21. Bene habendi eorum mercatores.

sint faciles, & moribus stationariorum viæ, & flumina, & mare nihil impedita, vel à piratis, latronibus, vel viarum aut fluminum incommodis, purgentur, reficianturque studiosissimè. Quin imò non

22. Portus aqueductus bene curandi, noui fodiendi.

ni aquarum ductus, si qua fieri, & prodesse possunt, fodiantur, quò merces faciliùs & quàm minimo pretio traiciantur. Vidimus & patrum & nostrâ memoriâ quantum in omnem causam & casum interfit. non aliter Barauum prosperitatem Reipublicæ suæ stabiliuerunt, aut seruarunt hætenus, quàm ductu aquarum, obiectu fluminum, maris navigatione. Ambracium Nero cum sinu Corinthiaco iungere voluit, *primusque terram egestam suis humeris tulit* Suet. in eius vita. & à lacu Auerno nauigabilem fossam vsque ad ostia Tiberis ducere: *sed intolerandus labor, nec satis causæ.* Tacit. l. 15. fossa etiam Mariana, Drusiana, Ottonia, nec ignobiles, olim nec inutiles pacis & belli necessitatibus. Studium L. Veteris fuit Mosellam atque Ararim folsâ connectere, vt copiae per mare, dein Rodano, & Arare subuedire per eam fossam, mox flumio Mosella in Rhenum, exin Oceanum decurrerent, sublatisque itinerum difficultatibus nauigabilia inter se Occidentis Septentrionisque littora fierent. Sed Aelius Cratius Belgicæ legatus quanti interesset gnarus deterruit Veterè, *ne legiones alienæ Prouinciæ infer-*

inferret, studiaque Galliarum affectaret. Tac. l. 15. sexcenta alia sunt. sed nulla experientia clarior eâ quam apud Batauos sexagenarium nunc bellum fecit, innumeri sunt fluuij, aquæ-ductusque ab industria naturaque dati, mercium aduehendarum nullibi commoditas, nullibi annonæ vilitas maior, exercitus verò & com meatuû in omnem partem quò ducendus est, tam expedita traiectio, vt sex horis tantum itineris conficiat quantum castra Regia per continentem sex diebus, tantilli sumptus vt centesimam regionum non æquent, dum vna oneraria plus transehit quàm centum quadrigæ tot equis & aurigis famelicis, & agrorum populatoribus instructæ sint ferendo. Quæ procul dubio ratio vnica est, præter confœderatorum consilia, frugalemque & prudentem administrationem, vt orbis ille angulus tanti monarchæ arma tot iam annos sustinere potuerit non tantum, sed & in propriis sedibus, atque vtrarumque Indiarum insulis magnis damnis irritârit. Ita nuper Rex Rhenum in Mosam ducere cœpit: quod quanti momenti sit in belli & pacis causam ostendit Batauus, missio exercitu ad eos conatus impediendos. Faxit Deus vt quæ alia id genus pertinent ad Reipublicæ tutelam, annonæ, merciumque omnem abundantiam, & vtilitatem, cum salute publica dirigantur, vt non minus domi sit benè; quam Dei beneficio Belgarum nostrorum per annos proximè lapsos foris in Italia, Hungaria, Germaniaque bellica gloria renouata est, illudque Belgis euenit, quod Germanicus apud Tacitum lib. 1. abominabatur: *Dij, inquit, non sinant vt Belgarum quamquam offerentium decus istud & claritudo sit, subuenisse Romano nomini, compressisse Germania populos.*

Denique annonæ ratio constat in distribuendo rectè, vt ingruente necessitate sciatur quantum sit frumenti, quanto populus egeat. Singulis vicis, singulis insulis præficiantur qui inquirant, qui quod cuiusque indigentia superest, in hebdomadas, in menses vendi iubeant, partianturque; ne cuiquam desit, aut quod alteri opus est superfluat. inutilia terræ pondera ablegentur, validi mendicantes, otiosi decoctores, profusi helluones, immodicis gulæ sumptibus prodigi (quibus coercendis scriptæ olim leges Fannia, Licinia, Cornelia, Antia, Agell. l. 2. noct. attic. Macrob. satur. l. 4. c. 9.) vsurarij, qui res alienas malè exedunt, & suis abutuntur malè, harpyiæ insatiabiles alienarum rerum, suarum prodigi, qui canibus proiciunt, quo multi ieiuni ventres saturari possent. Canes incumbente aut imminente fame occidi solent, omniaque inutilia animalia, quæ alimenta hominibus idonea absumunt. apud Belgas etiâ vetari ne aqua nimio frumento in potum corrumpatur; aliaque quæ vsus & prudentia suggerit statui.

23.
Distributio
annonæ
prudenter
facienda.

C A P V T XXII.

De ædificiis.

1. *Ædificia
suranda.* **P**rospiciebatur olim diligenter ne vrbs ruinis deformaretur, collapsa ciuium ædificia restitui iubebantur. Paul. *lib. 1. disput. c. 26. l. ob negotium 20. D. de compens.* si iussum negligebant domini, curator Reip. domum extruebat, & nisi illi impensam cum vsuris restituerent Resp. eam distrahebat. *l. ad curator. 46. D. de dam. infect.*

2. *Via sternenda, curanda, reparanda.* **A**Ediles etiam sternendis reparandisque viis sunt creati, *l. 2. §. deinde cum esset. D. de origine iur. l. 1. de via publica. l. lectos 12. de peric. & commod. rei vend.* *Ædiles, inquit, curam gerant per urbem viarum, vt complanentur, neue flumina damnum dent adibus, & vt pontes sint quocumque loco opus fuerit.* curent etiam vt priuati muri, vel alij, vel ædium qui in publicam viam feruntur, si ruinosi sint, ædium domini eos vt oportet, demoliantur, aut reparent. quod si non demoliantur neque reparent, eos mulctent, donec vitium emendauerint. Prouideant quoq; , nequis vias publicas effodiat, aut aggeribus obstruat, neue quid in via ædificet. quod si contra factum fuerit, seruus à quocumque, qui eum deprehenderit, cædatur; liber verò ædilibus indicetur, qui in eum lege animaduertent, & factum opus destruent. Præterea vt ante suas quisque ædes vias publicas reficiat, & aquæ-ductus, qui sub dio sunt, purget, nequid euntem currum impediatur, & qui conductas ædes inhabitant, si earum dominus non reparet ipsi reparent, impensam in pensionem imputabunt. curent etiam nequid ante officinas ponatur, nisi fullo vestimenta ad auram recreet, vel faber rotas exponat. ita tamen & hi collocent, ne euntem currum impediatur. neque etiam quemquam in via rixari, aut stercora eiicere, vel morticina pellésve proiicere permittant.

3. *Et sacra ædes.* **S**acrarum ædium in primis cura Iudici esse debet, vt sartæ tectæ feruentur. in quam rem olim quarta bonorum Ecclesiasticorum pars destinabatur. *c. vlt. & seq. 12. q. 1. & ob id hodie cum ea partitio bonorum cessat, in eos onus maxime incumbit, qui aliquos ab Ecclesia prouentus obtinent.* *Trid. ses. 21. c. 7.* aut in ea beneficia possident, *c. 1. & 4. de eccles. ædific. c. fin. de his quæ sunt à maiori parte Capit. late Pecq. tractat de ædific. & repar. eccl. Lange cruc. in spec. Canon. l. 5. c. 5. 6. 7. 8. & nos egimus in iuris pontificij noui anal. eo tit.*

Mu-

Portus publici, viæ vicorum, angiportus ad vtilitatem publicam 8.
 instituti rectè curari debent, nec vllâ parte priuatis domibus inclu- ^{Portus.}
 di, *l. qui sine 19. C. de operib. publ.* sed publica omnibus esse statio, &
 secura. *l. nemo igitur, 4. §. final. D. de rer. diuis.* vt facilis sit acces-
 sus, & secura inuektorum conseruatio, nec morosa tributi exactio.
 Eximia, inquit Cassiodorus *l. 7. Variar. c. 9. res tibi committitur, si*
moderatè peragatur, tu copiam facies dum ingredientius iustè tractaueris,
auara manus portum claudit, & cum digitos adtrahit, nauium simul vela con-
cludit.

Id tamen diligenter Magistratibus prospiciendum est, ne simul 9.
 cum peregrinis mercibus, peregrini mores, & vitia inuehantur. Pro- ^{Cum pere-}
 fectò, inquit Plato, mare ciuitati proximum quotidiana eam iucunditate af- ^{grinu mer-}
 ficit; verumtamen vicinitas ea reuera nimium salsa est, aut amara. nam mores ne ^{cibus mali}
 cum mercibus & pecuniis ciuitas cauponando repleatur, dolosi animi instabi- ^{inuehan-}
 les & infidos mores parit, vnde parum & ipsa ad se ipsam & ad gentes alias ^{tur.}
 fidem & amicitiam colit.

Theatra etiam, stadia, balnea, prætoria, palatia, basilicæ, pon- 10.
 tès, viæ publicæ, & similia, quæ in vsum communem habent ciues, ^{Theatra,}
 curari etiam vt publica debent. siue agatur de illis sartis tectis ^{portoria,}
 seruandis, siue de his quæ in illis aguntur, vt neque desit vtilitas, & ^{balnea.}
 honesta voluptas, neque luxuriet in theatris vel mimorum seu hi-
 strionum turpitudine, nec lasciuiat in balneis, ad corporis valetudi-
 nem seruandam repertis, meretricia mollities.

Carcerum autem cum primis ratio habenda est Magistratibus, 11.
 vt sint idonei ad custodiam, ad quam deputantur. *l. aut damnium, §. Carceres*
solent. D. de pæn. D. & C. de custod. reor. & securi quidem, at non du- ^{publici, pri-}
 ri. vt qui ad castigationem leuium delictorum, vt in *l. 3. D. de custod. nasticis*
reor. l. 2. C. eod. nec istitam horridi, quàm qui ad supplicium. vt
 erant Gemoniæ, Tullianum, & alia loca subterranea Romæ. Qua-
 re & iustissimæ sunt Ecclesiasticæ constitutiones, quæ vetant car-
 cèribus ita mancipari reos, vt vel fame vel fœtore interimi possint.
 Diaz in *prac. crim. can. c. 129.* & Regiæ Ordinumque Galliæ iustif-
 simæ ordinationes, ne vllibi carceres sint subterranei, vel hypogea.
 Comitibus Aurel. *art. 55.* ne loci corruptio, fætor, bufones, ser-
 pentes carceratis officiant; est enim id non custodire, sed ne-
 care.

Quare ædificia carcerum hisce custodiæ, delictorum, & pœna-
 rum, nec non sexuum distinctionibus idonea vt sint, satagendum.
 sed & vt ne Commentarienses negligenter, aut crudeliter inclusos
 habeant, inuigilandum. *l. i. de custod. reor.*

Nec minùs qui vi è carceribus reos vel alio modo eximunt, de vi publica puniendi. *l. qui de dol. 10. ad l. pub. de reput. & damno actoris faciendi, l. 4. & tot. tit. ne quis eum qui in ius vocatur, vi eximat.* Denique qui carceres effregerunt. quibus capitale supplicium proponitur *l. 2. de car. de his qui carc. effreg.* nisi custodis negligentia interuenit, per quam sine effractione euadentes leuiter puniuntur *d. l. 1.*

Præterea ne quis carcerem priuatum habeat. publici enim iuris est, & sine auctoritate publica nec construi, nec haberi potest, *l. vnic. C. de priuat. carc.* Excipio parentes qui filios habent in potestate, qui intra familiam emendare eos possunt. solent tamen si seueriori eos disciplinâ detineant, magistratui indicare. Excipio etiam dominos, qui seruos vincire & cedere possunt, dummodo meminerint animaduersuros Iudices, si disciplinæ modum excefferint. Ad parentum dominorumque rationem rediguntur carceres monastici, disciplinæ seruandæ, & leuibus excelsibus puniendis permisi. nam grauiorum scelerum vindicta censuræ, iurisdictionique Ordinariorum reseruat.

12. *Fauor. adificiorum.* Ut ædificio vrbiũ honestaretur aspectus, in Romana Repub. ædiliũ officia fuerunt, quibus ædium priuatarum & sacrarum cura demandabatur, nec non viarum vrbis, vt planæ, mundæ, tutæ essent. *l. vi. D. de via pub. & si quid in ea fact. esse dic.* quare si quæ vulgo iter fit, animal nocens habeatur, competit ædilitia actio, *l. hi enim cum seq. D. de edil. edict.*

Et Curatores operum, & Comites formarum, riparum, & aluei Tyberis, & procurationes vrbiç in iure nostro leguntur. sed & tribunus rerum nitentium: cuius erat sollicitudo, vt ædes sacræ, basilicæ, fora, balnea, circi, theatra, amphitheatra, viæ, bibliothecæ, campi, omnia denique loca publica nullis sordibus vitiarentur, tantum erat veteribus munditiei, nitõribusque studium.

Sed & ita Iustinianus in mandatis Principum *Auth. eo. tit. §. sed etiam pro libertate necessariorum, & operum ciuitatum diligentiam habebis, procurans ex ciuilibus pecuniis partes quæ valde necessariae sunt operum facere, & pontium similiter, & viarum & portuum, in quibus omnino sunt locis Pro- uinciæ, cui præsidet, portuumque & murorum, curam habebis, & quidquid omnino est & ciuitatibus vtile, & cogitabis, & facies, & mantabis, &c.*

12. *Vetus forma, interualla, prospectus.* Hoc itidem constitutum est, vt qui ædificaturus est, veterem & consuetam formam ædificiorum non possit excedere, & vicino lumen, prospectumue auferre, *l. penult. Græc. C. de ædificiis priuat. & Constantinopoli quidem duodecim pedum spatium inter proprias & vicini ædes relinquere oportebat, l. vlt. C. eod. quod inde porrectum est*

Murorum etiam ciuitatis & arcium non est cura negligenda, tum ob decorum, tum ob munimentum, nam si ædificia priuata ob aspectum publicum domini reparare etiam inuiti cogantur: multo magis muri urbium & arcium, turres, & propugnacula. si quidem ad ritum priscum structa sint. venerandæ antiquitatis gratiâ, si ad hodiernum, defensionis & securitatis causâ, muratas enim vrbes atque arces Regnorum Prouinciarumq; præsidia non semel rebus deploratis extremam salutem attulisse non est quod multis exequamur, relinquimus eam contentionem aliis, qui longè lateq; discutiunt, expediâtne muratas vrbes & arces habere, an solo virorû fortium robore niti. Tholos. *de rep. c. 3. 5. Consen. Polit. l. 8. c. 23. 22.*

Sanè vt antiquas historias nihil attingamus, sed Belgium tantum, quod per annos nunc septuaginta bello iactatur plusquam ciuili, in quod contra Hispaniæ Regem iuuandis Ordinibus vnitatis vires, viros & belli neruos contulerunt omnes ferè Europæi Principes & Resp. præter Austriacos, vbi tot nunc annis tantâ impensâ, tanto incolarum, aduenarum, militum, ciuiumque sanguine militia discitur, & docetur: quasi in amphitheatro hodiernæ Belgicæ artis & disciplinæ. hoc inquam bellum in tantam moram protrahitur, præter reliquas causas, maximè ob infinitum numerum muratarum ciuitatum, oppidorum, municipiorum, arcium, castellorum, præsertim ad fines, limites, adiutisque Prouinciarum sitorum (quos & flumina frequentissima vndique interfecant, cingunt, tuentur & paludes non pauca) atque ad eos limites quos hoc bellum inter partes posuit.

Exactum est ab induciis sexennium, sudatû & ad Bergizomam, vbi & Belgicus, & alter Palatinatus, & tertius magnæ partis Germaniæ victor exercitus cursum sisti victoriarum indoluit. Denique ad Bredam quantum temporis inlumptum est bello, quod Hugo descripsit, tam operoso, vt labores Herculis comparari possint: tam sumptuoso, vt expensas exacti nummularij difficulter supputent. His inquam vicibus ad Bergizomam & Bredam luctando sexennium absumptum est, tot antè anni ad munita oppida alia, atque arces, post quæ an. 1629. succelsit clades Siluæ-ducensis. Non inficior Alexandrû Asiæ imperium vno cum Dario prælio rapuisse, Iustin. l. ii. ad quod illud monentis apud Curtium, l. 4. *Et bello vicimus, si vincimus prælio. Scio post conflictum cum Persio omnè ferè Macedoniâ infra biduum deditâ, Liu. l. 44. Antium paucos dies circumfessum deditû, nullâ oppugnantium nouâ vi, sed quod iam inde ab infelici pugna caltrisq; amissis ceciderant animi. Liu. l. 2. & quæ alia adducit Marnixius in resol. polit.*

sect. 8. c. 6. vbi contendit euincere eum, qui superior acie agnoscitur, facile vrbes superare. sed & ref. 7. urbem vnam præcipuam amissam suo motu percellere cæteras, vt collabantur. sed id assero, vt natura fluuios, maria, montes, syluas, paludes muniendis Prouinciis dedit, ita & industriam castella, muros, munimentaq; locorum sexcenta, quibus sistatur fortunæ cursus, si aduersari cœperit. vt ne vnus dies destruere imperium possit, vt arma, vires, per moram reparari, & si cadendum sit, honestis conditionibus fieri queat. Ipsi Romani nullibi confidebant, nisi castris, vallis, munitionibus structis, ne vnam noctem. *vt alibi dicimus.*

6. *Fora iudicialia.* Fora etiam tum iudiciis exercendis, tum rebus venalibus opportunis locis statuenda sunt, tum Conciliis vrbicis, & prouincialibus idonea, fora iudicialia pro causarum & Iudicum dignitate, sella, subsellia, vel tribunalia publica saltem, atque aperta, dum causa noscitur, & iudicatur. nam sententiam in secreto latam statuit irritam lex, *cum sentent. 6. C. de sentent. & interloc.* Forum muricibus sterni quidam non malè optarunt, ne temere in illud litigantes profiliant, sed necessitate dumtaxat compulsi, & qui desiderant mox expediri. Addendum & aliud votum, ne quæ circa miseros Harpyæ versentur: de quibus Cato, *fures priuatorum furtorum in nervo atque compedibus ætatem agere, fures publicos in auro atque purpura.* Gellius l. 11. c. 18. aduigilent Iudices atque Magistratus, vt à foro suo absint, sed ij magis reperiantur, quos Leo & Anthemius aiunt non minùs providere humano generi, quàm eos qui præliis & vulneribus patriam, parentesque tuentur, multis priuilegiis digni donatiq;e. l. 5. & seq. C. de aduoc. diuers. iudic. & tit. sequent. l. aduoc. C. d. tit. C. de aduoc. diuers. iudic. l. 4. l. cum aduoc. C. eod.

7. *Rerum venalium.* Locum foro idoneum exigit Arist. l. 7. polit. c. 12. excellentem, ac liberum ab omni mercatura. quo neque opifices, neque agricolæ, neque alij tales vlli appropinquent, nisi à Magistratibus vocentur.

Venaliùm etiam rerum omnium fora pro faciliori commercio separanda sunt, monente Aristotele *ibidem*, vt alibi oues, sues, boues, alibi carnes, alibi panis veneant. vt & faciliùs quorum ea cura est inspicere possint, vt omnia fide bonâ, & iusto pretio emantur. l. vnic. s. cura carnis. D. de offic. præfec. vrb. l. fin. D. ad l. Iul. de ammon. l. vnic. D. de mundi. & tit. de edil. edict.

Athenis agoranomi duo hæc præcipuè curabant, vt omnia in foro compositè citraque tumultum agerentur, deinde vt abstinerent à mendaciis non vendentes modò, sed etiam eementes.

Per-

est ad Prouincias, quamuis legibus duodecim tabularum suffecerit interuallum duorum pedum & dimidij, Isidorus *l. 15. Æthymo. c. vlt.* sed & amplius, ne cui gratisimus in mare prospectus in directam tolleretur, centum pedum spatium exigebatur. *Novel. 63. de noui operis nuntiat.* quod deinde & in obliquo prospectu maris placuit. *Novel. 165.* quod Hermenopolus paritate rationis ad prospectum montium porrexit. *l. 2. epitom. inris ciuilibus, c. 4.*

Vetitum etiam fuit dextra, læuaque per pedes quindecim prope aquæductus ne arbores plantarentur. *l. 1. C. de aquæduc.* scilicet ne quid eis nocetur. cuius rei tanta fuit cura, vt ab extraordinariis oneribus essent ij immunes, per quorum fines formarum meatus transirent. nedum ad aliud superindictæ rei onus attinerentur, aquæductus fordibus repleti non mundarentur. Id quod si negligerent, amissione possessionum mulctabantur. *l. aquarum. C. de aquæduct. l. 11.*

Cloacarum etiam ratio insigniter habita fuit. nam *calum pestilens & ruinas*, inquit Vlpian. *in l. 1. §. 1. D. de cloac. minantur immunditiæ cloacarum, nisi mundentur.*

Sed & aluei & riparum Tyberis inuentus est curator ab Augusto. quo diligentius quod singulis commissum erat, curaretur. seu vt Tranquillus notat *c. 43. quo plures*, inquit, *partem administrandæ reipub. caperent noua officia excogitauit.* & singulos diuersis curis distraxit, ne otiosi in nouo imperio commune negotium facerent. de horum aliquo officio accipitur quod Vlpian. ait Saluianum beneficio Principis vrbicam procuracionem adeptum.

Quin imò nulli Iudicum, qui Prouincias regunt, in ciuitatibus in quibus sacra palatia aut prætoria sunt, (ea autem dicebantur in quibus publicè ius dicere, atque habitare solebant Præsides, *Novel. 24. in prin.* vt etiam Leo vocat, *in l. omnes §. 1. C. de episc. & cler.*) licet his relictis, priuatorum sibi domos ad habitandum, veluti prætoria vindicare: sed sacratissima modis omnibus inhabitare palatia, seu prætoria cogantur, vt hac necessitate compellantur eorum reparationi prouidere, *l. 14. de Off. rectoris Prouinc.* quin imò si ad priuatos diuertissent domos, eæ publicabantur. *l. 4. C. Theod. eod. tit.*

Mandatum quoque Præsilibus fuit vrbes lustrare, *Novel. de prætor. Novel. de Præt. Paphlag.* & ædes factas, & opera circuire, inspiciendi gratiâ, an facta tecta quæque sint, vel aliquâ refectione indigeant, & si qua cæpta sint, vt consummentur; prout vires eius Reipub. permittunt, curatoresq; operum diligentes solemniter proponere. *l. 7. de off. Proconsulis.* Castrorum etiam refectionis lustrationis-

14:

Aquaductus, & circa eos plantatio.

15:

Cloaca aluei.

16:

Prætoria & Præsilibus habitanda.

17:

Vrbes lustranda.

tionisq̄ue curam habere. *leg. 4. de offic. Iud. milit.*

18.
Ædes etiã
priuata re-
staurari
iubendã.

Cura hæc, vt diximus, non publicas tantùm ædes, sed & priuatas complectitur; quare Præsides Prouinciæ inspectis ædificiis, domos eorum causã cognitã, reficere ea compellit, & aduersus detrectantem competenti remedio deformitati auxilium fert. *l. 7. de offic. Præs. id.*

Quare rectè Magistratus Bredanus ante non ita multos annos cum fortuito incendio pars vrbis conflagrasset, vetuit ædificia refici, nisi parietes lapide, tecta tegulis seu scandiis munitur. & cauendo in futurum periculo, iussit intra annum straminea omnia tecta nudari tegulasq̄ue itidem vel scandia surrogari. vnde nihil mirum si in tantis deliciis à suis Principibus habita fuerit, & potentissimi Hispaniarum Regis arma, iramq̄ue Europæorum Regum, Principum, atque Rerumpub. & contentionem prouocauerit. Sic & ante annos plus centum Magistratus noster vetuit, nisi ex lapide domos vllas ædificari, vel instaurari. Vnde euasit in eam formam Antuerpia, vt merito iustus rerum extimator Lipsius ocellum eam vrbium appellãrit.

Sed & insuper per leges priuatis prospectum est, adeò vt prætor, nec in loco quidem publico fieri quidpiam permiserit, quod priuatis possit incommodare. *D. nequid in loc. public.* publici enim vsus quæ sunt, omnibus æquè ad vtendum & prohibendum communicantur iure communi ciuitatis. *Loca publica,* inquit, *l. 1. D. nequid in loc. public. priuatorum vsibus deseruiunt iure ciuitatis* (nota) & *tantum iuris habemus ad obtinendum, quantum quilibet ex populo ad prohibendum.* Vnde & sequitur, quod eadem lex infert, quòd damnum pati videatur, qui commodum amittit, quod ex publico conseq̄uebatur quale quale sit. proinde si cui prospectus, si cui aditus sit deterior, aut angustior, interdicto locus est.

Vnde *l. 1. C. de seruit.* cùm veterem formam mutari, luminibus officii vetat, consuetudinem in hisce vice esse seruitutis declarat. & *l. 3. C. de ædificiis priuatis.* si facies prior mutatur in ædificando, Magistratum & vicinorum consensu opus esse. Item quæ in oppido frequenter in eodem genere controuersiarum seruata sunt, Iudicem causã cognitã statuere. *d. l. 3. C. de ædif. priuat.*

Inter ea autem quæ publicam & priuatam considerationem continent, nihil magis ferio ac sæpiùs leges inculcant, quã ne vetus forma ædificiorum mutetur, ne lumen, ne prospectus vicini auferatur. Vnde *l. penult. C. de ædif. priuat.* quæ est constitutio Græca, quam interpretatur Contius, quam nõ localem pro Constantinopoli, sed

vni-

uniuersalem esse Iustin. *in l. ult.* declarat, qui proprias, inquit, domos renouare volunt, veterem formam nullatenus excedant, ut nec hi qui nouas aedificent, lumen aut prospectus auferant. quod neruose & yerbosè profequitur eadem Constitutio. cuius intentioni plenius explenda Iustin. duas Nonellas edidit, 67. videlicet & 165. de prospectu non impediendo. adeo quidem, ut *l. 5. C. de oper. publ.* decernat diruenda aedificia in publico, quamuis ex rescripto Principis, aedificata, si fuerint contra ornatum & commodum, & decoram faciem ciuitatis. *et l. 13. eod.* si spatia platearum angustent.

Ex qua lege 5. & illud conficitur, permissum Principis in publico aedificandi, si is simpliciter impetratus fuerit, non sic accipi posse, ut cum incommodo alicuius quicquam fiat, neque solere Principem aliter permittere. *in 2. §. merito §. si quis à Principe. D. nequid in loc. public.*

Et exceptionem factam *in d. §. si quis à Principe nisi fortè quis hoc impetrauerit.* ita accipiendam esse, ut possit Princeps summam & supremam potestatem concedere, ut cum incommodo alicuius in publico aedificetur, sed insolitam esse eam concessionem, & simpliciter factam non eò extendendam, & ex rescripto simplici aedificatum iuxta *l. 5.* destruendum; at demum ex summa potestate cum sufficienter informatus est, posse quidem, sed tamen ex causa publica, in gratiam Reipub. non priuatum fauorem. bonus enim Princeps imperio uti non solet, cum legibus locus esse potest, neque plenitudine potestatis, quã non id tantum quod cuiuslibet competit ex publico, sed priuata etiam bona auferre potest, si inuitabilis necessitas, aut summa causa ita exegerit. Ad quam rationem Mercurius Italicus Ioannis Henrici à Pflaumern *in descriptione Urbis Senensis nu. 7.* aedes ultra ceteras in forum procurentes ab architecti culpa aut temporum iniuria vindicat, quod Ioannes Vgurgerius Reip. inopia pecuniae laboranti bina plaustra auro onusta miserit, hocque facto consecutus sit, ut aedes quas circa forum exstructurus erat, proferre ultra definitum spatium, eaque nota conspicuas præ aliis reddere liceret. duobus ergò auri plaustris ea deformitas redempta est in magna Reipub. inopia: publica ergo causa, & magna, & ad exemplum utilis fuit.

Principes sanè Magistratusque & exemplo prouocare subditos ad aedificanda speciosa aedificia decet. exemplo quidem; ut ipsi palatia, prætoria, arces, castra, aedes, alias fiscales & publicas aedificent, instaurentue dignitati pares. apud populos quidem qui splendore & magnificentia sub obedientia Regia duci atque retineri debeant:

in-

infra maiestatem paulò apud eos, quibus eminentis excessus inuidiam, familiaritas reuerentiam, & amorem, firmissima obedientiae signacula pariunt. Beneficio autem: ut sicut restorationi mœnium aliorumque operum publicorum tertia portio eius Canonis, qui ex locis fundisue annuâ præstatione confertur, impenditur: *l. restaurat. C. de diuers. præd. urb. lib. 11.* Ita quoque priuatis ædificium, quo publicus aspectus decoretur, exstructuris, in id opus, præsertim si nobile frontispicium habeat, ex ærario publico liberale subsidium decur.

20. *Citra ni-
miam lu-
xum.* Commendat ergò meritò Regibus in *institut. l. 3. c. 10.* Mariana, aliisque ahibi, ædificandi studium, atque opera Principibus digna extruendi. admitto tamen leges sumptuarias, quas *Conf. polit. lib. 8. c. 14. §. 8. & seq.* sed rarò, eo videlicet casu, quo Regia palatia superant, æquant, vel iustum interuallum inter Regem & subditum ædificia non seruant. ut theatrum Scauri, de quo *Plin. lib. 36. c. 15.* & per quæ illustres familiae vel intereant, vel ita depauperentur, ut sibi deinceps non sufficiant, vel Reipub. necessitati. in quam feuda olim, & magnæ opes nobilibus datæ sunt: denique priuatos vitare velim censuram *Plinij lib. 36. c. 1.* *Cædimus, inquit, montes, trahimusque, nullâ aliâ quam deliciarum causâ, quos transcendisse quoque mirum fuit. In portento prope maiores habuere Alps ab Annibale exuperatas, & postea à Cymbris: nunc ipsæ cæduntur in mille genera marmorum, promontoria aperiantur, maris & rerum natura agitur in planum, euehimus ea, quæ separandis gentibus præ terminis constituta erant: nauesque marmorum causa fiunt, ac per fluctus fœuissimam rerum nature partem huc, illucque portantur iuga montium.*

Sed luxum suum sæpè Roma punitum vidit. toties legimus intacta, collapsaque templa, Capitolium, sepulchra, theatra, & Sabinum à Vitellianis in Capitolio oppugnatum, *reuulsas undique statuas, decora maiorum in ipso aditu vice muri obieisse:* sed multò maximè integra luit, quando intra paucos annos toties capta, direptaque fuit; ab Alarico, Genserico, Odoacre, Theodorico, Belisario, Attila, & altero sæculo à Burbonio.

21. *Quæ in or-
dibus et-
iam men-
dicantibus
ius petat.* Enim verò in Religionibus Mendicantibus etiam hodie viri quidam non minùs pij, quàm politici, seruandam putant constitutionem Clementis V. & Concilij Viennensis de ædificiis conuentualibus paupertati & mendicitati consonis, atque ita ut cathedralibus, collegiatis, abbatialibus, cæterisque id genus Ecclesiis etiam quoad templorum splendorem suus ordo constet ædificandis, in hæc verba statuentem: *Conuenit ipsis quòd nullo modo deinceps fieri faciant,*
vel

vel fieri sustineant, Ecclesias vel alia quaecumque aedificia, quae (considerato fratrum inhabitantium numero) excessiua in multitudine, & magnitudine debeant reputari. Ideoque volumus quod ubique in suo ordine deinceps temperatis & humilibus aedificijs sint contenti, ne huic tantae paupertati promissae, quod patet oculis, contrarium foris clamet, quamuis etiam paramenta & vasa Ecclesiastica ad honorem diuini nominis ordinentur, propter quem omnia fecit ipse Deus, tamen qui absconditorum est cognitor, ad animum sibi ministrantium respicit principaliter, non ad manum: nec per illas sibi vult seruire, quae suorum seruitorum conditioni & statui dissonarent. Propter quod sufficere debent ipsa vasa, & paramenta Ecclesiastica decentia, in numero & in magnitudine sufficientia competenter; superfluitas autem aut nimia pretiositas, vel quaecumque curiositas, in his seu alijs quibuscumque non potest ipsorum professioni vel statui conuenire: cum enim haec sapiant thesaurizationem seu copiam, paupertati quoad humanum iudicium derogant manifeste.

Quamquam, inquam, haec ita olim decreta fuerint, tamen mores hodie, & tempora quorundam alia iudicia ferunt, videmusque templa domosque mendicitatem professas antiqua Ecclesiarum decora supergredi. Qua in re nec ego Consenij censuram interponam. id de publico tantum dicam, vrbium aspectum per eiusmodi aedificia honestari, populi dignitatem augeri, priuatis per operas, mercimoniaque istae nostratiae praesertim, vbi vilium mechanicarum personarum copiosus est numerus, Reipublicae eas molitiones vtilis esse; dum suppeditatur quod hi laborent, illi vendant; vtrique victitent, augeanturque: Respublica otiosorum periculis careat.

22. 1
Sed mores
apud ali-
quos & pu-
blicum de-
corum lae-
xat.

CAPVT XXIII.

Monita Miscellanea.

Magistratus, vt libro primo, capite primo strictim diximus, & perquam amplissimè tradidit NOTITIA Dignitatum vtriusque Imperij: & quam bellissimè explicuit G. Pancirolij Commentarium non literis tantum, sed figuris etiam atque imaginibus; in vtraque Roma varij admodum, alij atque alij sub Regibus, Consulibus, atque Imperatoribus fuerunt, alia

2.
Varij olim
Magistrat-
us.

atque alia officia, atque nomina. In orbe Romano ad formam vr-
bis pleraque directa fuerunt. qui nobis, inquit Iustinianus Nouell. de
Decur. 38. in princ. olim constituerunt Rempubicam, hi ex vfu fore rati
sunt, si ad imitationem regie vrbis per singula municipia nobiliores congre-
garent, & formam quandam senatorie curie constituerent, per quam
& publica tractarentur, & omnia recte fierent atque ordine. In Prouin-
cijs Præses omnium Romæ Magistratuum officia subibat.
leg. 7. §. ult. l. 8. de offic. Proconsul. Post inuersum sæpius, at-
que euersum imperium Romanum alia vbique vita alios mo-
res postulauit, alia vbique Rerumpublicarum formæ inductæ,
officia, & potestates. In ipsa Roma retentis Magistratuum
nominibus sæpius prout mutationes intendebantur, vnis vis ad-
dita, alteris adempta est: noui instituti ad veteres minuen-
dos. Reliquum id est hodiernis temporibus, vt non ignoremus
quidem Magistratuum veterum historiam, tum aulicorum,
tum eorum qui apud Principem erant, tum qui Prouincias
gubernabant, tum qui vrbes & municipia quos compendiosè
cum officijs describit Gudelinus in comment. iur. nouiss. lib. 5. cap.

2.
Nunc at-
tendendum
quid facere
eos oportue-
ris.

quarto, quinto, sexto, & septimo. sed maximè ad ea attendamus,
quæ à singulis leges exigunt: seu quo ad iustitiam populo per
iudicia administrandam, seu securitatem populi armis defen-
dendam, seu quæcumque ad vsum vitæ populo necessaria ab-
undè habenda. ad quæ tria capita omnium officiorum cura, po-
testasque Iudicum referri potest.

3.
Eius rei
summa.

Summam officiorum hanc facit Gudelinus dict. capit. sexage-
simo septimo, vt Iudices humaniter erga subditos se gerent, vt vin-
dices forent criminum, executoresque legum; vt controuer-
sias omnes subditorum dirimerent, vel sopirent, ne Principem
sæpè interpellari necesse esset, ac vt minimè vterentur vicarijs,
sed cuncta ipsimet obseruarent; vt curarent affluentem rerum
copiam esse in vrribus, ne quid ciuibus deficeret; vt inspice-
rent pontes, muros, itinera publica, aquæ-ductus, & reliqua
opera ciuitatum, curarentque ea instaurari; ne permitterent
quemquam sua signa imponere rebus ab alio possessis; vt
denique puris manibus essent, abstinerentque ab omni con-
cussione, & munerum acceptione, publicis stipendijs con-
tenti.

In ingressu vt nihil darèt vel promitterèt cuiquã pro adeptione suæ
dignitatis, vt iusuradū præstaret de Catholicâ Religione, de obsequē-
do

do Principi, recteque administrando officio, de nulla pecunia data vel promissa ad officium obtinendum; denique nulla accipienda à subditis, & tributorum illatione iuste procuranda, de defendendis subditis, eorumque; controuersijs ex æquitate dirimendis, de vindicandis flagitijs, de tuenda publica disciplina, de ministris denique; bonis assumendis, ut cautionem præstaret tributorum nomine saltem nuda re-promissione, que si foret omissa, pro præstita haberetur, ne diu hererent in itinere otiosi, ne antequam fines Prouinciæ ingrederentur, vlla edicta mitterent, sed biduo tantum ante scriberent decessori suo ut sibi cohortem obuiam mitteret, curarent quietam esse Rempublicam, omnes tumultus prohiberent, ius ex legibus & æquitate dicerent, omnium querelas audirent, cunctas lites breuiter expedirent, bonos colerent, malos & nocentes poenis prosequerentur, haberent rationem tributorum, nihil à priuatis acciperent, contenti annonis quas de publico haberent, ne quemquam opprimerent, ut iussiones omnes Principis adimplerent, etiam tempore decessoris sui factas, ut in rebus gerendis minimè vicarijs vterentur, ne Prouincias desererent, quam diu administratio ipsorum duraret; quin etiam & aduentum sui successoris expectarent, ut depositam administrationem quinquaginta dies in Prouincia permanerent: obseruarent ne etiam noctu delinqueretur, ne incendium oriretur, in incendiarios, fures, effractores, adulteros, alios extra ordinem fustibus & flagellis, alios extremo etiam supplicio animaduernerent, expellerent ex vrbe inertes, atque erroneas, inquirerent de peregrinis, curarent ut coloni ad agriculturam, serui ad dominos, ceteri omnes ad suam habitationem, suumque opus redirent, ne quis prætextu litis diutius in vrbe hareret: expellerent validos mendicantes, & otiosos, vel eos ad opera compellerent, de concussionibus & nimis exactionibus inquirerent, nulla munera acciperent, pecuniarum tam ex mulctis quam aliunde acceptarum aut expensarum tabulas conficerent, viæ planæ, mundæ, tutæ ut essent curarent. Non sunt, ut dixi, eadem hodiè Iudicium nomina, non officiorum distributio, quisque diligentiam suam in ijs functionibus ut præstet oportet, quas hodiernus vsus officio suo proprias fecit. quæ nostratum ferè sunt, alibi diximus, & egregie proponit Gudelin. d. c. 6. 7. sub fin. præter suprema Principum, & Prouincialia Concilia, Rationalium Supremorum, & Prouincialium Conuentus militares, Potestates & Auditores.

Magistratum enixa cura esse debet, ut sint orphanotrophi, qui parentibus atque substantijs destitutos minores sustentet; brephotrophi, qui alumni sunt infantium; ptochotrophi, qui pauperum & mendicorum;

Xenodochi qui aduenas, ægrotos, inopes, debiles, inualidos hospiti-
tio excipiant: nosocomi & gerontocomi, quibus curæ sint valetu-
dinarij, & senes, & vt maiorum opes in has causas olim collatæ
omnino secundum extremæ voluntatis stylum impendantur, neq;
quocumque citra supremum Pontificis arbitrium diuertatur,
Clem. quia contingit de relig. dom. Trid. s. 7. c. 15. vt sit cura captiuorum
domi alendorum, foris redimendorum, expositorum infantium,
ne alij quàm Christiani, orthodoxi ad Reipubl. curam, vel ad-
ministrationem, vel iuuenum institutionem admittantur, hære-
tici coërceantur, relegentur, præsertim qui lotum reuocant ad
fontem, iterant quod semel est, aut duplicant quod vnum est,
qui à religione desciscunt puniantur, signum crucis humi non
sculpatur, cæteræ fidei tessera reuerenter habeantur, Iudæi ob-
seruentur, ne Christianum mancipium possideant, aut circum-
cidant, pagana sacrificia ne fiant, qui ad Ecclesiam confugiunt
loci reuerentiâ defendantur, C. l. 1. t. 3. vsque 13. si contra ius vel
vtilitatem publicam quid fuerit impetratum, à Iudicibus non re-
cipiatur 14. 22. ne matresfamilias domo extrahantur in forû, ne Iu-
dices confundant inticem dignitatum gradus. tit. 48. ne commercia
illicita exercentur. tit. 52. Iudices ne illicitè contrahant. tit. 53.
modum mulctæ ne excedant. tit. 54.

4. Iudex ita omnibus accessum ad se facilem det, vt omnium de-
sideria audiantur, ne fortè dum aliquid honori postulantium da-
tur, vel improbitati ceditur, mediocres desideria sua non profe-
rant. leg. 9. de offic. Procons. Cognoscant omnes, inquit Iustin. quia &
maximorum, & mediocrium, & paruulorum nobis cura est: & nihil est ta-
le, quod à nostra solitudine remoueamus. In Auth. de defens. in fin. etiam
serui audiri debent, si verecundè exoptulent, si sæuitiam, si du-
ritiam, si famem, quâ eos domini premant, si obscœnitatem,
in quam eos compulerint, vel compellant, exponunt. Hoc enim
ad officium eorum pertinet, vt mancipia tueantur, ne prostituantur.
l. 1. de offic. præf. vrb.

5. Vnde & Aduocatos quoque petentibus debet indulgere, ple-
rumque sceminis, vel pupillis, vel aliâs debilibus, vel eis, qui suæ
mentis non sunt, si quis eis petat, vel si nemo sit qui petat, vltro
eis dare debet.

6. Primum caput in Authent. de mandat. Princip. est; vt Iudi-
ces puras Deo & Principi seruent manus, nullum lucrum
contingant, nec captiosum aliquid contra subiectos faciant,
contenti sint stipendijs fiscalibus. & Authent. de Iud. c. 7. vt nul-
lus præsumat transcendere, quæ in sportulis aut litis expensis
dispo-

disposita sunt, vt neque ab eis aliquid peccetur, neque prodatur, neque malignè agatur.

Ad hæc oportet Ecclesiæ reuerens sit, & priuilegia seruet, & in primis vt omnes Ecclesiæ à sordidis muneribus habeant immunitatem, & quamcumque iura aut mores patrij concesserunt, nequaquam imminuat. Parochialibus Ecclesijs faueat, in ijsque diuina audiat. matrices hæ sunt, & directa linea attinent: cæteræ laterales consanguineæ. Illis cuiusque cura demandata est, siue prospera gaudeant siue aduersa fortuna conflitentur. hæ copix sunt auxiliares. hinc & Iustin. in *Auth. de Eccl. tit. §. si quis.* mandat, vt legatum Deo relictum, Ecclesiæ deputetur, vbi testator domicilium habet.

Decorum semper Iudex seruet, comparato respectu sui, eorumque quibuscum agendum est. Admonuit apud Tacitum Tiberius *l. 3. non eadem esse decora Principibus viris, & Imperatori, populoque, & modicis domibus aut ciuitatibus.* Vnde & illud Alexandri apud Curtium, *Et ego id agerem, si essem Parmenio.* & Electræ: *Adora tu illos, meos id mores dedecet.* Themistoclis amico inter cæsos hostes aureas armillas ostendentis, *Tolle tu hæc, qui non es Themistocles.*

Etiam in aduersa fortuna sui ne obliuiscatur. ita Marobodius Tiberio scripsit, *non vt profugus, aut supplex, sed ex memoria præteritæ fortunæ.* Tacit. *l. 2.* & Mithridates apud Eumonem præce haud degenerare, agit: Tac. *l. 12.* & Vitellius tribuno insultanti respondit, *Se tamen Imperatorè eius fuisse,* Tac. *l. 19.* & irascitur Paulus Persio nimis ad genua abiecto: *Quid miser maximo crimine liberæ fortunæ, quid ostendis te indignum pop. Rom. hoste fuisse, quid meos labores minuis, meamque fortunam comaculas?* Pluta. in *Æmil.*

Non se ingerat pluribus quam opus sit officiis. Corbulo, cum Parthicum bellum ei esset commissum, ad Neronem scripsit, *Duce opus esse, qui Armeniam defenderet,* Tac. *l. 15.* cur ita? secundis rebus moderandam fortunam ratus cum ipse ei posset se immiscere. sic Moyses: *Nō possum sic sustinere hunc populū, quia grauis est mihi.* Num. c. 10.

Caueat contradictionis studio aliorum consilia excutere. caueat etiam ab ea exiltimatione. nam nec tunc cum rectè, prudenterque consulat, ei credetur. inde apud Tac. *l. 14.* Caius Cassius, *simul quicquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, vt maneret integrum, si quando Resp. consilijs eguisset.*

Vt de tempore, ita dignitate prioribus rectè loquendū est. de Deo & Sanctis religiosè, de Principibus reuerenter, de Magistratibus obsequiosè. degeneris animi index maledicentia. quāuis enim magni ingenij sit, vt Princeps maledicta, senatores conuitia, & quilibet cordati probra contēnant, eoq; magis, quo culpa vacant, manet tamen impudentia criminis, nec ideo est minor, nec magis toleranda. Dauid viuus contempsit maledicta Semei, & palatinos percutere volentes

retraxit, moriturus tamen vindictam filio mandauit. Vespasianus decreuit illicitum esse maledicere senatori. Sueton. *in Vespas.* Concilium Carthag. 4. *c. cler. maled.* 46. graui pœna linguæ petulantiam coërcuit. quod & placuit Aristoteli *polit. l. 5. c. 11.* seruauerunt plures Principes, & Magistratus. Borel. *de Magist. edict. l. 3. c. 3.* imminuit enim Majestatem Principum, Magistratum dignitatem simul, & auctoritatem. eoque magis, quo maledicus gradu altior. quare Claudius Cæsar dicere erat solitus, *non ita de pulice sicut de fera sumendam esse vindictam.* non ita ergo de eo qui potus ad arma profiliit scurrarum, plura etiam dicturus nisi vinum defecisset: ac de eo qui sciens prudens est conuitiatus. nō ita de eo, qui iracundiæ calore & linguæ præcipitio lapsus est, quàm de eo qui nocturnâ vigiliâ crimen meditatus est, & in lucem proiecit. vt Nicolaus Francus vir non indoctus ob maledicos in Pium V. versus in laqueum actus est.

12. Erga benè meritos Remp. & Principes oportet gratos esse. pro-
Gratus sit. uocat gratitudo virtutem; ingratitude moratur, *Non est,* inquit Seneca *de benef. quod tardiores facit ad bene merendum turbâ ingratorum.* nam primum, vt dixi, nos illam augemus, deinde ne deos quidem immortales ab hac infusa dignitate sacrilegi negligentesque eorum deterrent. *Vtuntur natura sua & cuncta interq. illa ipsos munerum suorum malos interpretes inuuant. hos sequamur duces.*

13. Liberalitatem in Principibus & Rebusp. sine profusione maxime constat, & amicos hostesque in gratiam pellicere. tum porro maxime liberales esse conuenit, cum sua suorumque virtute hostilia loca subegerunt, quando non præda modò militibus, sed & partem victoriæ Ducibus & magna meritis erogare, & quasi parti-ri conuenit: vicos, castella, ciuitates, territoria, in feudum dare. quò & remunerationem sentiant, & postmodum arctiori clientela obstringantur, præsertim nobili genere orti. vt de Vespasiano Sueton. *in omne genus hominum liberalissimus, expleuit censum senatorium, Consulares inopes quingentis sestertiis annuis sustentauit, plures per totum orbem ciuitates terræ motu aut incendio afflictas restituit.*

14. Titulis populum non irriter, præsertim nouis, inusitatis, atque odiosis. quo consilio Augustus cum Aegyptus primum sub Regibus esse desijt, nouitate fascium & securium, eum populum perterrefacere noluit. Nec adulatorum ijs compellantium voces admittat. vt Scipio Africanus à militibus Hispanis Rex salutatus; sibi maximum nomen Imperatoris (hoc tum nomine erant exercituum Daces) esse respondit: Regum nomen alibi magnum, Romæ intolerandum esse. Si quid in hominis ingenio amplissimum ducerent tacite iudicarent

rent, vocis vsurpatione abstinerent. Lii l. 27. sic Augustus cuncta discordijs civilibus fessa, nomine Principis sub imperiū accepit, laudibus elatus quòd non regio vel dictatorio, sed Principis nomine Remp. ordinasset, Tacit. l. 1. reliquissetque eadem Magistratum vocabula, & l. 3. idem de tribunitia potestate; id summi, inquit, fastigij vocabulum Augustus repetijt, ne Regis aut dictatoris nomen assumeret, ac tamen appellatione aliquā cetera imperia præemineret. & Nero initio imperij dicebat, teneret antiqua munia Senatus; Consulū tribunalibus Italia, & publicæ Prouinciæ assisterent illi, patrum aditum præberent, se mandatis exercitibus consulturum pollicebatur, se negotiorum omnium Iudicem non fore, ut clausis vni intra domum accusatoribus & reis paucorum potentia grassaretur: nihil in penatibus suis venale, aut ambitioni peruium, discretam domum & Remp. Rem scilicet affectabant, inania transmittabant. secus quàm Alexander quem iuuenili adhuc, & gloriæ æstu nimio exercitum Curt. l. 4. præcipue monisse, ait, quòd Darius sibi regis titulum, nec eundem Alexandri nomini ascripserat. Hodie res negliguntur, in titulis hæretur, litteræ, legationes, manu, & aspectu arcentur, si quid titulis desit, quamuis non debitum, sed affectatum dumtaxat. & minor est controuersia inter Principes, & Respub. de ciuitatibus & Prouincijs integris victis, bello restituendis, quàm de titulis amittendis vel omittendis, qui post amissam possessionem per aliquot sæcula geruntur. Non ergò Iudex nominum aliquorum fastu animos ciuium alienos à se reddat; credat Euripidi hæc in re, quàm maximè: qui affabilitatem lucrum minimo impendio quæsitum nuncupauit.

Monitum seruet Tacit. l. 1. priuata odia publicis vtilitatibus remittere. sic Fabius Max. rogatus, vt memoriam simultatum quas exercebat cum Lucio Papirio patriæ remitteret; silentio obstinato Papirium Dictatorem designant, & insignem dolorem ingenti compressit animo. Lii l. 9. & Tiberius Gracchus cum causa Scipionum coram eo ageretur, omnesque asperrimam sententiam expectarent, Scipiones absoluit, professus inimicitias cum Scipionibus quæ fuissent manere, nec se gratiæ quærendæ quidquam fecisse. Lii l. 4. Laudanda etiam vox Seruiliij (idem l. 27.) pluris se Remp. quàm collegarum gratiam æstimare. & iterum Fabius apud Lii l. 24. communi populi Romani ore laudatur, quòd minoris inuidiam suam si qua ex re oriretur, quàm vtilitatem Reip. fecisset. Iterum Lii lib. 36. ne suas quidem simultates pro Magistratu exercere boni exempli esse, & lib. 42. iniuria Consulis Romani & si iustam minime tamen in Magistratu exercendam. & callidus quamuis ille Princeps: priuatas inimicitias non vi Principis vliscar. & illi similis Ludouic. XI. non oportere Regem Franciæ vlisci iniurias Ducis Aurelianæ.

15.
Odia sepā-
nat.

Odia ergò similitateſque priuatas publico incommodo non vindicabit, ſeponet. atque Remp. quaſi ea non eſſent capereſcet, ſed neque inuidiam, odia, aut fabulas vulgi curabit, vt à Magiſtratu rectè gerendo auocerur, aut ad mala conſilia impellatur. vt quidam aliquando non ignobiles Duces. *Neque enim, inquit Liuius, l. 44. omnes tam firmi & constantis animi contra aduerſum rumorem eſſe poſſunt quàm Fabius fuit, qui ſuum imperium minui per vanitatem populi maluit, quàm ſecunda fama malè rem gerere. Non ponebat enim rumores ante ſalutem. firme animum exemplo Saul. l. 1. Reg. c. 10. audientis filios Belial murmurantes, Num ſaluare nos poterit iſte? diſſimulantisq; ſe audire. L. Volum. ob ſimilitatem cum Appio Claudio expertus eſt, quam propè, inquit Liuius. l. 10. ad vltimum diſcrimen nuper ventum foret.*

16. *Maturà deliberatione cùm res moram fert; cùm minùs, ſolerti aliquo conſilio vtatur.* ſic Cecinna fugientibus legionibus proiectus in limine portæ viam clauſit, quia per corpus legati eundum erat. Tacit. l. 1. & non abſimile Plutarchus de Pompeio refert. Antonius primus raptum vexillum in hoſtes vertit. Tacit. l. 19. Cæſar ſigniferam fugientem inuertit, non illic hoſtes eſſe, ſed contrariâ viâ in illos eundum monens. Agrippinæ ſuggeſtum imperatorium conſcendere, & ſimul præſidere paranti Senecæ monitu Nero matri occurrit. *ita ſpecie pietatis obuiam itum dedecori.* Tacit. l. 13. è contrario vituperatus Vitellius quòd omnis humani diuiniq; iuris expers, pari libertorum amicorumque ſocordiâ velut inter temulentos agebat. Tacit. l. 18.

17. *Sapienter etiam Tiberius cenſuit non vtendum imperio, vbi legibus agi poſſit. militaris executio violenter, & ferè hoſtilis eſſe videtur, & præter cætera incommoda plerumque hæc inuoluit, vt vnus pro altero aut cum altero, cùm ad eum non ſpectet, luat.* *Iubemus, inquit Iuſtin. in Auth. vt nulli Iud. liceat. Prouinciarum Iudices omnia ſecundùm leges vindicare, & peccantes tenere, & non alios pro alijs, aut ex quibus nati ſunt vicis, qui crimina præſumpſerunt alium pro alio comprehendere, aut damnum eorum inferre vicis. ſed neque pignorationes facere propter peccantem.* Quibus tamen etiam in ciuilibus negotijs locum hodie faciunt non nullorum locorum conſuetudines. non rectè. obſiſtente non tantùm lege Nouel. *vt non fiant pignorationes pro alijs perſonis, &c. ſed & iuſtiſſimâ legis ratione, ſacris litteris firmatâ: filius non portabit iniquitatem patris.* Sed iterum Iuſtin. in Auth. *vt Iud. ſine ſuff. §. eas autem.* iubet Iudicibus deuotis paternè ſe exhibere, deinde ſubiectos reſeruare vndiq; ſine violentia, nihil ab vllò eorum percipientes, ſed æqui ſint in iudicijs, æqui in publicis diſciplinis. exequentes quoque delicta, innoxios quidem vndiq; cuſtodientes eos,

eos, qui puri sunt, reis autem pœnam imponentes, secundum legem, & ita præsidentes collatoribus, tamquam patres filijs; diligentes quidem eos, qui sunt innocentes: qui verò rei monstrantur castigantes, aut punientes, omnemque iustitiam in publicis & priuatis documentis eis seruantes.

Numquam omnino in negotijs priuatorum, vel tuitio militaris, vel executio tribuatur. *l. 1. de off. milit. Iud.* sed per apparitores cuiusque, qui tamen olim numerosi erant, & pro districtus magnitudine plures, pauciores sive. *l. apparitione. C. de apparit. Procon. l. 12. l. in off. de apparit. Com. Orien. l. 12. l. per Illyricum C. de cohortal. l. 12.* & suo nomine milites. *Adhibendi autem sunt,* inquit *d. l. per Illyricum ad huiusmodi ministeriorum obsequia non illi, qui vano militiæ nomine immania lucra sectentur, sed qui necessitatem officij sollicitudinibus debitis exequantur.* Sed neque matrem familiars in publicum Iudex protrahi iubeat. *l. nemo. D. de off. diuers. Iud.*

18.

Non militari executione.

Nulli quoque Iudici penitus conceditur neque ciuili neque militari, mittere per ciuitatem Prouinciæ, quibus præsidet, eos, qui uocantur loci seruatores *d. Auth. vt Iudices sine suffragio. & in Auth. vt nulli Iudicum liceat habere loci seruatores, nisi certis ex causis diuina concesserit insio.*

19.

Loci seruatores non constituat.

Leges omnium rerum sumptuarias reducere, seu nonas condere, pro genio populi utile non minus est, tam priuatim, quàm publicè. dum neque exhauriuntur inutiliter domestica æraria, neque per paupertatem priuati stimulantur ad turbandam publicam tranquillitatem. & si qua publica incumbat necessitas, facilius feratur ab opulentis, quàm ijs quibus domestici sumptus nihil reliqui fecerunt ad publicas suppetias. conuiuiorum vestiumque luxus absumunt, quod Reip. debetur, aurata fræna, balthea, calcaria, thoraces intertextum vestibus aurum, argentumque. Regius olim cultus viles mechanicosque tamquam personatos circumfluit, & absumitur cum dedecore quod in monetam & publicas pecunias satis esset, & materia nummis subtrahitur, & infamia fraudibus æra subrogantur: lapillis, gemmisque vilia colla, & digiti cinguntur, quibus inuehendis diuitiæ Prouinciarum emittuntur. nec viuis satis est luxuriari, nisi etiam in funere, & exequijs inutilis pompa superbiat, nec leges *De impensis quas fieri oporteat in defunctorum funerationibus* morituri magis curant quàm viui. *Nouella de impensis, &c. Cœnam,* inquit *Tranquil. in Augusto cap. 74. ternis ferculis, aut cum abundantissimè senis præbebat.* vt non nimio sumptu, ita summâ comitate: cui nunc gregario capiti hæc sufficiant, quæ Augusto? cui nunc ad sumptus funerum satis est summa, cuius excessum sæculo

20.

Leges sumptuarias promoueat.

vno

vno vix dum lapsō Leo X. vetuit ipsis Cardinalibus? quot hodiē sunt diuites epulones induiti quotidie vetitā purpurā, & bysso! quot & interim Lazari, quibus micæ panis negentur, dum vlcera lingunt canes. velit Deus ne vt rem politicam hæc malè habent, ita eorum exequiæ nihil trahant ex funere epulonis!

21.

Collegia
artium.

Collegia omnium artium fouenda sunt. vt Alexander Imperator, auctore Lampridio, sicut omnium artium, ita & vinariorum corpus & collegium instituit, qui negotiationem vini in vrbem vehendi exercebant. addito, ne quid peccaretur, officio Rationalis vinorum. qui & à Notitia imperij Rationalis appellatur. sic & saccharij (ita baiulos appellabant) soli merces in portum vectas comportabant. sed Comes portus curabat iusto pretio vt id fieret l. 1. C. Theod. de saccar. port. Rom. non dispar reliquorum cura.

22.

Iuris argu-
tias vult.

Fraudem legi per argutias fieri ludex ne patiatur, minimè ipse faciat. Procul dubio committit in legem, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. quàm turpiter Tiberius, cum reperisset Vestales Virgines supplicio affici nō posse, ne lex violaretur, iussit, vt à carnifice laqueum iuxta comprimeretur, exin obliquis faucibus in Gemonias abijceretur. Tac. lib. 5. sic cum Senatusconsultum prohiberet ne serui in dominos inquirerentur, iussit seruos Libonis emancipari. Callidus & noui iuris repertor. Tac. l. 1.

23.

Præsertim
in publicis
contracti-
bus.

Quin & interpretatio foederum, pactionum, actionumque publicarum non ad apices & tricas legistarum, sed viri boni & æqui sermonem rejicienda est. Mauritius Saxo de Halsi liberatione Carolo V. ex consiliariorū argutia quædam ad versutum ius flectenti, At ego te, inquit, tamquam Imperatorem; non tamquam Iurisconsultum & legistam volo pactiones & fœdera interpretari. quod Cicero in epist. ad Q. fratrem docet: possunt in pactionibus faciendis non legem spectare censoriam, sed potius commoditatem conficiendi negotij & liberationem molestia. Vidimus & nostrâ ætate comitia in longas moras tracta, magnis supercilijis peracta per subtilem patriciorum verborum insertionem, ac deinde interpretationem elusa esse, atque spe suâ caruisse. Sanè Cæsar oportunitates sæpè insignes neglexit, ne, inquit, dici posset eos à se per fidem in colloquio circum-uentos. Iam candor & fides publica non leuem calumniam patiuntur, cum specie colloquij, pactionumve id solum agitur, vt verbis decipulæ imponantur, moræve nectantur, quibus aut oportunitates hostibus depereant, aut nobis quarantur. sed turpissimè, cum ritè initæ pactiones versipelli interpretatione corrumpuntur, atque violantur.

Quamquam in manu Dei mors, & vita nostra versetur, & apud eum momenta singula, in statera pendantur: tamen idem Deus natu-

naturæ cursum non intersecat, nisi speciali nutu; adeoque causis
 secundis vires non adimit, neque morbis, neque remedijs. Quapropter
 ut singulis valetudinis conseruandæ, & recuperandæ cura, & obligatio
 innexa est; ita & Iudicibus, & Magistratibus competit
 curare, quantum humana subsidia conferre possunt, ut morborum
 causæ auferantur, remedia suppetant. cui rei impensè fauent leges
 nostræ, & ciuitatum reditus archiattris, & medicis, non exili parte,
 pro salario publico impendi permittit. *l. 2. l. magistros. 7. l. Archiat. 9. C. de profess. & med.* etiam promissâ immunitate eos inuitare. *l. nec intra. cum seq. C. de profess.* minores quidem ciuitates medicos quinque, maiores septem, maximæ decem habebant. *l. si duas, 6. §. 1. & seq. D. de excus. tut. l. 1. D. de decret. ab ord. faciend.* & Principes olim magna salaria statuerunt: & curialibus permittitur, ut ipsi eos eligant, quos morum probitate, & artis peritiâ spectatos cognouerint, quibus suam ipsi, & liberorum vitam committant. *d. l. 1.*

Quare Iudices & Magistratus curare diligenter conuenit, ut in
 Repub. periti sint medici, pro magnitudine urbium, & populorum
 numero sufficientes, & maximè tempore alicuius mortalitatis &
 contagij, quando personæ atque ædes infectæ vitantur, ut ij me-
 dici non desint, qui eiusmodi morbos, causas, remedia noscant.
 nam si docemur quòd non alere sit necare: & victus nomine etiam
 medicinæ veniant *l. cetera. 44. de V. S.* quidni intelligamus ægro-
 tos non curare, ijs adhibitis, qui curare sciant, necare esse? & cur
 demùm tanta vectigalia urbibus ciues totâ vitâ pendunt, si cum
 semel in tali agone egent, despiciuntur? Itaque mortalitatis tem-
 pore Magistratus omnia quæ faciunt ad remedia infectorum &
 progressum contagij sistendum, & in ea necessitate pauperum sub-
 leuandam inopiam, quàm maximè debet habere commendata.
 Magnâ laude ante paucos annos Senatus Hanno-montensis omne
 ærarium in eam causam effudit, & immenso ære alieno urbem one-
 rauit, melioribus annis paulò post soluendo. Quin & Senatus no-
 ster Antuerpiensis strenuè partibus suis functus est, pluribus nunc
 annis, quibus post finitas inducias, cum epidimia, peste, & varia id
 genus contagione conflictamur; editis etiam pluribus ordinationi-
 bus admodum vtilibus pro ratione frigidi huius climatis, quas et-
 iam aliæ vrbes amplexæ, & imitatæ sunt.

Semper quisquis præest Reip. animo reuoluat quod monet Ci-
 cero 8. ad Atticum ep. 11. ut Gubernatori victoria, sic moderatori Reip. bea-
 ta ciuium vita proposita est, ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, vir-
 tute honesta sit. nam, ut idem ait, ut tutela, sic procuratio Reipub. ad vi-
 litatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa est, gerenda
 est.

24.

Medico-
rum neces-
sitas & sti-
pendium.

25.

Ægrotum
præsertim
peste ta-
ctorum cu-
ra.

26.

Semper qui
præest de
salute pu-
blica cogi-
tes.

est. quod communiter omnibus prodest, hoc rei priuatæ & utilitati Principis præferendum. *l. vn. §. hæc autem. C. de caduc. tollend.* Imperialis benevolentia proprium est omni tempore subditorum comoda inuestigare. *l. 23. C. de nupt.* salutem Reip. tueri nulli magis conuenit, quam Principi. *l. 4. D. de off. præf. vigil.* & surbinde omnibus Reip. moderatoribus, ut beata illa sit. beatitatem quatuor finibus circumscribit Orator.

27. *Ut opibus firma sit.* I. *Ut opibus firma sit,* publicè priuatimque. eueritur ergò luxus, prodigalitas, libido, otium, quæ opes absumunt. Alcibiades ciuitatem negotiosam, si negotium cum otio commutet, statim euerisionem, aut ut minimum status mutationem passuram censuit.

28. *Copijs locuples sit.* II. *Copijs locuples sit.* nam qui rem perdidit, prodegeruntve, in nouis rebus spem ponunt. ubi opes defecerunt, ad facinora animus incenditur. contemptui est paupertas, ut priuata, ita publica, nec domi reuerentiam, nec apud hostes metum reperit.

29. *Gloria ampla sit.* III. *Gloria ampla sit.* inglorij degeneres animos gerunt: honos alit artes. amplitudo gloriæ ad omne genus virtutum propellit, ad res bene gerendas, ad Rempub. defendendam, augendamque.

30. *Virtute honesta sit.* IV. *Virtute honesta sit.* hæc summa rerum. non enim fœlix Respubl. stantibus mœnibus, ruentibus moribus. Vespasianus adolescentem præfecturâ donatum, quod unguento fragraret, increpitem officio destituit. quot nunchodie ea censura deijceret: quam pauci allium, laborem, vigilias, sudorem bellicum obolent!

Ad deteriora faciles sumus, nec pronum tantum est iter ad vitia, sed etiam præceps. natura ipsa in deterius prona est, & quibusdam blandimentis lenioribus in vitia præcipitat. oppoendi labores ruenti naturæ, eradicandis vitijs. danda opera serendis, alendis virtutibus. nec ignorare debet quisquis Magistratui impositus est, totius ciuitatis mores ad exemplum eorum, qui præfunt conformari. Itaque non postulet ut alij modeste viuant, suam modò ipsis continentiam proponat. parum esse credat negotij continere eos, quibus præsit, si se ipse contineat. Veram tamen continentiam animique moderationem seruet, ac præ se ferat. non fruatur laude per blanditias adulteratâ, sed stabilitâ per veritatem. Vera virtus, atque animi magnitudo nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert: recteque facti non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit, animo magis quam voce laudari cupit. Cupiditas tamen gloriæ nocet immoderatiùs appetita: ergò tantum dumtaxat gloriæ desideret, quantum satis est ad conciliandam in rebus gerendis auctoritatem. Summa & perfecta de off. constat ex

Quam exemplo moueat, & quibus in rebus?

de
in requir
in dicitur
in dicitur
in dicitur

tem
tem

rem. Summa & perfecta gloria iudice Tullio l. 2. de off. constat ex his tribus, si diligit multitudo, si fidem habet, si cum admiratione quadam honore nos dignos putat. Multi hodie, nec multitudinis amorem, nec fidem curant, fallere illam modò possint. & quamuis in admiratione aliqua sint, non ea est perpetua. temporis filia veritas, fucos & vela tollit, admirationem etiam exinde, & verum honorem fraudumq; partus interimit. Vera autem virtus ipsa vetustate florescit, & apud posteros manet gloria illius sempiterna.

Sed neque gloriam ex vano aspectu auri fulgore atque argenti parat. turpe credit ei, qui animum habet, captare laudes ex corpore. astricti moris amator, antiquo ipse cultu, victuque ad viuendum credit, velut ad natandum cum meliorem, qui onere sit liberior. commodatis à Deo facultatibus vtendum, quasi precarijs possessionibus. debere opulentiam sine reprehensione, parsimoniam sine sordibus esse. delicijs, otio, languore, desidia animum infici. viuere debere ad exempla, ratione componi, non consuetudine abduci. remouere pompam, vsu rerum ornamenta metiri, fugere epularum libidinem, non moueri supra necessitatem esculentis, & poculentis; fugere quidquid inducit obliuionem sui, & rerum agendarum. quidquid obscenum dictu, visu, audituè. neque enim obscœna petulantia mensis oberrare debet. sed benigna inuitatio, & liberales ioci, & studiorum gloria. nec loquaces contiuæ, nec muti legendi. sermones id temporis habendi, nò super rebus anxij, sed iucundi atq; ineuitabiles, & cum quadam illecebra, & voluptate vtiles, ex quibus ingenium nostrum venustius fiat, & amœnius.

Eodemque modo relaxationes animi admittendæ. amant alterna Camœnæ, omnis vita nostra in remissione ac studio est diuisa. nascitur ex assiduitate laborum, animorum hebetatio quadam & languor. laudabilis remissio, quæ nec gerendis rebus vllum impedimentum gignit. quæ ludos non admittit, ex quibus crimina oriuntur, dignitas diminuitur, opes amittuntur. laudabilis maxime remissio, quæ eruditorum virorum sermonibus vtitur: quædam virtutis exercitatio est cum bonis viris conuersati. non cum quibus iucundissime tempus quis conterat, sed quorum operâ adiutus Republicâ gubernet. sed & musica animi curas pellic, & tristitiâ. venatio etiam & equestris exercitatio in viris principibus imprimis laudanda.

Peregrinatio etiam ad animi relaxationem, & voluptatem institui potest, & maxime à iunioribus nondum ad Remp. admotis. mirè illa ad prudentiâ facit, eamque cum voluptate parturit. prudentiores illi semper habiti sunt, qui multorum hominum conuersationibus probarentur eruditi.

32.
In quibus
vera gloria33.
Quibus
moribus?34.
Animi relaxationes
an & que
laudanda?35.
Maximè
peregrinatio.

36. In ijs porrò qui iam Magistratibus impositi sunt, maximè
 Intra Pro- continet prouinciam omnem oberrare. Principibus etiam aduen-
 ninciam in da sapiùs longinqua imperij. vt noscant Rempublicam, quan-
 promotis ad tum sociorum ciuiumque in armis, quot classes, prouinciæ, tri-
 Remp. & buta, vectigalia, necessitates, largitiones. multi ignorant vires suas,
 quare? seu & dum se tam magnos quàm audiunt credunt, attrahunt superuacua,
 quibus in & in discrimen rerum omnium peruentura bella. Traianus cognouit
 rebus? per stipendia decem mores gentium, regionum situs, oportunitates
 locorum: & velocissimi syderis more omnia inuisere, omnia audire,
 & vndecumque inuocatum statim veluti numen adesse, & assistere
 solebat. Solus sæpè aspectus Principum ac nutus magnos motus cõ-
 pescuit. Rex, inquit Sapiens *Prouerb. 20. sedens in folio dissipat omne malum
 intuitu suo.* nihil promptius ad intelligendas prouincialium querelas,
 atque expilatores publicos noscendos, & constringendos, & in om-
 nem Reipubl. causam, & casum expedite prouidendum. aliàs per-
 quàm sæpè ex distantibus terrarum spatijs consilia post res affe-
 runtur.

Quoniam autem nullum animal morosius est homine, vel ma-
 iori arte tractandum: nihil magis prouinciales turbat, & ad motus
 ciet quam priuilegiorum olim concessorum contemptus. vnde Cho-
 kier *Polit. lib. 2. c. 2.* Regem Franciæ aliosque solemnè inaugurat-
 nis iuramento ad eorum obseruantiam adstringi tradit. & Ioannem
 Angliæ Regem an. 1216. quòd illud detrectaret, ad eò à suis desertum
 fuisse, vt tres tantum aliquando equites illum affectarentur. super
 his querelas Rex moderatòrve Reipub. prouincias obiens, tempe-
 stiue intelliget ac mature prouidebit. videbit quanta sit vis tempo-
 rum in Reipub. quanta varietas rerum, locorum geniorumque.
 quàm incerti exitus. quàm flexibiles hominum voluptates. quid
 infidiarum, quid vanitatis in vita sit. nulla horum melior magistra,
 quàm peregrinatio, & oculis subiecta pars vnaquæq; Reipub.

Intelliget, etiam quos Magistratus ostendat, viros: qui spei re-
 spondeant, qui spem fallant: qui in melius, qui in dexterius mutati
 sint, qui pares, qui impares officijs habeantur. nihil perspiciet inter
 homines inæquælius, & lethalius, quàm ignaum, & fortem virum
 æqualia consequi.

Parui refert à Principibus ius dici æqualiter, & diligenter, nisi et-
 iam ab ijs fiat quibus illi eius muneris aliquam partem concesser-
 rint. Fertur Carolus VII. certis diebus de querelis prouincialium
 cognoscere solere. tamen autem ipse non multa perficeret, tamen
 eò pertinebat institutum hoc, vt præfecti in officio, metuque con-
 tinerentur: quod satis vtrumque; erat ad iustitiæ administrationem.

Pere.

Peregrinatio id etiam commodi habet, ut dum mores hodie-
nos videmus, præteritos sciscitemur, & in historiarum cognitionem
traducamur. ubi prudens inuenit vnde sapientior fiat: bellator,
vnde animi virtute roboretur: Princeps, quomodo subditos sub
æqualitate componat. magno semper vsui est memoria rerum ge-
starum. viam probè Remp. administrandi ostendit. optima ad agen-
dum institutio, commemoratio rerum ab alijs gestarum. Optimè
ille institutus est, qui peregrinando quod apud quamque gentem
optimum est, edidicit. & exinde ad vsum, qui omnium magistro-
rum præcepta superat, traducit. eo enim fine discendum est, ut ad
Remp. doctrina transferatur. & quemadmodum Medici pharma-
cum ad vnum morbum fugandum efficax, ad finitimos transfe-
runt: ita que quisque vna in re didicit, ad proximè cognatam tra-
ducat. ita experti certius, citiusque quod intendunt consequuntur,
quàm ij qui rationem absque experientia tenent.

De inimicitijs etiam ita semper prudens statuatur, ut Reipub. con-
donandæ sint, vitandæ earum origines diligenter. conciliatio ex fide ^{37.}
seruanda; sed cautè, ut suspecta. Iniuriarum semper est memoria. *Circa ini-*
quicquid offendit ægrè eximitur, aut obliteratur. *micitias*
Non credas ini- prudenter
mico tuo in æternum, sicut enim aramentum æruginat nequitia illius. Eccl. 12. *agendum*
Nunquam fidelem habeas tibi, inquit Senec. quem ex inimico amicum habue- & *quæ.*
ris. quamuis enim multi speciosè magis iniurias beneficijs vincere,
quàm mutui odij pertinaciâ pensare se malle simulent: multi tamen
sunt in animis hominum recessus, in quibus odium recondunt.
Quante sunt, inquit Cicer. infidelitates in amicis? quàm ad tempus aptæ
simulationes! quante timiditates! hæc est celeberrima virtus, hæc animi sus-
piciendi moderatio, vincere iram, & inter simulas quoque vincere animum.

Igitur neque irasci oportet eum qui Reipub. præest, quoties se ^{38.}
materia, quoties se res offert. quod enim momentum est, quo non *Circa irâ.*
improbanda videat? omnia si consecetur, nunquam irasci desinet,
omnis illi per iracundiam, mœroremque vita transibit. Optimū est
ad primum mali sensum mederi sibi, tum verbis quoque suis mini-
mum libertatis dare, & inhibere impetum, quod quidem etsi nō est
perfectæ sapientiæ, tamen est non mediocri ingenij: imò non infe-
rioris, quàm omnino non commoueri. ut fumus oculos mordicans
non finit vel id quod ante pedes est videre: sic ira exurgens obtene-
brat rationem. est ira sui impotens, decoris oblita, necessitudi-
num immemor, in quod cœpit pertinax & intenta, rationi consi-
lijque præclusa, vanis agitata causis, ad conspectum æqui veri-
que inhabilis, ruinis simillima, quæ super id, quod oppresse-
re, franguntur. absit longissimè ab ira, & quæ illam conlequitur
vindictæ

vindictæ cupiditate, quisquis rectè præesse voluerit; neque admittat, vt per eam à recto vnquam abducatur. Assuerus iratus quamuis, & nimio furore succensus, quòd eius iussa Vasthi contempserat, nihil mox in eâ statuit, sed interrogauit, inquit Codex sacer, *Esther. 1. sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges, & iura maiorum. cui sententiæ Vasthi Regina subiaceret.*

39.
Circum
fem.

Ad extremum hortari rursus lubet, vt quisquis Rempubl. moderatur, fidem, dictorum conventionumque constantiam seruet. Eam in Capitolio vicinam Ioui statuerunt Romani, vt tamquam Numen, ac certissimum humanæ salutis pignus coleretur. quibus persuasum erat, nisi in fide stet Resp. opibus non staturam. Seruanda est igitur fides; præsertim iurata, aut alioquin ritè ac publicè pacta ciuibus, Prouincialibus non tantùm, quin & hosti, etiam iniusto, & prædoni, subditisque rebellibus, sed etiam proditori. vt rectè in Onofandro scriptum. tametsi Aiala *de re mil. l. 1. c. 6. n. 6.* aliter sentiat; quia omne iuramentum est seruandum, quod non vergit in animæ præiudicium. vnde & iniusto bello victus, non suo Marte fidem non exoluit, sed alter iubetur promissa relaxare. *c. sicut. 29. x. de iureiur. & inter simplicem loquelam, & iuramentum Deus nullam vult esse differentiam; & sicut in iuramento nullam conuenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendaciam c. iuramenti. 22. q. 5.*

Vinculum tamen iniquitatis non est, adeoque iniusto bello capta non obstante iuramento de rebus ablatis non repetendis restituenda sunt *d. c. sicut. malè ergò promissa, & quæ sine scelere non adimplentur, præstanda non sunt.*

Alterà promissi non implendi excusatio est, si alter fidem ipse non præstat. *d. c. sicut. §. fin.* utique in rebus connexis, secus in separatis. *cap. inter cetera de rescript. l. quæ religios. de rei vendic. Aiala de re milit. d. lib. 1. c. 6.*

Præter has causas quisquis publicæ rei admotus est, aliam non admittere semper statuat, *nec regnis postferre fidem*, tametsi corrupti iam, & deprauati sunt multi, quorum omnè artificium in decipiendo consumitur: quin & omnimodè satagat, vt fides seruans sit ipse non tantùm, sed & talis credatur. atque ipse credat quòd nulla res vehementius Rempublicam continet, quàm fides.

40.
Fiscalibus
causis non
favendum,
& officijs
sci benigni
imponendi.

Et quoniã in adagiũ trãsiit nõ solere sub bono Principe bonas esse fiscales causas, cõuenit omnib⁹ istis officijs, quæ ex alieno cõpèdia sua sectantur, imponi homines nõ aquilineos, vultureosq; sed miti ingenio, qui

qui rem duram non ipsi exasperent, in dubio contra fiscum facile sentiant, & aduersus eos etiam quos reos credunt, non excandescant; sed benignitate actionem, modumque temperent: qui in fiscalibus compendijs non legum verba, in quæ quis imprudens fortè impigit, sectentur, sed voluntatem, animamque legis, rationem. & hanc semper ad sensum humaniorem benignioremque traducant, præsertim vbi de tributis, vectigalibus, & fiscalibus lucris agitur, & ob illa non ritè agnita mercium commissarum pœnis. quæ dum durius solent esse exactæ, magno Principum Rerumque pub. damno ad liberiores stationes mercimonia migrant, vectigalium damna, atque imminutiones immensas imposterum, & tandem publicam priuatamque post longa fastidia egestatem parturiunt.

Lubet hæc Miscellanea monita concludere per dimissionem nondum saturi lectoris ad Socraticas Iustiniani Authenticas de Præsidente Pifidiæ, Prætore Licaoniæ; Thraciæ, Hellepontis, Paphlagoniæ, &c. quas vbi iterum, iterumque legerit, videat an non leget;

Iam satis est, ohe, libelle.

LIBER QVARTVS

CAPVT PRIMVM.

De Iure Maiestatis,

E cui mirum videatur non tantum nos politia administrationique Reipub. libro tertio, sed etiam negotijs autocratia atque Imperij hoc libro quarto nos immiscere, memoriâ repetitum volumus, quod initio diximus, dum Iudicem exhibemus, non tantum pedaneum, sed & maiores etiam atque supremos intelligere. pro more loquendi, quo Iustinianus in *Authent. de Iudicibus*, atque in *Codice lib. I. C. tit. 29. vsque ad finem. & l. 1. D. vsus est. l. 12. C.* & alibi passim iuris nostri auctores vsurparunt. quo modo veteres, inquit *Ascon. omnem Magistratum, cui pareret exercitus, prætorem appellarunt, quod reliquis præiret, vnde & prætorium tabernaculum eius dicitur, & porta prætoria, quâ exire solet, & hodiè quoque Præfectus prætorio, item milites prætoriani, & cohors prætoria.* & tamen scimus non minus edictum Prætorem proponere solere, ex quo ius diceret, ex eoque natum exinde edictum perpetuum, & partem magnam iuris nostri atque iudiciorum prætoriam esse, vocarique; vt mirum non sit sub vno